

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Diplomová práce

Bc. Michaela Skořepová

Akce Robotka

Operation Robotka

Praha 2013

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jana Čechurová, Ph.D

Poděkování

Děkuji vedoucí této diplomové práce doc. PhDr. Janě Čechurové, Ph.D za cenné rady a připomínky, které mně velmi pomohly. Ráda bych také poděkovala paní Vlastě Jakubové za to, že se se mnou podělila o své vzpomínky na aktéry mé práce.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 12. prosince 2013

.....

Jméno a příjmení

Klíčová slova (česky):

Rada tří, vojenská akademie, Sovětský svaz, třetí odboj, CIC, vězení, poprava

Klíčová slova (anglicky):

Council of three, military academy, Soviet Union, the third resistance, CIC, prison, execution

Abstrakt (česky):

Tato diplomová práce se zabývá poválečnými osudy Josefa Robotky, účastníka druhého i třetího odboje, a lidí s ním spolupracujících. Nelze nezmínit jeho činnost za druhé světové války v Radě tří, ale klíčovým tématem bude jeho angažmá po roce 1945. Chtěla bych popsat jeho vystřízlivění z komunistických ideí během pobytu na Vorošilovově vojenské akademii v Moskvě, následný nucený návrat do Československa a poúnorovou spolupráci se zpravodajskou službou CIC. Budu se také snažit přiblížit roli státních orgánů při zatčení, vazbě a soudním procesu. V další části práce bych ráda zmapovala zatčení celé Robotkovy skupiny, její uvěznění a vlastní soud. Následující kapitoly se budou věnovat Robotkově popravě a roli manželek a blízkých příbuzných odsouzených. Práce je založena převážně na archivním výzkumu, doplněná vzpomínkami V. Nováčkové - Jakubové, Robotkovy neteře a blízké spolupracovnice. Jako základní otázku si pokládá, jak velký byl význam informací, které skupina poslala do zahraničí, a jaký význam by měly v případě eventuálního konfliktu.

Abstract (in English):

This thesis deals with post-war fate of Josef Robotka the member of the second and third resistance and people who cooperated with him. It cannot be mentioned his activities during the Second World War in the Council of three but the key issue will be the engagement after 1945. I would describe his disenchantment with communist ideas while on Vorošilov military academy in Moscow, subsequently forced to return to Czechoslovakia and post-February intelligence cooperation with CIC. I will also try to bring the role of public authorities in the arrest, detention and trial. In the next section I would like to map the entire arrest of Robotka group, their imprisonment and trial. The following chapters will deal with Robotka's execution and the role of wives and close relatives of convicted persons. The work is based mainly on archival research, supplemented by memories of Vlasta Nováčková Jakubová who is Robotka's niece and close collaborator. Main question is how big the importance of the information that the group sent abroad was and what significance should they have in case of possible conflict.

Obsah

Poděkování.....	2
Prohlášení:	3
Klíčová slova (česky):	4
Klíčová slova (anglicky):.....	4
Abstrakt (česky):.....	5
Abstract (in English):.....	5
Seznam zkratk.....	8
1. Úvod	8
1.1. Metody práce a pramenná základna	9
1.2. Literatura	12
2. Třetí odboj	14
2.1. Ideologické tažení proti starým pořádkům.....	18
3. Procesy	19
3.1. Příprava procesů před únorem 1948	20
3.2. Procesy po roce 1948	21
3.3. Význam procesů.....	22
3.4. Procesy v armádě	23
4. Ovládnutí armády	26
4.1. Vojenská perzekuce	32
5. Rada tří	34
6. Činnost Josefa Robotky po osvobození.....	41
6.1. Soud s konfidentem V. Ryšánkem	43
6.2. Pobyť v Sovětském svazu.....	49
7. Ilegální činnost	52
8. Zatčení a uvěznění	63
8.1. Vězeňství.....	65
8.2. Praktiky vyšetřovatelů.....	68
8.3. Robotkova skupina ve vazbě.....	70
9. Soudní proces s Robotkovou skupinou	76
9.1. Instituce připravující soudní procesy	77

9.2. Vlastní soudní proces	80
9.3. Odvolání.....	89
10. Poprava	94
11. Manželky	100
12. Propuštění	104
13. Závěr	106
Prameny	107
Literatura.....	107
Sborníky.....	108
Internetové zdroje	108
Další zdroje	109
Přílohy.....	110

Seznam zkratk

ČNR – Česká národní rada

CIC – Kontrašpionážní sbor (Counterintelligence Corps)

MNO – Ministerstvo národní obrany

NKVD - Lidový komisariát vnitřních záležitostí (Narodnyj komissariat vnutrennich děl)

OBZ – Vojenské obranné zpravodajství

ON – Obrana národa

ONV – Okresní národní výbor

PRNV – Přípravný revoluční národní výbor

PVVZ – Petiční výbor věrni zůstaneme

R3 – Rada tří

ROH – Revoluční odborové hnutí

SNB – Sbor národní bezpečnosti

SNR – Svaz národní revoluce

SSSR – Sovětský svaz

StB – Státní bezpečnost

ÚV KSČ – Ústřední výbor komunistické strany Československa

VO 3 – Vojenská oblast 3

1. Úvod

Dvacáté století bylo obdobím válečných konfliktů a totalitních režimů, ale zatímco nacionální socialismus vzal za své porážkou hitlerovského Německa, komunistický režim ovládal Československo skoro 42 let. Našli se ale lidé, kteří byli ochotni se postavit za svá práva a svobodu v obou diktaturách. A právě jednoho z nich, J. Robotku, jsem si vybrala za objekt své diplomové práce.

O protikomunistickém odboji bylo sice sepsáno mnoho publikací, ale přesto se zde najdou bílá místa, jimž skoro vůbec nebyla věnována pozornost. Jedním z nepříliš popsanych témat je ilegální činnost skupiny J. Robotky a následný soud, který jevil prvky politického procesu.

Práce se snaží zmapovat působení J. Robotky a lidí na něj napojených v protikomunistickém odboji a zaměřuje se i na soudní proces, v jehož rámci komunisty ovládaná justice odsoudila jeho skupinu v květnu 1950 k dlouholetému vězení a jeho samotného k trestu smrti. Chtěla bych přiblížit i roli a strategii státních orgánů při zatčení, věznění a soudním procesu.

Tato práce kromě soudního procesu přibližuje i předchozí život sledované osobnosti. K tomu je použit diachronní přístup, který sleduje časovou osu, tedy události od nejstarších po ty novější. Stěžejní část práce se zabývá Robotkovým osudem po únoru 1948, ale nejdřív pochopitelně zmiňuje jeho činnost za druhé světové války a po ní, bez čehož by se nedalo pochopit jeho angažmá ve třetím odboji. Nemůže také chybět kapitola, která se věnuje jeho studijnímu pobytu v Sovětském svazu, který mu ukázal fungování komunistického režimu v praxi.

Ve své práci si pokládám zásadní otázku a to, jak moc byly informace posílané do zahraničí důležité a jestli by v případě eventuálního konfliktu měly cenu. Dále mě také zajímá, proč J. Robotka nebyl přijat do KSČ, a proč byl popraven až po více než dvou letech od vynesení rozsudku.

1.1. Metody práce a pramenná základna

Stěžejní část mé práce je postavena na studiu archivních materiálů. Analýza událostí spojených s politickými procesy 50. let 20. století přináší nejednomu badateli zásadní problém, jak určit hranici mezi skutečnými událostmi a konstrukcí Státní bezpečnosti. Tuto skutečnost zapřičiňují dokumenty, které jsou dnes k dispozici. Pocházejí totiž z agendy úřadů stojících na straně státní moci, k nimž patří především obžaloba Státní prokuratury, výslechové protokoly StB a agenda Státního soudu.

Ráda bych se zde také zmínila o povaze pramenů, ze kterých mohou historici při psaní prací o politických procesech čerpat. Jsou jimi vyšetřovací spisy Státní bezpečnosti a materiály Inspekce ministerstva vnitra, obojí dnes uložené v Archivu bezpečnostních složek, dále dokumenty Státní a Generální prokuratury, jež se nachází v Národním archivu. Při jejich zpracovávání si je nutno uvědomit, že každý z těchto materiálů byl vyhotoven za specifických okolností a za různým účelem, a tak bylo nutno jimi předkládané informace náležitě kriticky vyhodnotit. Největší úskalí s sebou zřejmě nesou vyšetřovací svazky, neboť veskrze obsahují velmi zkreslené údaje – aby se vůbec daly interpretovat, musí se k nim přistupovat s největší obezřetností (je nutno zejména porozumět době a účelu vzniku a zachovat patřičný odstup). Podobně je tomu i se spisy Státní prokuratury, které jsou svědectvím především samotné přípravy na proces. Dokumenty Generální prokuratury a Inspekce ministerstva vnitra jsou pak v tomto ohledu jistě cennějšími zdroji – díky uskutečněným revizím a prošetřováním jednotlivých případů obsahují tyto fondy nejen jistě mnohem méně zkreslené výpovědi odsouzených, ale také vyjádření některých příslušníků Státní bezpečnosti, prokuratury a soudu, které značně pomáhají ucelit představu o proběhlých skutečnostech. Přes veškeré jmenované obtíže jsou tyto prameny při nutné dávce odpovědnosti cenným zdrojem poznání nedávné minulosti.

Zásadním pramenem pro tuto práci jsou písemnosti Moravského zemského archivu v Brně, který eviduje i fond Státního soudu Brno, zahrnující velké množství dokumentů, týkající se zatčení, obžaloby vazby, soudního přelíčení, závěrečného rozsudku a odvolání celé Robotkovy skupiny. Jeho vyšetřovací spis je uložen v Archivu bezpečnostních složek, ale najdeme v něm velmi podobné informace, jako v archivních materiálech výše uvedených.

Problémem je pohled na metodologické zkoumání dějin 50. let, pro některé historiky jsou nevyložitelné kvůli krátkému odstupu od popisovaných událostí. Argument odstupu je sice není špatný, je ale otázkou, kdo nebo co určuje hranici, od kdy je historický jev interpretovatelný.

Ráda bych také stručně představila metodu orální historie¹, kterou jsem kromě archivního výzkumu a studia odborných publikací na dané téma, použila. V České republice ji mnoho historiků odmítalo a stále odmítá, nyní s ní ale pracuje stále více projektů a stává se velmi populární. Je ale důležité nezapomenout, že maximálního efektu lze dosáhnout jen souběžným výzkumem v archivech a jiných písemných zdrojích.

Mým cílem bylo rozšířit poznání o určitém historickém období o subjektivní prožitky a osobní postoje V. Nováčkové Jakubové, neteře a blízké spolupracovnice J. Robotky v odboji, která mi poskytla informace osobní povahy, které bych v žádném archivu nemohla najít. Nejde tedy o úplně objektivní výklad dějinné události, ale o informace o životě narátora a jeho blízkých v kontextu jeho osobních a společenských vztahů, významných historických událostí i každodenního života. Velmi cenné jsou také vzpomínky H. Robotkové, sepsané těsně po manželově popravě, které má uložené ve svém soukromém archivu V. Nováčková Jakubová.

Spolupráce s pamětníky není mnohými odborníky přijímána bez výhrad s poukazem na jejich neobjektivní vidění událostí. Já si myslím, že právě poznání a interpretace protikomunistického odboje, včetně dalších zkoumaných a vzájemně neoddělitelných jevů, závisí na poznání uvažování obyčejných lidí. Potřebujeme jejich svědectví, abychom pochopili, čím vším byli ovlivněni (světové války, hospodářská krize) a jak uvažovali. Neznáme jejich sociální obzor, historické prameny o něčem takovém ne vždy vypovídají, navíc mohou být také zkreslené.

Vzpomínky pamětníků a memoárová literatura jsou samozřejmě selektivní a dobově podmíněné, subjekt pamětníka nelze od jeho sdělení oddělit, a proto je nutné se ptát kdo, proč a co napsal a za jakým účelem.² Díky vzájemnému působení narátora a tazatele lze orální historii považovat za nástroj, s jehož pomocí se prostřednictvím jedince můžeme více dozvědět i o společnosti sledovaného období jako celku, aniž bychom se museli uchýlit k zobecňování individuální jedinečnosti pamětníků nebo přisuzovali jedinci v jeho vztahu s okolím pouze pasivní roli.

Třetí odboj se vyznačoval různými formami, akcemi a zúčastnili se ho lidé bez rozdílu věku, postavení, víry, vzdělání a politického přesvědčení. Jejich motivace sice vycházela z různých

¹ Např. MIROSLAV, Vaněk, a kol. Orální historie. Metodické a „technické“ postupy. Olomouc, 2003. nebo VANĚK, Miroslav - MŮCKE, Pavel - PELIKÁNOVÁ, Hana. Naslouchat hlasům paměti: Teoretické a praktické aspekty orální historie. Praha, 2007.

² VEBER, Václav – BUREŠ Jan a kol. Třetí odboj. Kapitoly z dějin protikomunistické rezistence v 50. letech 20.století, Plzeň 2010, s. 170.

příčin, cíl měli ale zjednodušeně řečeno společný, a to obnovit demokratickou a pluralitní společnost. Třetí odboj se vyznačoval i mnohostranným přístupem jednotlivých aktérů, vycházel, ovlivněn nečíslnými faktory, z jejich povah, zkušeností a motivací.³

³ VEBER, Václav – BUREŠ Jan a kol. Třetí odboj. Kapitoly z dějin protikomunistické rezistence v 50. letech 20.století, Plzeň 2010, s. 169.

1.2.Literatura

I když se socialistická historiografie tomuto tématu vyhýbala, anebo jej záměrně bagatelizovala, dnes už se politickými procesy v Československu a problematikou s nimi spojenou zabývá poměrně dost studií. Zejména díky pracím Karla Kaplana je tato neblaze proslulá epizoda československých dějin na celostátní úrovni poměrně dobře zmapována. Z regionálního hlediska je však tato tematika stále značně neprozkoumaná – velké množství procesů zůstává stále skryto v nezpracovaných archivních materiálech institucí, jež tyto procesy vytvářely. Asi nejznámějším historikem, který se zabývá politickými procesy je již zmíněný K. Kaplan. Vystudoval dějiny politického vývoje Československa po druhé světové válce, poté působil jako konzultant pro historii v aparátu ÚV KSČ. Toto umístění mu umožnilo přístup k tajným archivům, včetně přísně utajovaných archivů Státní bezpečnosti. V druhé polovině 60. let se stal zástupcem ředitele Historického ústavu ČSAV a angažoval se ve prospěch Pražského jara. Po jeho potlačení byl vyhozen z práce i komunistické strany a v roce 1972 byl zatčen a krátce držen ve vazbě. K plánovanému procesu s ním nakonec nedošlo. V roce 1976 legálně odjel do Spolkové republiky Německo, kam si odvezl údaje získané z tajných archivů. Mezi jeho nejznámější práce věnující se tématu patří *Komunistický režim a politické procesy v Československu*, *Nebezpečná bezpečnost. Státní bezpečnost 1948-1956*, *Československo v letech 1948-1953*, *Aparát ÚV KSČ v letech 1948-1968*, *Proměny české společnosti 1948-1960* a *Sovětské poradce v Československu 1948-1956*. Věnuje se důvodům vzniku procesů, jejich fungování a dopadu na celou společnost a stejné téma jsem zaměřila ve své práci.

V posledních letech bylo také pořádáno mnoho konferencí na toto téma, velmi přínosné jsou sborníky z nich vyšlé. Jako příklad bych uvedla práci Václava Vebera, Jana Bureše a historiků s nimi spolupracujících: *Třetí odboj. Kapitoly z dějin protikomunistické rezistence v 50. letech 20. století*⁴. Historik V. Veber analyzuje otevřené dokumenty a přichází na nové skutečnosti, nový pohled a zpracování historického období od roku 1945 až do 90. let. Čerpala jsem také ze sborníků *Za svobodu a demokracii I a III*.⁵, na kterých se podílel.

Trochu jiný případ je publicistka Zora Dvořáková. Vzhledem k jejímu členství v Konfederaci

⁴ VEBER, Václav – BUREŠ Jan a kol. *Třetí odboj. Kapitoly z dějin protikomunistické rezistence v 50. letech 20.století*, Praha 2011

⁵ BABKA, Lukáš – VEBER, Václav. *Za svobodu a demokracii. Třetí protikomunistický odboj, III. díl*, Hradec Králové, 2002

CUHRA, Jaroslav – VEBER, Václav. *Za svobodu a demokracii. Odpor proti komunistické moci, I. díl*, Praha, 1999

politických vězňů není podle mého názoru úplně objektivní, což ji ale na zásluhách v mapování třetího odboje a jevy s ním spojenými neubírá. Jako další historiky věnující se politickým procesům bych ještě zmínila M. Ivanova (Justiční vražda aneb Smrt Milady Horákové), F. Gebauera (Soudní perzekuce politické povahy v Československu 1948-1989), J. Pernese (Politické procesy v Československu po roce 1945 a „Případ Slánský“), J. Radotínského (Rozsudek, který otřásl světem), B. Utitze (kapitola. Politické procesy padesátých let) nebo I. Pejčocha (Vojenské osoby popravené v období politických procesů v Československu v letech 1948–1955).

Všichni výše zmínění historici přistupují k tématu poměrně klasickým způsobem, analyzují dobové dokumenty a z nich vyvozují své závěry. Proto mě velmi nadchla kniha Petra Koury a Pavlínny Formánkové *Žádáme trest smrti o procesu se skupinou Milady Horákové z hlediska propagandy*. Cílem této knihy je přiblížit čtenáři, jak byla kampaň připravována i jak probíhala. Čtenář se dovídá, jakým způsobem se na ní podílely stranické a státní orgány, tisk, rozhlas, film, veřejnost, včetně dětí, i to, jak se proces odrazil v tehdejších karikaturách, básních a divadelní hře. Publikace je rozdělena do dvou částí. První tvoří úvodní studie, která kampaň popisuje, druhou edice 150 vybraných dokumentů.

Situaci v poválečné armádě se věnují například F. Hanzlík a V. Vondrášek (*Armáda v zápase o politickou moc v letech 1945-1948*) nebo J. Lipták, V. Rybecký a A. Michňák (*KSČ o ozbrojených silách*).

Velmi zajímavým internetovým projektem je webová stránka *politictivezni*⁶, která se metodou orální historie věnuje odsouzeným v procesech za komunistického režimu. Doufám, že tento projekt bude pokračovat, protože pamětníků už moc nezůstává.

Přímo o J. Robotkovi nebyla dosud vydána žádná monografie, jeho životní osudy byly načrtnuty jen v několika publikacích. Zmínky o jeho odbojové činnosti za okupace najdeme v knihách R. Luži *V Hitlerově objetí – kapitoly z českého odboje*, J. Grni *Sedm roků na domácí frontě* nebo K. Štainera *Cestou národního odboje*. O jeho poválečném působení jsem nenašla žádnou publikaci nebo studii, ale zmínky o něm se objevují například v pracích K. Kaplana nebo v publikaci *VHÚ Praha Vojenské osobnosti československého odboje 1939-1945*. Jde ale buď jen o kratší medailónky, nebo částečné popisy jeho případu zařazené jako příklad do větších celků.

⁶ <http://www.politictivezni.cz/vlasta-jakubova.html>

2. Třetí odboj

Vzhledem k tomu, že se ve své diplomové práci zabývám osudem Josefa Robotky a jeho účastí ve třetím odboji, tak bych si chtěla nejdříve položit otázku, jestli tento odboj vůbec existoval, a pokusit se o jeho stručnou definici.

Pohled na třetí odboj v Československu je velmi rozporuplný. Víme, že je to pojem, kterým se označují akce jednotlivců či skupin proti tehdejšímu vedení totalitního Československa. Na jedné straně víme, že se poměrně běžně používá nejen v publicistických zpracováních, ale také v názvech akcí, pietních vzpomínek a studijních projektů, přesto se ale objevují hlasy, že o žádný odboj vlastně nešlo, že vůbec ho nelze srovnávat s odboji předchozími. Proto bych si ve své práci chtěla nejdříve položit otázku, jestli třetí odboj vůbec existoval a jaké měl podmínky a šance uspět.

Pokud připustíme, že třetí odboj existoval, měli bychom ho rozdělit do dvou základních kategorií, odboj a odpor. Mezi účastníky odboje bych zařadila ty, kteří se zúčastnili boje proti komunistům se zbraní v ruce, prokazatelně patřili do skupin organizovaných k účelu vedení ozbrojených a sabotážních akcí proti státnímu mocenskému aparátu, komunistické straně, politickému vedení státu a hospodářským zařízením s cílem odstranění komunistického systému. Aktivně se podíleli na vojenské rozvědce ve prospěch západních spojenců proti státům komunistického bloku vedeného Sovětským svazem.

K příslušníkům třetího odboje počítám také agenty-chodce, dobrovolné příslušníky ozbrojených jednotek v rámci armády USA, Anglie, Francie. Pod pojem odpor řadím organizování pracovních sabotáží a narušení státních aktivit s cílem odstranění komunistického režimu bez nasazení fyzických prostředků.

Situace třetího odboje byla komplikovanější než v případě předchozích. První i druhý odboj měl vůdčí osobnosti a řídicí centra doma i v zahraničí. První odboj se mohl opírat o Národní radu Československa v zahraničí v čele s TGM, E. Benešem a M. R. Štefánikem a o Maffii doma. Druhý vedl E. Beneš a exilová vláda v Londýně a doma vzniklo mnoho vzájemně propojených odbojových organizací, které ale byly postupně odhalovány a rozbíjeny gestapem. Třetí odboj neměl žádné řídicí centrum, i když se StB snažila tuto roli přisoudit skupině kolem Milady Horákové. V zahraničí se sice zformovala z politiků v emigraci Rada svobodného Československa⁷, ale ta neměla na dění doma žádný reálný vliv.

⁷ Rada svobodného Československa (zkratkou RSC, anglicky The Council of Free Czechoslovakia) byla organizace zastupující československý exil po komunistickém převratu v Praze v únoru 1948. Jejím cílem bylo

Dalším problémem třetího odboje bylo to, že pracoval v době míru, předešlé dva byly vedeny proti vnějšímu nepříteli. V tomto případě proti sobě stáli lidé stejné země, které rozdělilo politické přesvědčení.⁸ To vidí jako největší problém mnozí historici, například Jan Tesař, který za odboj považuje jen boj proti cizí nadvládě, nikoli jeho vlastní antagonismy, byť se podle něj pohybovaly na samém pokraji občanské války. Ten se také staví proti existenci třetího odboje jako takového, argumentuje tím, že protikomunistické aktivity, jako zakládání ilegálních skupin, ozbrojování, vojenská špionáž atd, byly ve velké míře vyprovokovány Státní bezpečností a ne činy obyčejných lidí. S tímto argumentem nesouhlasím, protože ne všechny ilegální skupiny byly hned od začátku vytvořeny nebo infiltrovány agenty StB, i když jich byl mnohem větší podíl než za prvního a druhého odboje. Neměly by být také upírány zásluhy těm, kteří v infiltrovaných organizacích nevědomky pracovali. Nemůžeme říci, že někdo, kdo se v dobré víře zapojil do ilegálního hnutí, nebyl v odboji jen proto, že jeho skupina byla uměle vytvořena StB. Nesouhlasím s názorem, že odboj neexistoval jen kvůli tomu, že velká část organizací vznikla jako provokace komunistického vedení.

Mnozí z účastníků druhého odboje začalo pracovat i pro třetí, často ho tvořili i stejní lidé, kteří mezi sebou měli kontakty už z druhé světové války. Bohužel používali stejné metody a postupy jako v době okupace, které se ale nehodily pro mírové podmínky. Po únoru 1948 také ještě nevěděli, kdo z nich byl během válečných a poválečných let zapojen do služeb NKVD nebo komunistické strany. Tímto způsobem do organizací pronikali agenti StB.

Po roce 1948 zde panovalo přesvědčení, že komunisté u moci moc dlouho nevydrží, a proto začaly vznikat ilegální odbojové skupiny, některé i ozbrojené, existovaly dokonce dva pokusy o státní převrat. Všichni očekávali, že stávající situace nebude dlouho únosná, a že dojde k novému měření sil Západu a Východu, ve kterém Západ zvítězí. Organizace se převážně orientovaly hlavně na zpravodajskou činnost, hospodářské sabotáže a převaděčství, stejně jako za doby okupace, protože v Československu nikdy nebyly vhodné přírodní podmínky (hory, husté lesy) pro partyzánské ozbrojené skupiny. Tyto naděje trvaly asi pět let, v dalších letech začalo být zřejmé, že ke změně nedojde tak rychle, což bylo způsobeno tím, že zhruba do roku 1955 byly všechny skupiny odhaleny, pozatýkány nebo jejich členové odešli do zahraničí.

V zakladatelských letech komunistické vlády bych řekla, že třetí odboj opravdu existoval,

získat zpět nezávislost Československa a obnovit v něm demokracii. Z důvodu nedostatku výrazných osobností a pro přetrvávající vnitřní rozpory však její existence a činnost neměla žádný významný dopad.

⁸ PEJČOCH, Ivo – TOMEK, Prokop. Od svobody k nesvobodě 1945-1956. Praha, 2011

fungovaly zde i ozbrojené organizace, které chtěly zasáhnout v případě nového konfliktu, ale bez podpory ze zahraničí neměly šanci uspět. Vzhledem k mezinárodní situaci nebyla ale tato podpora možná. Také díky tomu, že se po válce společenské politické mínění posunulo výrazně doleva a některé strany byly zakázány, měla komunistická strana velkou podporu lidí. Mnoho z nich vstoupilo do strany, část, ač byla mimo KSČ, s režimem spolupracovala a snažila se přežít, část setrvala v odporu, v jakési vnitřní emigraci. Je pochopitelné, že v době totalitní vlády je odboj velmi obtížný, komunistický útlak pracoval v absolutním rozsahu a z velké části ho nevykonávali fanatici, ale obyčejní lidé. Je iluzí domnívat se, že komunistická totalita vládla jen prostřednictvím násilí. Čím déle trvala, tím lépe vytvářela zvláštní subkulturu a vlastní specifické zdání normálnosti. Adam Michna výstižně popsal vznik člověka absolutně podléhajícího totalitní moci ve své práci Sokratův stín. Píše:..... „*vzniká tak typ člověka, který odvykl svobodě a pravdě, slušnosti a vlastní identitě. Buřiči a odpůrci tvoří v takové společnosti jen nepatrnou menšinu, systém se snaží, aby každý občan byl vězeň i dozorce, oběť a kat, a proto také bývá v totalitě počet spravedlivých nutně tragicky skromný. Všichni bez výjimky dostávají dlouholeté lekce demoralizace a hlouposti. Výsledkem je poddajný člověk, jemuž jsou za nemyšlení a ochotu se podříditi odpuštěny všechny možné a nemožné hříchy. Vrcholem režimu jsou dobře naložení nevolníci.*“⁹

Většina lidí tak žila s narušeným pocitem svobody a zapomínala na svá práva. Bylo pro ně lepší mlčet a žít, než se vzdát toho, co měli. Velká část věřila, že ti, co by přišli potom, by byli ještě horší.

V 60. letech nastalo liberálnější období a s tím i možnost rehabilitací politických vězňů. Měli bychom si ale uvědomit, že stejně nebylo možné říci pravdu. Aby vězni dosáhli rehabilitace, dělali ze sebe oběti, záměrně zlehčovali svůj podíl na odporu proti komunistickému vedení a snažili se tvářit, že oni o ničem nevěděli a do ilegálních aktivit se připlétli omylem. Tak vznikl obraz, že zde po únoru nebyli skoro žádní odpůrci režimu, ale jen oběti, se kterými bylo manipulováno, a i tímto je existence třetího odboje zpochybňována.

Je otázkou, jestli můžeme používat termín třetí odboj pro některé formy odporu po roce 1948. Souhlasím se studií Z. Dvořákové, která si vypomáhá slovníkovou odbornou terminologií. Podle slovníku je odboj vysvětlován jako prudký hromadný odpor proti vládnoucímu režimu. Pokud bychom přijali tento výklad, nemohli bychom slovem odboj označit ani první nebo druhý. Jako druhý význam slova odboj slovník uvádí, že je to prudký odpor proti vládnoucím řádům i v jiných oborech činnosti, tedy vzpoura. V tomto případě nejde o prudké hromadné

⁹ MICHNIK, Adam. Sokratův stín, Bratislava – Brno, 1998, s. 96.-97.

povstání, ani o davové vzbouření a přesto je v takovémto spojení tento termín používán. V zakladatelských letech komunismu bychom našli mnoho aktérů, kteří svůj odpor projeví aktivně a různými formami boje. Například ilegální ozbrojené skupiny a agenty chodce bych nezařazovala jen pod odpor, tam spíše patří vnitřní emigrace a vědomé neposluhování režimu. Neexistují žádná přesně definovaná pravidla, jak by měl odboj nebo odpor vypadat, a proto bych neupírala těm, kteří se aktivně zapojili do boje proti režimu termín třetí odboj.

Myšlenky uzákonit třetí odboj v českém právu se objevily už na začátku 90. let. Pro jeho uzákonění byly klíčové dvě skutečnosti. Tím bylo zřízení Archivu bezpečnostních složek a Ústavu pro studium totalitních režimů v roce 2007 a získání potřebné politické podpory.

Třetí odboj je dodnes velmi živé téma, v roce 2011 podepsal prezident V. Klaus neochotně zákon o třetím odboji, který jeho účastníkům a jejich pozůstalým přiznává finanční odškodnění. Zákon byl většinou historiků kritizován, uznávali sice, že účastníků odboje a odporu je si třeba vážit, ale ptali se, zda je nutné řešit vztah společnosti k protikomunistickému odboje a odporu zákonem a pokud ano, nakolik je návrh smysluplný. V praxi totiž není možné rozlišit mezi velmi diskutabilními kategoriemi odboje a odporu, v zákonu jsou mezery, člověk je posuzován podle vágně definovaných kritérií, což přináší možnost zneužití jednotlivými posuzovateli.

2.1. Ideologické tažení proti starým pořádkům

V zakladatelském období komunismu proběhly zásadní změny ve všech oblastech společenského dění, které zasáhly do života všech, a nevyhnuly se žádné sociální vrstvě, instituci nebo zájmové organizaci. Postupně vznikala nová stupnice hodnot, která rozkládala dlouhodobé vazby mezi lidmi i uvnitř rodin. Nová pravda zasáhla do každodenního života všech, monopol na pravdu totiž patří k podmínkám stability monopolu moci.¹⁰

Rozpoutala se ideologická tažení proti náboženství, jiným politickým stranám a myšlenkovým směrům spjatých s první republikou. Namísto principu demokratického soužití nastoupila teorie třídního boje. Platnost právních norem nahrazovaly politické směrnice a rozhodnutí komunistického vedení. Byla omezena občanská a politická práva, zakázána opozice (naoko povoleno jen příznivci komunistů), právo na stávkou a shromažďovací právo. Fakticky byla zlikvidována občanská i politická práva, což byla podmínkou další existence komunistického režimu.

Na řídicí místa se dostali nekvalifikovaní dělníci, kteří právo neznali a rozhodovali se jen podle směrnic strany. Důvodem k perzekuci se stalo členství v jiných stranách, víra, příbuzní v emigraci, buržoazní původ, členství v Sokole nebo v Junáku nebo účast v odboji na nesprávné straně. Postiženi nebyli jen jednotlivci, ale celé jejich rodiny. Likvidací soukromých živností a následnou kolektivizací byla skoro zničena střední vrstva a to vedlo k proměně sociální struktury obyvatelstva.

Nezákonnosti a perzekuce se děly na základě usnesení ÚV KSČ a vlády, vnitřních, více či méně důvěrných, směrnicích komunistických orgánů a jejich aparátu a bohužel měly i oporu v zákonech.

Moskevské vedení považovalo politiku československého vedení za příliš liberální, tlak na vládu zesílil po roztržce Sovětského svazu s Jugoslávií v červnu 1948. Kritizovalo hlavně skutečnost, že zde nedošlo k žádným velkým politickým procesům, které by vedly k odhalení nepřátel státu. Moskva usilovala o podřízenost svých satelitů, ekonomika byla podřízena zájmům sovětského bloku.

¹⁰ KAPLAN, Karel. Komunistický režim a politické procesy v Československu, Brno 2001. s.18

3. Procesy

Chtěla bych popsat vznik a využití politických procesů. Existuje množství studií a memoárové literatury zabývající konkrétními politickými procesy, ale kromě těch nejvýznamnějších jich zůstává mnoho neznámých. Mezi ně patří právě případ Josefa Robotky a skupiny lidí kolem něj.

3.1.Příprava procesů před únorem 1948

Komunisté ovládli ministerstvo vnitra, zpravodajské a politické složky už v během roku 1945. Začaly politické procesy s vedoucími činiteli opozice a vymyšlená obvinění za podpory sovětských orgánů, jejichž úkolem bylo zlikvidovat opozici a ujmout se vlády.

V letech 1945 až 1948 zde neexistovala oficiální opozice, strany se sdružily do Národní fronty. Ještě před únorem zde existovaly snahy o politické procesy s nepohodlnými demokratickými politiky. Komunisté se pokusili zdiskreditovat například V. Krajínu nebo S. Ingra, což se jim ale nepodařilo. Mezi nejznámější vykonstruované aféry můžeme zařadit diskreditaci Demokratické strany na Slovensku, Krčmářskou nebo Mosteckou aféru. Velká část provokací ale byla příliš průhledná, na veřejnost pronikly i zprávy o vyšetřovacích metodách komunistů a o jejich nezákonných praktikách. Demokratičtí politici požadovali sestavení nezávislé komise, která by prověřila práci Bezpečnosti, což komunisté samozřejmě odmítli. Připustili pouze stíhání dvou pracovníků bezpečnosti, kteří se angažovali jako agenti provokatéři, ale ministr vnitra V. Nosek je odmítl vydat civilnímu soudu, protože spadali do pravomoci vojenské justice, podřízené ministerstvu vnitra.

Pro organizátory provokací znamenal únorový převrat záchranu, protože by soudní řízení jinak prohráli. Vykonstruovaná obvinění se nepodařilo přivést k soudnímu závěru před únorem 1948, ale připravila půdu pro nadcházející rozvrat právního systému a právního povědomí společnosti, fungovala jako předehra masové perzekuce.

3.2. Procesy po roce 1948

Do října 1948 platil ještě zákon na ochranu republiky z roku 1923, od října vešel v platnost zákon na ochranu lidově demokratické republiky č. 231 a od 1. srpna 1950 platil zákon č. 86. Od října 1948 byl každý následující zákon tvrdší a vymýšlel nové trestné činy. To co bylo v demokratické společnosti normální, zde bylo tvrdě trestáno.

Do května 1951 se přípravou politických procesů zabývalo obranné zpravodajství v rámci ministerstva NO, později ministerstvo národní bezpečnosti a po jeho zrušení ministerstvo vnitra. Nejvíce procesů proběhlo mezi roky 1948 až 1952, je těžké určit jejich počet. Nejsou k dispozici všechna statistická data a museli bychom přesně vymezit, co všechno pod politický proces spadá. Hlavní vlny proběhly v letech 1948- 1954 a 1969 – 1972. V první vlně bylo odsouzeno za činy politické povahy 95 600 osob, v druhé 47 887 osob.¹¹

Počet procesů závisel na vnitropolitických poměrech i na mezinárodní situaci. Souvisel také s přirozeným chodem režimu, každý jeho významnější krok doprovázely politické procesy.

Komunisté, zejména ti v Bezpečnosti, připravovali politické procesy jako součást boje strany o mocenský monopol již před únorem 1948. Uskutečnili je však až v polovině roku 1948, kdy se prudce vzedmula jejich velká vlna. Statistiky obětí z období politických procesů jsou opravdu děsivé. 280 000 lidí skončilo ve vězeních, dalších 80 000 prošlo tábory nucených prací bez jakéhokoliv rozsudku a 60 000 muselo odsloužit vojenskou službu v Pomocných technických praporech. Téměř 4300 lidí bylo ubito při výslechu, zastřeleno na útěku, zavražděno v táborech a dolech, 264 lidí bylo zastřeleno nebo zahynulo v drátech vedení vysokého napětí při pokusu o přechod hranice, 323 bylo odsouzeno k trestu smrti, přičemž 178 rozsudků smrti bylo skutečně vykonáno. Tato čísla lze však považovat pouze za rámcová, protože stále není k dispozici dostatek materiálů a pramenů pro přesnější údaje.¹²

Politické procesy z let 1948-1954 lze členit podle několika kritérií. Procesy mohly být tzv. zákonné a nezákonné, vyprovokované, malé procesy a monstprocesy apod. Procesy můžeme rozdělit podle velikosti a důležitosti na místní, regionální (delegace z více okresů) a celostátní (delegace ze všech krajů). V historiografii je nejčastější členění podle toho, proti komu byly procesy zaměřeny. Mohlo jít o procesy proti představitelům církve, proti svobodným rolníkům (tzv. kulakům), proti představitelům armády, proti bývalým funkcionářům nekomunistických stran, proti komunistickým funkcionářům a proti dalším skupinám.

¹¹ KAPLAN, Karel. Komunistický režim a politické procesy v Československu, Brno 2001. s.40

¹² Statistické údaje o procesech viz GEBAUER, F. a kol.: Soudní perzekuce politické povahy v Československu 1948-1989. Statistický přehled. Sešity Ústavu pro soudobě dějiny AV ČR. Svazek 12. Praha, 1993.

3.3. Význam procesů

V zakladatelském období měly procesy nejen zúčtovat se skutečnými a domnělými odpůrci, ale také „politicky vychovávat masy“ a ukázat pravou tvář nepřátel režimu. Proto jich byla velká část veřejná a často prezentovaná v médiích. Zato procesy s pracovníky bezpečnosti a s členy armády se musely konat s vyloučením veřejnosti. Veřejné procesy a monstrprocesy skončily začátkem roku 1953, později se už konaly s vyloučením veřejnosti. Důvodem byly změny v SSSR, kde probíhaly revize, které vedly i k rehabilitacím. U nás dobíhaly rozpracované procesy až do roku 1955. Příčinou nezájmu o veřejné procesy byl také strach komunistů, protože nepřátelé se v této době už hledali v jejich řadách. Také byli přesvědčeni, že režim je dostatečně pevný, že pokračování v dosavadní praxi by bylo kontraproduktivní. Představitelé režimu se už nikdy nevrátili k dramaticky zinscenovaným procesům z první poloviny 50. let.¹³

Procesy fungovaly jako jeden ze způsobů uskutečňování oficiální politiky. Jejich úkolem bylo potrestat, odstranit a izolovat ty, kteří režimu překáželi nebo v budoucnu mohli, vytvořit ve společnosti atmosféru strachu jako stabilizačního faktoru a odhalování vymyšlených viníků svých neúspěchů (hl. hospodářských), čímž byla potvrzována správnost nastoupené politické linie.¹⁴ Byly vydávány výzvy k bdělosti, společnost se stala sama sobě nejlepším zastrášovacím prostředkem díky podezíravosti mezi lidmi.

Scénář k procesům byl předem vypracován, aby nedošlo například k změnám ve výpovědích, a předem bylo určeno i prověřené obecnstvo. Úvod ke směrnicím ministerstva spravedlnosti z 19. května 1951 pro organizování veřejných politických procesů nařizoval: „*úkolem lidově demokratické justice je co nejvíce přispívat boji o mír a zejména přesvědčovat a vychovávat masy.*“¹⁵

Existuje více teorií, jaký cíl komunisté vytvářením procesů sledovali. Já bych se přiklonila k těmto dvěma: Zaprvé chtěli zlikvidovat inteligenci představující elitu národa a potenciální odpůrce a zadruhé chtěli zlikvidovat střední vrstvy a tím rozbít tradiční struktury společnosti.¹⁶

¹³ KAPLAN, Karel. Komunistický režim a politické procesy v Československu, Brno 2001. s.45.

¹⁴ Tamtéž, s.46.

¹⁵ Tamtéž, s.43.

¹⁶ Tamtéž, s.46.

3.4. Procesy v armádě

Perzekuován byl domácí odboj, postiženi byli vojáci partyzáni, vedoucí činitelé Pražského povstání (Kutlvašr, Nechanský¹⁷) a zástupci odbojových organizací, mezi které patřil i Josef Robotka. Záměrem bylo odhalit je jako agenty gestapa nebo západních zpravodajských služeb. Komunistické vedení mělo strach z nové odbojové činnosti bývalých vojáků a partyzánů. Stb měla za úkol sledovat bývalé partyzány, kteří se politicky nezapojili nebo byli členy například národních socialistů nebo lidovců a proniknout prostřednictvím agentů do míst, která za války používali.¹⁸

První procesy s vojáky začaly v květnu 1945, bylo zatčeno kolem 50 důstojníků a příslušníků bezpečnosti z řad národních socialistů pod záminkou, že plánovali puč. Procesy s příslušníky ozbrojených sil spadaly pod pravomoc vojenské justice a na vyšetřování a přípravě se podílely útvary podléhající armádním institucím. Vojenské soudy vynášely tvrdší tresty než soudy civilní. Nejvíce odsouzených vojenskými soudy najdeme mezi příslušníky armády, méně už mezi příslušníky ozbrojených složek ministerstva vnitra a vězeňské stráže.¹⁹ Protože komunisté chtěli ovládnout armádu, bylo odsouzeno mnoho důstojníků z řad prvo-republikových ozbrojených složek.

Do roku 1951 bylo vyřazeno z armády více než 4 800 generálů a důstojníků, což vedlo k destrukci důstojnického sboru. Odešli zkušení vojáci a místo nich nastoupili stranou vybraní, hlavně dělníci.²⁰ Došlo k reorganizaci armády, z 8 698 míst určených pro důstojníky jich bylo obsazeno jen 470 lidmi s požadovaným titulem.²¹ Většina z nich byla obžalována z vlastizrady, vyzvědačství a z úkladů o republiku, častá byla také obvinění ze spolupráce s gestapem nebo se západními zpravodajskými službami. Začala také perzekuce bojovníků proti nacismu, hlavně těch bojujících na západě a doma v řadách demokratického odboje.

Vojenská justice spadala do resortu obrany, u jejího útvaru ve státní prokuratuře i u vojenských kolegií státního i Nejvyššího soudu existovala dvojí podřízenost – ministerstvu spravedlnosti a obrany.²²

Státní soud začal fungovat od října 1948 a od té doby poslal do vězení 1 169 příslušníků armády, tato čísla ale nejsou úplná, protože nezahrnují civilní zaměstnance armády. K smrti

¹⁷ Jaromír Nechanský (4. prosinec 1916, Praha - 16. červen 1950, Praha) byl československý voják, příslušník výsadku Platinum-Pewter a dvojitý agent OBZ a CIA.

¹⁸ KAPLAN, Karel. Komunistický režim a politické procesy v Československu, Brno 2001. s.103.

¹⁹ Tamtéž, s.84.

²⁰ Tamtéž, s.85.

²¹ Tamtéž, s.173.

²² Tamtéž, s.86.

bylo odsouzeno 31 důstojníků a generálů a rozsudek byl vykonán.²³

Politické čistky v armádě ale později zasáhly i jejich iniciátory, jako například L. Svobodu. Velké změny v důstojnickém sboru záměr komunistického vedení určitě splnily a tak vyvstává otázka, proč ještě bylo třeba politických čistek a procesů. Opatřit si důvody ale nebylo pro režim nic těžkého. Byla to například msta vůči příznivcům nekomunistických stran v řadách armády, ideologická šablona o rostoucím odporu nepřátel režimu, nedůvěra k důstojníkům „buržoazního“ původu a absolventům „buržoazních“ vojenských škol. Panovala zde také velká nedůvěra k účastníkům západního a domácího demokratického odboje a strach z vojenského odporu z jejich strany. Později byli perzekuováni i odbojáři z východní fronty, často z toho důvodu, že věděli příliš mnoho o tom, jak to v SSSR chodí. Dalším důvodem byla zahraničně - politická situace. Sovětský svaz se připravoval na další válečný konflikt, českoslovenští vojáci, kteří měli být vysláni na hranici se západním Německem, byli strategicky důležití, a proto musela být československá armáda Moskvě bezvýhradně oddaná.

Motivem procesů s důstojníky a s odbojáři byl také strach z jejich oblíbenosti, která často znemožňovala jejich likvidaci. Režim se také obával, že by svojí autoritou mohli přetáhnout ostatní vojáky na svoji stranu.

V polovině roku 1950 přišli do československé armády sovětští poradci, ale v této době bylo už zatýkání důstojníků za zenitem. Čistky se na chvíli zastavily, protože se Sověti obávali jejich velkého rozsahu, který by mohl ohrozit bojeschopnost armády. Jejich další vlna přišla ještě v letech 1951 až 1952, ale už od podzimu 1951 se pomalu začala prosazovat odbornost namísto politické uvědomělosti a třídního původu.²⁴ Politické čistky postihly většinu generálů, s některými byly vedeny i procesy, jako například s gen. Píkou, gen. Bočkem²⁵, gen. Kutlvašrem, gen. Novákem²⁶ a mnoha dalšími. Od roku 1951 začala druhá etapa s příslušníky armády, souzeni začali být i komunisté jako například náměstek ministra obrany B. Reicin, což bylo důsledkem zahraničně-politických záměrů SSSR, která hledala nepřátele uvnitř strany.

Mezi oběti politických čistek patřili odbojáři, legionáři, vězni z koncentračních táborů,

²³ KAPLAN, Karel. Komunistický režim a politické procesy v Československu, Brno 2001, s. 86.

²⁴ Tamtéž, s.87.

²⁵ Armádní generál Bohumil Boček (4. listopadu 1894, Sivice – 16. října 1952, Valdice) byl československý generál, legionář v Rusku (1916 – 1920), příslušník protinacistického odboje, náčelník Hlavního štábu československé branné moci (1945 – 1948) a jedna z obětí komunistického teroru.

²⁶ Armádní generál Zdeněk Novák (2. dubna 1891, Paskov, okres Frýdek-Místek – 23. října 1988, Zadní Třebáň) byl legionář, prvorepublikový generál, odbojář. Během druhé světové války byl členem odbojové organizace Obrana národa, která působila na území Protektorátu.

důstojníci prvorepublikové armády, vojenští zpravodajci a další. Řada procesů s důstojníky a jimi vytvořenými ilegálními organizacemi se opírala o provokace prováděné StB, velmi aktivní v tomto případě byli pracovníci obranného oddělení.

4. Ovládnutí armády

Komunisté si našli cestu k faktickému ovládnutí armády již během druhé světové války a III. republiky. Na jejich metody je podle mě nutné upozornit, protože osvětlují pozdější únorové události a zejména perzekuci československých důstojníků, která začala již před rokem 1948. Během války byla armáda rozdělena na několik skoro samostatně fungujících skupin, jejichž koordinace nebyla snadná. Armáda, stejně jako československá politická reprezentace původně vedená londýnskou exilovou vládou, se musela vyrovnat s rostoucí mocí druhého odbojového centra v Moskvě. Londýnská a moskevská koncepce poválečného politického vývoje se samozřejmě zásadně odlišovala, což se týkalo i budoucího uspořádání armády. Londýnská vláda chtěla vytvořit novou armádu podle prvorepublikového vzoru a tím zachovat kontinuitu. Komunisté v Moskvě viděli její budoucnost ve změně, kterou představili v Návrhu na vytvoření a organizaci Československého zahraničního vojska, který předložili E. Benešovi již 16. září 1939.²⁷ Největší změna se měla týkat pravidel pro jmenování a povyšování důstojníků, kdy neměl ve výběru velitelů hrát roli sociální původ, stupeň dosaženého vzdělání, nebo národnostní nebo politická příslušnost.²⁸ Z toho je vidět, že otázka armády byla důležitá již na začátku války.

Československé zahraniční jednotky se začaly formovat nejdříve na západní frontě, změna nastala v roce 1941 po útoku na Sovětský svaz, kdy SSSR povolilo vznik československých vojenských útvarů na svém území. Většina důstojníků převelených na východní frontu byli stoupenci prezidenta Beneše.²⁹ Aby se zdokonalila koordinace práce obou center, byla do Sovětského svazu vyslána mise pod vedením Heliodora Píky, který se stal prostředníkem mezi londýnskou vládou, sovětským vedením a Ministerstvem národní obrany (dále MNO). I přes snahy západu o udržení vlivu londýnské vlády a zejména MNO na dění v 1. československém armádním sboru, tento vliv pomalu a jistě mizel a prohlubovaly se pozice KSČ.³⁰

Důležitá změna v mocenských bojích o vliv v armádě nastala na začátku roku 1945, kdy se změnila činnost zpravodajské služby u 1. československého armádního sboru v SSSR a z rozkazu velitele generála Ludvíka Svobody ze 7. ledna 1945 vzniklo Vojenské obranné

²⁷ HANZLÍK, F. – VONDRÁŠEK, V. Armáda v zápase o politickou moc v letech 1945-1948. Praha 2006, s. 12.

²⁸ LIPTÁK, J. – RYBECKÝ, V. – MICHŇÁK, A. KSČ o ozbrojených silách. Praha 1976, s. 66.

²⁹ HANZLÍK, F. – VONDRÁŠEK, V. Armáda v zápase o politickou moc v letech 1945-1948. Praha 2006, s. 15.

³⁰ Tamtéž, s. 23-30.

zpravodajství (dále OBZ).³¹ OBZ vzniklo na přímou žádost generála Mechlise³², velitele zpravodajské služby u 4. ukrajinského frontu.³³

Podle mého názoru nebylo nutné zřizovat OBZ, protože zde existovala zpravodajská služba při druhém oddělení hlavního štábu pod vedením generála Františka Moravce³⁴. Centrálu mělo v Londýně při MNO, ale jeho působnost se vztahovala na východní i západní frontu. Je tedy jasné, že OBZ, vzniklé díky sovětskému vlivu, mělo vytvořit konkurenci a protiváhu londýnskému vedení. Činnost OBZ nebyla upravena zákonem a veškeré získané informace využívalo vedení KSČ. Z OBZ se vyčlenilo pro armádu důležité 3. oddělení, jeho úkolem bylo byla ochrana armády, tedy aktivní boj proti reakčním tendencím, s čímž souvisí prověřování osob a zřizování agenturní sítě v armádě. Jeho vliv vzrostl také tím, že po válce získalo informace z archivů německých okupačních úřadů, seznamy informátorů nacistické SD, seznamy konfidentů gestapa a seznam osob spolupracujících nebo v budoucnosti ochotných spolupracovat s NKVD. S vítězstvím komunistů ve volbách v roce 1946 se jeho činnost ještě zintenzivnila, v roce 1947 byla v budově hlavního štábu zřízena tajná odposlouchávací místnost, kde byly monitorovány telefonáty činitelů armády bez vědomí ministra národní obrany i náčelníka hlavního štábu. Již před únorem 1948 bylo Reicinem³⁵ nařízeno soustavné sledování a odposlouchávání 40 generálů a vyšších důstojníků.³⁶ Zpravodajská služba měla již předem vytipované důstojníky nesouhlasící s režimem a získala o nich už předem důležité informace. Tyto údaje pomohly po převratu k destrukci armádního sboru. Zpravodajskou síť KSČ můžeme najít nejen v armádě, ale i v politických stranách, redakcích sdělovacích prostředků nebo v řadách SNB i StB.

³¹ HANZLÍK, F. – VONDRÁŠEK, V. *Armáda v zápase o politickou moc v letech 1945-1948*. Praha 2006, s. 67.

³² Lev Zacharovič Mechlis (13. ledna 1889, Oděsa, Carské Rusko – 13. února 1953, Moskva, Sovětský svaz) byl sovětský komunistický politický pracovník, novinář, vojenský komisař, v době velké Vlastencké války působil i jako vojenský velitel v hodnosti generálplukovníka. Šlo jednoho z nejbližších spolupracovníků sovětského diktátora Josifa Vissarionoviče Stalina.

³³ KUDRNA, L. *Vojenské obranné zpravodajství (1945–1950). Vývoj, organizační struktury, personální obsazení* In: Paměť a dějiny, 2008, čís. 1, s. 76-77., <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/pamet-dejiny/0801-76-89.pdf>, 9.4.2011, s. 77.

³⁴ Brigádní generál František Moravec (23. července 1895 v Čáslavi – 26. července 1966 ve Washingtonu D.C. v USA) byl československý legionář, důstojník Československé armády a přednosta druhého oddělení Hlavního štábu (vojenská zpravodajská služba).

³⁵ Divizní generál Bedřich Reicin (29. září 1911 Přerov – 3. prosince 1952 Praha), původním jménem Friedrich Reinzinger, byl československý voják, generál, agent NKVD, přednosta Obranného zpravodajství (OBZ) a jeden z popravených členů tzv. Slánského protistátního spikleneckého centra.

Jako velitel založil těžiště práce OBZ na provokacích a na vykonstruovaných soudních procesech s nekomunistickými nebo protikomunistickými vojáky ČSLA. Osobně dával rozkazy k fyzickému a psychickému týrání obviněných. Je spoluvůdce čistek elity armády např. justiční vraždy generála Heliodora Píky a vykonstruovaných procesů s generály Karlem Janouškem a Karlem Kutlvašem.

³⁶ HANZLÍK, F. – KONEČNÝ, K. *Čs. vojenský exil pro obnovu demokracie v Československu po únoru 1948*. Brno 2009, s. 41-42.

Nejdůležitějším dokumentem pro budoucnost republiky se stal Košický vládní program, vyhlášený 5. dubna 1945, který vlastně ustanovil pravidla pro všechny složky státu. Jednalo se o něm mezi 22. a 29. březnem v Moskvě. Díky místu konání a osudové nepřipravenosti zástupců londýnského exilu, do něj prosadila moskevská strana většinu svých požadavků, které ohrožovaly demokratické principy budoucí republiky. Zastoupeny zde byly všechny české a slovenské politické strany sdružené v Národní frontě, které později vytvořily první vládu, kde byli jejich zástupci poměrně zastoupeni. Program měl celkem 16 kapitol a dotýkal se všech oblastí, kam zasahovala státní moc. Pro budoucnost armády byla nejdůležitější kapitola III., ze které je jasně vidět příklon k SSSR. Realizace Košického vládního programu předurčila směr jejího směřování. Nejlépe je to vidět na této části: *„Vláda oceňujíc výjimečné zásluhy Rudé armády o naše osvobození i její rozhodující úlohu v zajištění naší budoucnosti a vzdávajíc hold nedostižnému vojenskému umění, bezpříkladné sebeobětavosti a bezmeznému hrdinství jejich příslušníků - chce ještě více upevňovat bojovou spolupráci Čs. armády s Rudou armádou a vidí v ní vzor pro budování nové, skutečně demokratické, antifašistické Čs. armády. Aby byla umožněna co nejužší bojová spolupráce s Rudou armádou, nutná v zájmu vítězství i naší budoucnosti, budou organizace, výzbroj a výcvik nové Čs. branné moci stejně jako organizace, výzbroj a výcvik Rudé armády. Tím bude současně umožněna účinná pomoc Rudé armády a dosaženo dokonalého využití jejich neocenitelných bojových zkušeností.“*³⁷

Tuto kapitolu vytvořilo moskevské vedení v létě 1944 v dokumentu Budování armády na osvobozeném území. Komunisté si přáli přerušeni kontinuity předmnichovské armády a její zapojení do stranického života.³⁸

Při prvním zasedání nově ustanovené vlády byla také zřízena Hospodářská a Vojenská rada, kde významné posty obsadili komunisté. Členy Vojenské rady se stali Klement Gottwald, Josef David³⁹, generál Ludvík Svoboda, plk. MVDr. Mikuláš Ferjenčík⁴⁰ a Václav Nosek⁴¹. Gottwald také navrhl spojení funkce hlavního velitele a ministra národní obrany, což bylo schváleno, a dosavadní velitel Sergej Ingr⁴² byl takto nahrazen gen. Svobodou a poslán na

³⁷ *Košický vládní program*. <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek-kosicky-vladni-program-5-4-1945-126/>, 5.3.2011.

³⁸ HANZLÍK, F. – VONDRÁŠEK, V. *Armáda v zápase o politickou moc v letech 1945-1948*. Praha 2006, s. 121.

³⁹ Josef David, též Józsa David (17. února 1884 Kylešovice – 21. dubna 1968 Praha), byl československý politik a dlouholetý meziválečný i poválečný poslanec Národního shromáždění republiky Československé za Československou stranu národně socialistickou.

⁴⁰ státní tajemník MNO.

⁴¹ Václav Nosek (26. září 1892 Velká Dobrá – 22. července 1955 Praha) byl český komunistický politik, poválečný ministr vnitra, v letech 1941–1950 jedna z klíčových osobností Komunistické strany Československa.

⁴² Armádní generál Jan Sergej Ingr (2. září 1894 Vlkoš – 17. června 1956 Paříž) byl československý generál,

zdravotní dovolenou, čímž armáda ztratila dalšího demokratického politika.

Po osvobození začalo sjednocování velitelského sboru a také změny v mnoha vedoucích funkcích. Bylo nutné spojit důstojníky z partyzánských oddílů, z československé armády v zahraničí, slovenské důstojníky a ty, kteří za války zůstali doma, ale nekolaborovali s nacistickým režimem. I po schválení Košického programu stále nebylo ale jasné, jak změny v armádě prakticky realizovat. V politickém spektru všech stran se nacházely rozdílné představy, a to zejména o budování důstojnického sboru. Rozpory byly formovány jak situací uvnitř republiky – snaha politických stran získat větší vliv a moc, pouhé torzo právního řádu zdecimovaného nacisty, či značně rozdílná situace v Čechách a na Slovensku, ale také tlaky z vnější mezinárodní situace – nejistota v budování poválečného světa a rozdělování sfér vlivu ale také praktické problémy, jako přítomnost sovětských jednotek na Československém území až do listopadu roku 1945.⁴³

Dokument Zásady pro převzetí důstojníků a rotmistrů z povolání do čs. branné moci, přijatý 15. května 1945, stanovoval podmínku, že do armády smějí být přijati jen ti důstojníci, kteří pokud měli tu možnost, se aktivně zúčastnili odbojové činnosti nebo se zúčastnili povstání. Přihlášky posuzovaly speciální komise, ale protože byla velká část důstojnického sboru zdecimována v minulých letech a byl znát citelný nedostatek důstojníků, a proto přes první prověrky prošlo mnoho demokraticky smýšlejících vojáků. Tyto první čistky nebyly vítězstvím ani komunistů ani nekomunistických politiků. Komunistům se podařilo obsadit svými lidmi vyšší důstojnické posty, ale v řadách nižších důstojníků můžeme najít mnoho členů předmnichovské armády a antikomunistů, což bylo vítězství demokratických stran, které požadovaly kontinuitu armády.⁴⁴

Boj o vliv v armádě probíhal na dvou frontách, první byla politická výchova vojáků, kterou obstarávali osvětoví komisaři pocházející z komunistických řad. Ti apelovali na protifašistické smýšlení a hlavně na přátelství se Sovětským svazem a Rudou armádou, kterou prezentovali jako nedostižný vzor. Druhým ideologickým bojištěm KSČ bylo vytvoření ilegálních stranických struktur v armádě. 24. srpna 1945 byl přijat dokument Zásadní pravidla o politických právech vojáků, čímž získali všichni příslušníci branné moci aktivní i pasivní volební právo, mohli být členy stranických organizací a mimo armádu se zúčastnit stranické činnosti. Armáda byla postupně zpolitizována, což bylo v ostrém kontrastu s ideou kontinuity

legionář, ministr národní obrany londýnské exilové vlády a velvyslanec.

⁴³ HANZLÍK, F. – VONDRÁŠEK, V. Armáda v zápase o politickou moc v letech 1945-1948. Praha 2006, s. 120.

⁴⁴ Tamtéž, s. 143.

předmnichovských vojenských složek, jak to přály demokratické politické strany.⁴⁵

Bylo sice zakázáno praktikovat stranickou činnost v armádě, přesto ale v ní KSČ budovala svoji síť příznivců, důvěrníků a donašečů. Ve dnech 3. července a 20. srpna byla založena tajná organizace důstojníků napojená přímo na vojenský odbor sekretariátu UV KSČ. Kádroví referenti okresních a posádkových branných komisí měli za úkol vést přesné evidence komunistů mezi vojáky prezenční služby a z povolání, a to dokonce včetně adres a osobních údajů. Ilegální skupinu, vedenou Jaroslavem Procházkou, vytvořili komunisté v armádě již během války, mnoho vojáků bylo už v této době spolupracovníky NKVD.⁴⁶

Druhá čistka v armádě proběhla v březnu 1946, kdy byl vydán zákon 72/1946 Sb. o úpravě některých právních poměrů důstojníků a rotmistrů z povolání a o převzetí některých osob do československé branné moci, který měl být zrealizován do jednoho roku, což se ale nepodařilo.⁴⁷ Zákon byl proto prodlužován, ale bilance vojáků nepřijatých do armády se oproti první čistce moc nezvýšila. (pozn. Pro srovnání let 1945 a 1946: přihlášek bylo podáno 9900:12808, z toho nepřijato 1768 (19,6%):1172 (9,7%)).⁴⁸

Během roku 1947 se zostřila kritika vůči MNO, hlavně důstojníci letectva a tankového sboru (bojovali převážně na západní frontě) protestovali proti nezákonným praktikám KSČ, proti praktikám OBZ a proti orientaci na SSSR. KSČ to vzala jako záminku k označení západních důstojníků za nespolehlivé, což byla možnost k perzekuci západního odboje.

Armádní špičky byly postupně nahrazovány loajálními důstojníky, projevuje se to například posiláním důstojníků starších 55 let do penze a obsazením jejich postů absolventy sovětské vojenské akademie. Prorůstání stranických struktur do armády můžeme pozorovat na podzim roku 1947, kdy je spuštěna přímo kampaň za odstranění některých důstojníků z funkcí či z armády jako celku. Tato akce zacílila hlavně na důstojníky za války sloužící na západě, ale dotkla se i domácího demokratického domácího odboje.⁴⁹ Odhady, jak volby dopadly v armádě, jsou velmi orientační. Zřejmě většina vojáků prezenční služby volila KSČ, důstojníci v českých zemích národní socialisty a důstojníci na Slovensku stranu demokratickou.⁵⁰ Je ale

⁴⁵ Věcní věstník ministerstva národní obrany ze dne 10.9. 1945, číslo 23, In: BÍLEK, J. a kol. *Vojenské dějiny Československa. V. díl (1945-1955)*. Praha 1989, s. 50.

⁴⁶ RUPNIK, J. *Dějiny Komunistické strany Československa. Od počátků do převzetí moci*. Praha 2002, s. 210.

⁴⁷ Zákon 72/1946 Sb.o úpravě některých právních poměrů důstojníků a rotmistrů z povolání a o převzetí některých osob do československé branné moci, Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé, částka 35. <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1946/sb35-46.pdf>, 5.3.2011.

⁴⁸ HANZLÍK, F. – VONDRÁŠEK, V. *Armáda v zápase o politickou moc v letech 1945-1948*. Praha 2006, s. 254.

⁴⁹ Tamtéž, s. 332.

⁵⁰ Tamtéž, s. 217.

zřejmé, že se řada vojáků i důstojníků podílela na ozbrojování lidových milic a pomáhala se vznikem a fungováním akčních výborů. Komunisté sice vyzdvihovali roli armády v únorovém dění, ve skutečnosti se ale armáda jako celek v převratu neangažovala. Hned po převratu propukly čistky v armádě naplno, již 25. února bylo zbaveno funkce 25 generálů (S. Ingr, F. Moravec, H. Píka a další) a bylo propuštěno 2965 důstojníků z počtu 13 366, což činilo 22%.⁵¹

Situace v armádě nebyla jednoduchá, názorově byla rozdělená jako celé Československo. Část důstojníků zcela nesouhlasila s politickou situací v zemi a brzy emigrovala (Ingr, Moravec) nebo se zapojila do odbojového hnutí (J. Robotka, Jebavý, Boček). Někteří s režimem nesouhlasili, ale nechtěli prezentovat své názory z obav z možných postihů. Velká část jen pasivně vyčkávala a sledovala situaci a pomalu se přizpůsobovala. Zbytek důstojníků se stal členy KSČ nebo byly ke straně loajální. Mezi jednotlivými skupinami panovalo během let 1945 – 1948 velké napětí.

Je nutné uznat, že KSČ měla svůj program získání moci dobře připravený, demokratické strany se nezmohly na účinný odpor a nepochopily, že komunisté nebudou bojovat legálními demokratickými prostředky. Ještě před únorem 1948 měli komunisté v armádě nejsilnější pozici, nakloněni jim byli hlavně nižší důstojníci a obyčejní vojáci. Tohoto stavu bylo dosaženo nelegálními postupy pod heslem účel světí prostředky. Pronásledování a perzekuce příslušníků branné moci začalo už před rokem 1948. Hledání třídního nepřítele v jejich řadách přineslo vykonstruované procesy, které měli fatální následky pro většinu prvorepublikých příslušníků armádního sboru.

⁵¹ HANZLÍK, F. – KONEČNÝ, K. Čs, vojenský exil pro obnovu demokracie v Československu po únoru 1948. Brno 2009, s. 34.

4.1. Vojenská perzekuce

Ovládnutí armády a justice je důležitou podmínkou k převzetí moci. Po odchodu P. Drtiny⁵² z postu ministerstva spravedlnosti na jeho místo nastoupil Gottwaldův zeť Alexej Čepička⁵³, který se proslavil výrokem „*Půjdu přes zákon vždycky, kdykoli toho budou vyžadovat politické zájmy.*“⁵⁴

KSČ se nejdříve snažila justici ovládnout legálně a k tomu bylo potřeba vytvořit speciální zákon a vyškolit nové pracovníky. Hned po svém nástupu do funkce poslal A. Čepička poslal 80 prověřených stranických kádrů do čtyřtýdenního rychlokurzu pro soudcovské čekatele.⁵⁵

Tito noví justiční pracovníci, bez většího předchozího vzdělání, pocházeli obvykle z dělnického prostředí a slepě následovali linii strany, čímž se stali výkonným nástrojem KSČ. Nový zákon na ochranu lidově demokratické republiky (231/1948 Sb.) byl vydán 6. října 1948, který definoval osm trestných činů, které je možné trestat smrtí, jako například velezrada, válečná zrada nebo vyzvědačství. Nahradil zákon 50/1923 Sb. na ochranu republiky, který ukládal trest smrti pouze za kvalifikovanou vojenskou zradu. Přijetím zákona 231/1948 Sb. získala KSČ neomezenou moc a mohla odsoudit vlastně kohokoliv.

Zákony, podle nichž komunistická moc postupovala, je možno považovat za základní kámen utrpení mnoha lidí. Než se začnu věnovat konkrétně J. Robotkovi a jeho skupině, myslím, že je třeba alespoň nastínit znění dvou zásadních zákonů, podle kterých byli tito lidé souzeni. Zákon č. 231/48 Sb. na ochranu lidově demokratické republiky vstoupil v platnost dne 6. října 1948. Týkal se trestných činů proti státu – velezrady, sdružování proti státu, pobuřování proti republice a hanobení republiky, trestných činů proti vnější bezpečnosti státu – vyzvědačství, nedbalého uchovávání státního tajemství, ohrožení obrany republiky, válečného škůdnictví, válečné zrady, nedovoleného zpravodajství, účasti a nadržování při vojenském zločinu nebo přečinu, dále trestných činů proti vnitřní bezpečnosti státu – útoků na život, násilí a tělesného

⁵² JUDr. Prokop Drtina (13. dubna 1900 Praha – 16. října 1980 Praha) byl český právník a politik. Před druhou světovou válkou byl tajemníkem prezidenta Edvarda Beneše a během ní působil jako jeho blízký spolupracovník a pod pseudonymem Pavel Svatý také jako komentátor českého vysílání londýnského rozhlasu. Po válce se stal ministrem spravedlnosti a byl jedním z demokratických ministrů, kteří v únoru 1948 podali demisi. Jako významný obhájce demokratického zřízení byl po tomto komunistickém puči perzekvován a vězněn. Podpořil Chartu 77.

⁵³ Armádní generál JUDr. Alexej Čepička (18. srpna 1910 Kroměříž – 30. září 1990 Dobříš) byl český komunistický politik, zeť Klementa Gottwalda, ministr v letech 1947–1956 zastával vysoké stranické i státní funkce: (1947–1948 ministr vnitřního obchodu, 1948–1950 ministr spravedlnosti, 1949–1950 předseda Státního úřadu pro věci církevní, 1950–1956 ministr národní obrany, 1951–1956 člen předsednictva a politického sekretariátu Ústředního výboru KSČ).

⁵⁴ PERNES, Jirí – POSPÍŠIL, Jaroslav – LUKÁŠ, Antonín. *Alexej Čepička šedá eminence rudého režimu*. Praha 2008, s. 67.

⁵⁵ RADOSTA, Petr. *Protikomunistický odboj. Historický nástin*. Praha 1993, s.34.

poškození ústavních činitelů a spolčení k těmto útokům, osobování si pravomoci ústavních činitelů, vzbouření, násilí na veřejných sborech, ublížení na cti prezidentu republiky, hanobení některých ústavních činitelů, podpory a propagace fašismu a podobných hnutí, popuzování, hanobení národa nebo rasy, zneužití úřadu duchovního nebo jiné podobné funkce, nedovoleného ozbrojování, šíření poplašné zprávy, podněcování k trestnému činu a k neplnění zákonných povinností, schvalování trestného činu, nepřekažení nebo neoznámení trestného činu, sabotáže a ohrožování jednotného hospodářského plánu z nedbalosti, a konečně trestných činů proti mezinárodním vztahům – prorady, neoprávněného opuštění území republiky a neuposlechnutí výzvy k návratu, poškozování zájmu republiky v cizině, hanobení spojeneckého státu a podněcování k útočné válce.⁵⁶

Jedná se o trestné činy pro padesátá léta a vůbec celé období totality pravděpodobně nejčastější, problémem byl hlavně jejich výklad a to se se pod ně mohlo zařadit. Trest smrti oběšením pak zákon stanovil za činy označené jako: velezrada spáchaná vojenskými či jinými ozbrojenými akcemi, ohrožujícími tzv. lidově-demokratické zřízení, nebo za zvláště přitěžujících okolností - zejména organizování branných sil či shromažďování zbraní. Za sdružování proti státu, za vyzvědačství, schvalování trestného činu a jinou protistátní činnost vymezil sazbu od 5 do 20 let, případně doživotí. Součástí rozsudku byla vždy konfiskace majetku a ztráta občanských práv. Hrozba trestu smrti opravdu nebyla imaginární. Ostatní tresty byly dlouhé průměrně deset let bez jednoho měsíce. A to i za takové přestupky, jako bylo neudání (fiktivního) trestného činu souseda, sdružování se ke kritickému hovoru o situaci, prohozené poznámky o hlavách „spřátelených států“ atp.⁵⁷ Současně byl vydán zákon č. 232/48 Sb. o státních soudech, které byly určeny ke stíhání všech druhů protistátní činnosti. Za ni bylo v letech 1948 – 1968 odsouzeno k vysokým trestům vězení mnoho desítek tisíc mužů a žen, 247 jich bylo popraveno oběšením a více než 2000 politických vězňů zemřelo na následky věznění nebo při pokusech o útěk.⁵⁸

Ve své knize Zpráva o organizovaném násilí výstižně shrnul Vilém Hejl pojem komunistické diktatury: „Komunistická strana nezná rovnocenné odpůrce, jenom nepřátele. Z rozdílu mezi těmito pojmy pak logicky vyplývají zásady praxe politického boje. Na milost může být vzat pouze odpůrce, který kapituluje a kolaboruje; nepřítel, tj. „třídní nepřítel“ musí být zničen a o volbě prostředků rozhoduje kromě cíle jenom okamžitá taktická situace.“⁵⁹

⁵⁶ http://www.totalita.cz/txt/txt_zakon_1948-231.pdf.

⁵⁷ GAĎOUREK, Ivan – NEHNĚVAJSA, Jiří. Žalářování, pronásledování a zneuznaní, Brno 1997, s. 20.

⁵⁸ JIRÁSEK, Václav. Političtí vězni padesátých let, Praha 2003, s. 106.

⁵⁹ HEJL, Vilém: Zpráva o organizovaném násilí, Praha 1990, s. 117.

5. Rada tří

Klíčové bylo už zapojení aktérů mé diplomové práce do protinacistického odboje, převážně v organizaci Rada tří a skupinách na ni volně navázaných, působících na celé Moravě.

Při stanném právu v letech 1941 a 1942 byla částečně rozbita organizace PVVZ.⁶⁰ Naživu a na svobodě zůstal jen J. Grňa⁶¹ jako jediný člen tehdejšího ústředního vedení. Spolu s K. Štainerem⁶², který byl vojenským poradcem PRNV⁶³ a spojkou na ON⁶⁴, začal v druhé polovině roku 1942 dávat dohromady trosky organizací a budovat na jejich základě novou organizační síť. To se podařilo z větší části jen na Moravě. Tato obnovená organizace se hlásila exilové vládě v Londýně pod názvem Jaro, v září byla přejmenována na Radu tří. Druhá část organizace PRNV se začalo znovu seskupovat v Praze pod názvem Revoluční odborové hnutí (ROH). Obě části navázaly spojení v druhé polovině roku 1944. Po vzájemné dohodě byly navzájem předány jednotlivé roztroušené buňky a to tak, že ROH převzala existující skupiny Rady tří v Čechách s výjimkou okrajových oblastí u moravských hranic a Rada tří převzala od ROH všechny její buňky na Moravě. Od druhé poloviny roku 1944 se

⁶⁰ Petiční výbor „Věrní zůstaneme“ (PVVZ) byla protinacistická odbojová organizace působící na území Protektorátu Čechy a Morava v letech 1939–1942, též známá jako odboráři.

Organizace sestávala převážně z nekomunistických levicových intelektuálů, svobodných zednářů, Ženské národní rady, odborových organizací zaměstnanců pošt a železnice. V podzemí byl spíše znám jako „Národní revoluční výbor“. Jeho členové se například účastnili práce ve výboru, který shromažďoval podpisy „na obranu republiky proti Hitlerovi.“

⁶¹ J. Grňa (11.8.1897 – 8.6.1967), právník, profesor brněnské techniky, významný představitel domácího odboje za 2. světové války. Za 2. světové války se zapojil do domácího odboje (v březnu 1939 stál u zrodu odbojové organizace Petiční výbor Věrní zůstaneme na Moravě). Dne 2. 10. 1941 unikl zatčení gestapem a do konce války žil v ilegilitě.

Byl čelným představitelem odbojového uskupení Rada tří.

Po válce byl významným představitelem Svazu národní revoluce, který sdružoval členy odboje. V lednu 1950 zatčen a v roce 1951 odsouzen za "nepřekážení a neoznámení trestného činu protistátní činnosti jiných osob". Jeho rodina byla násilně vystěhována z Brna do Ratají u Kroměříže, v roce 1965 byl rehabilitován.

⁶² Karel Štainer (31.5. 1924 - 26.4. 1989), významný člen Rady tří, přesvědčený komunista, autor vzpomínkové knihy Cestou národního odboje.

⁶³ Na přelomu let 1942 a 1943 se zformoval Přípravný revoluční národní výbor v čele s historikem Kamilem Kroftou, básníkem Jaroslavem Kvapilem a právníkem Emilem Lánym. Do vojenské složky výboru, který působil především v Čechách, se zapojily zbytky Obrany národa vedené posledním zemským velitelem generálem Zdeňkem Novákem. Znovu se podařilo vybudovat základy pro ozbrojené vystoupení, ke kterému mělo dojít na konci války. Avšak v létě 1944 byli všichni vedoucí činitelé Přípravného národního revolučního výboru uvězněni a organizace tak vyřazena tak z činnosti.

⁶⁴ Obrana národa (ON) byla vojenská protinacisticky zaměřená odbojová organizace vzniklá a působící v letech 1939 až 1942 na území Protektorátu. Na jejím založení se podíleli příslušníci bývalé československé armády včetně zpravodajských důstojníků zaniklého 2. oddělení Hlavního štábu.

ON vznikla krátce po okupaci v březnu 1939. Vznik iniciovali důstojníci likvidovaného Ministerstva národní obrany a Hlavního štábu. ON po celou dobu její existence řídili vysocí důstojníci zaniklé prvorepublikové československé armády. ON byla od samého počátku budovaná a řízená jako vojenská odbojová organizace. Během své existence byla cílem několika zásahů německých bezpečnostních složek, jejichž výsledkem byla postupná likvidace všech jejích struktur. V závěru války byla ze zbytků ON vytvořena velitelství Alex a Bartoš, která se významně podílela na Pražském povstání.

působnost R3 soustředila hlavně na Moravu. Přibližně v této době bylo také navázáno přímé spojení s Rudou armádou prostřednictvím zmocněnce štábu prvního ukrajinského frontu maršála Koněva, kapitána Jurjeva, který seskočil ve frýdeckém prostoru.⁶⁵ Na přelomu let 1944 a 1945 se organizace spojily a vytvořily Českou národní radu jako vrcholné ústředí všech skupin bojujících proti nacismu. ČNR byla uznána zvláštním telegramem od ministrů Masaryka a Ripky⁶⁶ za oficiálního představitele domácího odboje. Toto uznání bylo potvrzeno i vládou v Košicích. Národní rada pak připravila povstání v Praze. Za tímto účelem si vyžádala od R3 jednu z jejích vysílacích stanic i s obsluhou a vypracování všeobecných bojových směrnic. Rada tří k tomu určila vysílací stanicí Annu s kapitánem Jiřím Nechanským. Do vlastního pražského povstání ale R3 přímo nezasáhla.⁶⁷ Rada tří byla od počátku myšlena jako bojová partyzánská organizace, která si stanovila jako hlavní cíl vojensky vystoupit proti nepříteli a podle svých možností podpořit osvoboditele. Prvním krokem bylo vybudování organizační sítě pro všeobecné i zvláštní úkoly. K zvláštním úkolům patřilo hlavně ze začátku podchycení osob žijících v ilegalitě, získání ubytovacích, zásobovacích a zpravodajských základů. Také se musel sehnat dostatek kvalifikovaných lidí pro vedení všeobecných úkolů. Dále bylo nutné zřídit zpravodajskou službu, jak obranou tak i bojovou pro potřeby spojeneckých armád. K tomu patřilo zejména získávání zpráv o síle a umístění vojenských a policejních sil nepřítel, o jeho pohybech, o stavu válečné výroby a zásobovacím stavu. Odbojáři museli také sehnat zbraně. Mohli je získat z vlastních zdrojů, krádeží nepříteli a případně z dodávek ze zahraničí, při čemž bylo předpokládáno, že napřed se vyzbrojí k osobní obraně vedoucí činitelé, pak menší úderné oddíly a nakonec měli mít zbraně všichni, aby se mohli zúčastnit celorepublikového povstání. Velmi brzo se ukázalo, že vlastní zbraně nestačí. Ty, které byly zakopány v roce 1939, byly z větší části postupně nalezeny gestapem, nebo byly ztraceny proto, že osoby, které věděly o jejich úkrytu, byly pozatýkány a popraveny. Velká část zakopaných zbraní byla poškozena vlhkem, tudíž nepoužitelná. Další zbraně byly opatřeny z přepadů četnických stanic. Ale ani tento zdroj nebyl dostatečný, protože byli jen nedostatečně vyzbrojeni karabinami a pistolemi a naprosto minimálním množstvím munice. Pro přepad německých skladů zbraní neměli odbojáři dostatek ozbrojených sil. Hlavním zdrojem se tak měly stát dodávky ze zahraničí. Po mnohých urgencích však začaly být ve větším množství dodávány až ke konci války.

⁶⁵ VHA, 308-80-2, s. 5.

⁶⁶ PhDr. Hubert Ripka (26. července 1895 Kobeřice u Vyškova – 7. ledna 1958 Londýn, Velká Británie) byl významný český politik, poválečný poslanec a ministr, novinář a historik.

⁶⁷ VHA, 308-80-2, s. 6.

Celkem bylo dodáno jen deset letounů s lehkými zbraněmi. Vyzbrojeno tak mohlo být jen 5000 mužů, většina ze zbraní pro ně byla získána od nepřítele. Dalším krokem byl všeobecný útok na nepřítele, jakmile to stav na frontě a stupeň vyzbrojení dovolí. Generální útok byl naplánován na 15. dubna 1945. Vedení organizace nařídilo koncem března 1945 pohotovost všech skupin za předpokladu, že dojde alespoň část slíbených zbraní. Situace byla obzvláště příznivá na západní Moravě, kde se po průlomu fronty mezi Hodonínem a Břeclaví ukázalo nekryté místo. Po přezkoušení stavu zbraní a dohodě s vojenskými veliteli R3 se vedení organizace rozhodlo upustit od všeobecného povstání, protože nemohlo zaručit kladný výsledek vládě v Londýně, i když vláda k němu rozhlasem stále vybízela. I když by se podařilo obsadit větší část sporného území, nebylo by možné ho proti těžkým zbraním ubránit. Také se obávalo represálií proti civilnímu obyvatelstvu. Proto až do konce vojenských operací na frontách se vlastní činnost R3 omezila na drobné útoky v týlu nepřítele, na pomoc postupující spojenecké armádě podáváním zpráv a spoluprací s výzvědnými jednotkami Rudé armády.⁶⁸ Skupiny R3 vedly tzv. drobnou válku, která se vyznačuje nepravidelným způsobem boje. Ten se skládá z řady drobných srážek, jejichž výsledek sám o sobě nemůže mít rozhodující vliv na poměr sil válčících stran, který však ve svém celku může způsobit vážné oslabení nepřítele a rozdrobení jeho sil a připravit tak podmínky pro vítězství.⁶⁹ Na jejich straně stála dobrá znalost terénu, možnost kdykoliv zmizet a v závěrečné fázi války i širší podpora lidí. Rada tří byla ve spojení s Londýnem, nejdříve příležitostnými kurýry přes Slovensko, Švýcarsko a Lisabon. Toto spojení zajišťoval především K. Staller⁷⁰ přes slovenské odbojáře Šrobárovy skupiny a přes slovenskou radiostanici Zdena. Spojení udržoval i přes rumunské státní činitele, kteří již tehdy vyjednávali s představiteli Spojenců na Blízkém východě o budoucí kapitulaci Rumunska. Později navázali spojení s Londýnem vlastní radiostanicí Jarča a to kódem slovenských odbojářů, klíčem nazvaným Anča a Běta. V dubnu roku 1944 narazila R3 na výsadkovou radiostanici Milada v Železných horách, jejímž prostřednictvím pak udržovala stále spojení s vojenskou rádiovou ústřednou v Londýně.

V létě 1944 spojil vojenský zmocněnec J. Robotka zlínskou skupinu R3 Alfa se zbytkem československého roje Carbon v prostoru Bzenec – Uherský Ostroh. Zhruba ve stejné době další vojenský zmocněnec R3 K. Veselý – Štainer napojil organizační síť skupin R3

⁶⁸ VHA, 308 -80- 2, s. 8n.

⁶⁹ KURAL, Václav. a kol. *Partyzánské hnutí v Československu za druhé světové války*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Naše vojsko, 1961, s. 435.

⁷⁰ Ing. Karel Staller (1896--1975), během války ředitel brněnské Zbrojovky, spolupracovník R3.

v severovýchodních Čechách na československou radiovou stanici výsadku Diamant, působící tehdy v Orlických horách. Velitel skupiny Alfa Radomír Matoušek navázal ve svém prostoru na podzim 1944 na další československý výsadek Clay v prostoru Hranice – Lipník nad Bečvou. Počátkem roku 1945 přijala Rada tři další skokanské roje se speciálním spojovacím materiálem pro příjem shozu zbraní, tzv. Heurékami čili Volavkami, a to Anežku, dělící se na roje Annu a Věru, z nichž hlavně skokanský roj Anna převzal nejvíce zbraní a v konečné fázi války se uplatnil při pražském povstání, kam byl R3 před jeho vypuknutím na žádost jejich odbojových spolupracovníků odeslán. Kromě tohoto spojovacího personálu převzala Rada tři ještě výsadkáře pod vedením Rudolfa Pernického⁷¹ ve funkci spojovacího důstojníka R3 a československou vojenskou radiovou ústřednou v Londýně. Ke konci války byly skupiny Rady tří spojeny s československou radiovou ústřednou v Londýně těmito výsadkářskými stanicemi: Milada, Carbon, Lenka (Spelter), Anna, Věra a vysílačka kapitána Hronka napojená přímo na leteckou basi v Brindisi. Radiostanice Diamant byla na podzim roku 1944 rozprášena gestapem, radiostanice Clay byla vzhledem ke svému pravděpodobnému napojení na konfidenta gestapa Velkého Frantu nespolehlivá a radiostanice Volfram, o které R3 věděla od ústředny v Londýně, nebyla k nalezení. Kromě spojení s exilovou vládou byla organizace ve spojení se štáby Rudé armády prostřednictvím výsadkářů Bělavského a Jurjeva. V posledních fázích války bylo navázáno přímé spojení s veliteli postupující Rudé armády prostřednictvím kurýrů, kteří přecházeli přes frontu.⁷²

Rada tří se skládala z mnoha na sebe volně navázaných skupin. Mezi nejdůležitější patřily skupina gen. Luži s operačním prostorem v okrese Velká Bíteš, částečně v Tišnově a v Brně – venkov. Skupina J. Svatoně se pohybovala v prostoru Chrudim – Polička – Bystřice – Nové Město na Moravě – Žďár. Po zavraždění J. Svatoně se velitelem jeho skupiny stal Oto Kafka, krycím jménem Bříza. Skupina Tau operovala v okrese Velké Meziříčí a byla vedena Miroslavem Vetišjou, krycím jménem Standa. Skupina Delta ovládala část Tišnovska, Brna – venkov a boskovického okresu pod vedením Antonína Komendy s přezdívkou Veverka. Pod vedením Radomíra Janouška (Matula) ovládala skupina Alfa prostor v okrese bývalého Oberlandratu Zlín. Skupina Horácko působila částečně v okresech Třebíč, Krumlov a Znojmo. Velitelem byl Zdeněk Kornblüh, krycím jménem Michal. Důležitá byla skupina Lenka, působící v okresech Moravské Budějovice, Telč, Dačice a Jihlava. Velel jí poručík

⁷¹ Rudolf Pernický (1. července 1915 v Krhové u Valašského Meziříčí – 21. prosince 2005 v Praze) byl československý voják, příslušník československé zahraniční armády působící během druhé světové války ve Velké Británii, velitel výsadku Tungsten. Byl též prvním předsedou Konfederace politických vězňů.

⁷² VHA, 308- 80- 2, s. 9. – 10.

Novotný (Jirka), který v dubnu 1944 seskočil s výsadkem u obce Uhelno. Skupina byla známa v Londýně také pod jménem Radiostanice Spelter. Skupina Železné hory byla vedena poručíkem Syrovátkou, krycím jménem Rybář. Skupina Korbel soustředila velitelské orgány R3 vedoucí pozici zde zastával lesní správce Rudolf Sedlák (Frmol). Skupina Beta byla spojena se vedoucí zpravodajskou skupinou Jurjev – Bjeljacev. Po zatčení této ruské skupiny a generála Brauna se většina připojila k Murziniho skupině. Skupina Brázda, vedená Zdenkem Žárským (Brázda), dělala hlavně zpravodajskou spojku mezi partyzánskými skupinami. J. Grňa si nebyl jistý, jestli tuto skupinu zařadit mezi partyzánské skupiny nebo jen mezi skupiny odboje.⁷³

J. Robotka se po okupaci stal vedoucím členem ON na jižní Moravě. Po jejím zničení gestapem začal spolupracovat s J. Grňou a K. Štainerem – Veselým. Zjistil, že se na Vysočíně ukrývá generál Luža a zajistil mu kontakty s J. Grňou. Když se ustanovila Rada tří, generál V. Luža byl zvolen vojenským velitelem, J. Grňa politickým, třetí nejvýznamnější osobou této organizace se stal J. Císař.

J. Robotka vykonával v R3 funkci vojenského zmocněnce pro Moravu, měl široký rádius působení, působil jako kurýr a spojka ve styku s různými odbojovými organizacemi, například s Císařovou skupinou Modrý kruh-Avala. Důležitá byla také trvalá spolupráce s Parsifalovci⁷⁴ v Praze. S partyzánskými oddíly Rady opakovaně vstupoval do bojových akcí. Po smrti generála Luži na podzim 1944 vlastně převzal jeho funkci a měl na starost vojenské operace na Moravě.

Předpoklady pro vznik protikomunistického odboje se formovaly už bezprostředně po vzniku Československa v roce 1918. Tomáš G. Masaryk dokázal lidem vštípit hrdost na svoji zemi, a proto ve 30. letech, ale ani v 50. letech nebyli ochotni přihlížet omezování svých demokratických práv a svobod. Stejně smýšlel i J. Robotka a jeho spolupracovníci, formovalo je jejich prvorepublikové vychování, morální hodnoty té doby a hlavně zkušenosti z protinacistického odboje. Nedošlo jim, že se podmínky změnili, a stále používali zpravodajské metody jim známé z okupace, které nebyly možné v mírových podmínkách, jak už jsem uvedla v kapitole Třetí odboj.

Rada tří byla velmi důležitá pro pozdější zformování Robotkovy skupiny, velká část aktérů se seznámila právě tam. J. Robotka znal F. Zajíčka a F. Procházku už Vojenské akademie v Hranicích, ale kvůli rozdílnému věku se blízce spřátelili až později. F. Zajíček pracoval

⁷³ VHA, 308- 79 -1, s. 17n.

⁷⁴ odbojová skupina, založená A. Heidrichem na popud E. Beneše v r. 1938, zajišťovala styk s exilovou vládou, objevil základnu pro výrobu balistických střel V-1 a V-2 v Peenemunde.

v letech 1941 – 1942 jako pobočník K. Štainera, který v té době přijal místo lesního dělníka v polesí Bory – Zahradiště u Velkého Meziříčí. Z titulu své funkce získával pro odboj na okresním úřadě důležité informace. Posléze začal úzce spolupracovat s J. Robotkou, účastnil se rozkrývání konfidentské sítě brněnského gestapa vedené V. Ryšánkem. Organizoval ukrytí a stravování pěti vojáků Rudé armády, uprchlých ze zajetí a zajišťoval stálá i náhradní stanoviště pro parašutisty ze skupin Calcium a Tungstena, později také pro pararoje Platinum – Pewter a Bauxite.⁷⁵ Stal se Robotkovým dobrým přítelem, ten dokonce chtěl, aby si po válce vzal jeho neteř Vlastu, ale ona už v té době měla vážnou známost, takže zůstali dobrými přáteli až do jeho smrti.⁷⁶

Celá rodina V. Nováčkové pracovala od roku 1943 v odboji. V roce 1944 se k nim přestěhoval bratranec Vlastina otce J. Robotka, v tu dobu žijící v ilegalitě. Dům si vybral proto, že stál z jedné strany obklopen lesem a z druhé strany řekou, kudy mohl nepozorovaně zmizet. V lese měl schované kolo, na kterém objížděl široké okolí. Otec V. Nováčkové zpracovával všechny písemnosti a zprávy, které se pak vysílačkou posílaly do Velké Británie. V. Nováčkovou a jejího bratra používal J. Robotka jako spojky. Musela dokázat pokrýt oblast Třebíče, Velké Bíteše, Dukovan a Velkého Meziříčí. Už v této době, ve svých 19 letech se stala pravou rukou a důvěrníci svého strýce. Když se divila, proč si vybral zrovna ji, odpověděl, že její otec by v případě zatčení gestapem s ohledem na manželku a děti mohl promluvit, ale ona nemá nikoho. Oponovala, že má přece rodiče a bratra, na to jí J. Robotka odpověděl, že na ně není tak vázaná, a proto jí může věřit ze všech nejvíce, v čemž měl pravdu, protože vždy stála na jeho straně a nehradila ho ani před soudem v 50. letech.⁷⁷

J. Štorek byl členem Hanácké skupiny, která skrývala například sovětské partyzány, R. Ján také pracoval pro odboj. Oba se s J. Robotkou seznámili během války, protože s Radou tří úzce spolupracovali. R. Ján po válce přivedl do Robotkovy skupiny svého bratrance R. Paláska, J. Blísu, B. Endlichera, K. Hájka a bratry Tomáškoví. Ti byli za okupace také činní v skupinách volně navázaných na Radu tří.

F. Procházka po rozpuštění československé armády v roce 1939 odešel do Polska, kde vstoupil do zahraniční armády. Po pádu Polska se dostal přes Rumunsko a severní Afriku do Francie, kde se v říjnu 1939 připojil k zde působící československé armádě, se kterou byl později evakuován do Velké Británie. V roce 1943 se přihlásil do francouzské armády, kde působil až do konce války. Byl několikrát raněn a onemocněl tropickou malárií, a proto byl

⁷⁵ NA, Generální prokuratura, nezpracováno, výslechový protokol z roku 1949, datum nečitelné

⁷⁶ Svědectví V. Nováčkové Jakubové z 5. listopadu 2013.

⁷⁷ Tamtéž.

superarbitrován a přeložen do skupiny konceptních důstojníků. Po návratu do republiky byl přidělen k VO 3 v Brně, kde sloužil společně s J. Robotkou, se kterým se rychle spřátelil.⁷⁸

⁷⁸ NA, Státní prokuratura Brno, PSt II 117/50, nezpracováno, rozsudek z 26. a 27. května 1950.

6. Činnost Josefa Robotky po osvobození

Josef Robotka se narodil v roce 25. února 1906 ve Velké Bíteši a v roce 1927 vystudoval Vojenskou akademii v Hranicích a později přešel na Vysokou válečnou školu, kterou dokončil v roce 1938. Po vystudování nastoupil v hodnosti kapitána generálního štábu na košické vojenské velitelství a později byl přemístěn do Spišské Nové Vsi. Po osvobození byl J. Robotka na návrh J. Grňi uvolněn z vojenské služby a určen k administrativní likvidaci Rady tří a k budování Svazu národní revoluce. Ten vznikl na základě poznání J. Grňi, že válečné sliby ze zahraničí, že o poválečném uspořádání budou rozhodovat lidé doma, se nesplní. SNR měl obhajovat zájmy domácího odboje v poválečných podmínkách. J. Robotka ale brzy poznal, že SNR nebude mít na tento úkol dost sil, že se o poválečném uspořádání rozhodlo už dávno před skončením války. Navíc měl také osobní rozpory s mnoha členy, kteří chtěli SRN využívat k vzestupu komunistické strany nebo ke svému kariéernímu růstu. Velké problémy měl se svým blízkým spolupracovníkem z Rady tří Karlem Štainerem – Veselým, který začal upřednostňovat před zájmy SNR své členství v KSČ a byl ochoten pro tento účel obětovat své někdejší spolubojovníky. V této době hodně publikoval pod jménem J. Aktobor především o smyslu československého domácího odboje a o aktuálních problémech armády. Měl i širší literární sklony, což ocenil J. Grňa tím, že mu věnoval jako jedinému znalci poezie z řad členů Rady tří svoji osobní sbírku básní.⁷⁹

J. Robotka byl celý život nestraník, protože jako člen prvorepublikové armády nesměl být členem žádné politické strany. Byl ale levicového smýšlení a během okupace se jeho postoj ještě upevnil. Souhlasil s levicovým programem Rady tří o poválečném uspořádání „Co chceme“⁸⁰ který sepsal R. Luža.⁸¹ Myšlenky tohoto programu byly na papíře ještě více levicové než program KSČ. Tomuto postoji se ale nelze divit, celá společnost se už během okupace posunula doleva, viděla v tom možnost jak neopakovat hrůzy druhé světové války.

J. Robotka ale nebyl spokojen s novými poměry, těžce nesl snahy komunistů upozadit a zproblematizovat roli Rady tří v protinacistickém odboji, což se ukázalo při soudu s konfidentem brněnského gestapa V. Ryšánkem. Přesto si podal hned v roce 1945, v době všeobecného nadšení z osvobození, přihlášku do KSČ. Když dlouho nedostal žádnou odpověď, dvakrát se tázal na Krajském sekretariátu KSČ po důvodu, obdržel písemné ujištění,

⁷⁹ KOPEČNÝ, Petr. Studie k Robotkově výročí, soukromý archiv V. Nováčkové Jakubové.

⁸⁰ Program vycházel z požadavku obnovení nezávislého Československa jako národního státu, jehož bezpečnost bude garantována spojenectvím s SSSR a přátelstvím se západními demokraciemi.

⁸¹ Radomír Luža (17.10. 1922 Praha – 26.11. 2009), historik, exilový politický činitel, za války aktivně činný v domácím odboji, syn generála V. B. Luži

aby se považoval za člena strany. Nedostal ale legitimaci, ani nebyl puštěn na schůze místní organizace, a proto se nesnažil dále svoji přihlášku urgovat nebo obnovovat.⁸²

Přihláška mu byla pravděpodobně zamítnuta, protože veřejně kritizoval poměry, které panovaly ve způsobu přidělování významných funkcí. Vadilo mu, že zejména v armádě se dostávají k moci lidé s neodpovídajícími zkušenostmi, kdy jejich jedinou zásluhou bylo členství ve straně, což se nebál zveřejňovat i novinářsky.⁸³ V potaz bylo zřejmě brána i jeho účast v demokratickém, tedy v tom nesprávném, odboji. Už v této době byla patrná snaha zdiskreditovat R3, a proto si myslím, že nebylo možné přijmout do svých řad jednoho z jejích čelních představitelů. Na Moravě byl už od dob okupace velmi oblíbený, měl možnost ovlivnit mnoho lidí a komunistům muselo být jasné, že po vystřízlivění by mohl dělat velké problémy.

⁸² ABS, fond Vyšetřovací spisy-Brno, archivní číslo V-2676 BN-V, s. 53.

⁸³ Tamtéž. s. 205.

6.1.Soud s konfidentem V. Ryšánkem

Politickým procesům předcházely poválečné procesy s kolaboranty, kteří byli souzeni na základě dekretů prezidenta republiky z 19. června 1945. Už v této době si komunisté začali vyřizovat účty s nepohodlnými osobami v rámci poválečného vyrovnání. Byli nespokojení hlavně s pro ně mírnými tresty pro představitele protektorátní vlády. Po únoru 1948 byly dekryty obnoveny a byly v platnosti až do 31. prosince 1948, čímž měly opravit nedostatky předchozí justice, ovládané národními socialisty.⁸⁴

Rady tří a hlavně J. Robotky se osobně nejvíce dotkl poválečný soud s konfidentem brněnského gestapa Viktorem Ryšánkem, který během okupace ohrozil existenci jejich organizace.

V první polovině roku 1942 se rozhodl kriminální rada gestapa v Brně Taudt vystavět tzv. Volavčí síť pomocí dvou nejspolehlivějších konfidentů: Viktora Ryšánka (N3) a Josefa Navrátila (N32). Účelem sítě bylo podchycení všech odbojových organizací na Moravě a kontrola jejich činnosti. Viktor Ryšánek byl zaměstnán u zemského úřadu v Brně a Josef Navrátil v Masosvazu. Aby se mohli věnovat konfidentské činnosti, musel je rada Taudt vyreklamovat z práce. V. Ryšánka poslal k lékaři Marguartovi do Zemské nemocnice, který mu vystavil potvrzení o plicní chorobě, díky čemuž mohl jít předčasně do penze. J. Navrátila naoko zaměstnal dobrý známý rady Taudta, majitel firmy Brüner Speditionhaus. Oba měli příkaz získat další zpravodaje, při jejichž náboru předstírali, že jsou funkcionáři podzemního hnutí se sídlem v Brně. Byl vydán přísný rozkaz získat další členy jen pro zpravodajskou složku a zamezit všemi prostředky náboru nových členů pro nějakou jinou ilegální činnost. Jako šéfa této zpravodajské skupiny předstírající odbojovou činnost stanovil rada Taudt konfidenta Karla Paprskáře, který se vydával za generála Fassatiho. Viktor Ryšánek se v imaginární síti stal jeho zástupcem. Cílem bylo navázat spojení s odbojáři a jména jejich velitelů hlásit nadřízeným. Každý v síti znal jen svého jednoho nadřízeného a jednoho podřízeného, kterého sám získal. O vedoucích funkcionářích nesměli být jednotliví členové informováni. Tato síť byla budována až do konce války.

Pro jednotlivé okresy byli stanoveni nejspolehlivější zpravodajové a byla jim ponechána volná ruka v činnosti. Rada Taudt chtěl dosáhnout toho, aby v každé větší vesnici byl jeden zpravodaj, když někde žili dva zpravodajové, nesměli o sobě navzájem vědět, aby se dali kontrolovat vedením. Z toho vyplývá, že někteří zpravodajové si mysleli, že opravdu pracují

⁸⁴ KAPLAN, Karel. Komunistický režim a politické procesy v Československu, Brno 2001. s.11.

pro podzemí, ale zatím tak dodávali informace gestapu. Ze začátku všechny zprávy končily u Viktora Ryšánka, ale když se síť rozrostla, tak byla Morava rozdělena na okresy a zprávy z jednotlivých okresů přebírali Ryšánkovi podřízení.⁸⁵

Bylo těžké udržet odbojové skupiny v tajnosti. Nacisté používali v boji proti domácímu odboji dvou zbraní: mučení při výsleších a služeb konfidentů. Mnoho lidí se připojilo na stranu nacistů, ať už ze strachu o sebe a svou rodinu nebo z pouhé vypočítavosti. Největším ohrožením se pro Radu tří stalo seznámení se Stanislavem Jizerou a Viktorem Ryšánkem. Od léta 1943 se díky neopatrným lidem gestapo dozvědělo, že se v okolí skrývá J. Grňa. V září konfident brněnské služby gestapa O. Večeřa se svým synem předstírali zájem zapojit se do odboje a Lužův spolupracovník E. Soška mu tlumočil nabídku schůzky. Na setkání se vypravil J. Grňa. Tomu se nelíbilo místo schůzky v hostinci, ani chování Večeřova syna, O. Večeřa totiž s výmluvou na práci nedorazil. Syn prohlásil, že nemá sice moc velký vliv, ale doporučil mu, aby se setkal s přímo s generálem F. nebo jeho pobočníkem. Nakonec se domluvili, že se E. Soška sejde s poučником generála F. v Brně. Ten se mu představil jako V. Ryšánek.⁸⁶

V. Ryšánka a jeho spolupracovníka S. Jizeru měli prověřit J. Robotka s K. Štainerem. Bohužel nebyli moc důkladní a díky jejich minulosti jim důvěřovali. V. Luža byl Ryšánkovým velitelem za první republiky a S. Jizeru znal ještě z Brna. V. Ryšánek byl před válkou rotmistr u 106. pluku, členem Sokola i ON. Při likvidaci československé branné moci tajně rozdával armádní zbraně civilnímu obyvatelstvu. On i Jizera byli ale chyceni při první vlně zatýkání na přelomu let 1939 a 1940 a stali se konfidenty gestapa. O první schůzce s nimi napsal ve své knize J. Grňa a popisuje zde hlavně svůj dojem ze S. Jizery. Působil na něj *„dojmem člověka vážně nervově chorého. Stále přeletoval od jednoho tématu ke druhému, nedovedl se soustředit. O podrobnostech nebyl informován, odkazoval na Ryšánka a vůbec se mi zdálo, jako by poskytoval jen jakousi formální záštitu. Pokud sám mluvil, přecházel často na témata, která s odbojem nesouvisela, a proto jsem později pochopil, že službu pro gestapo konal asi jen s nechutí a jen pokud neviděl vyhnutí.“*⁸⁷ Zato V. Ryšánek pracoval s velkým nasazením, že se i Němci někdy divili. Žádnými výčitkami netrpěl, jak se později ukázalo při poválečném soudu, kterému se budu věnovat později.

Na Českomoravské vysočině se skrývalo mnoho ruských uprchlíků z německého zajetí, kteří

⁸⁵ ABS, 305- 453- 1, s. 210. – 212.

⁸⁶ POKORNÝ, Jindřich. Parsifal. Osudy jedné demokratické skupiny v letech 1938-1945 s poválečným dovětkem, Praha, 2009

⁸⁷ GRŇA, Josef. Sedm roků na domácí frontě. 1. vyd. Brno: Nakladatelství Blok, 1968. s. 198.

spolupracovali se skupinami okolo V. Luži, a později se významně zapojili do osvobozeneckých bojů. Generál Luža pokládal za nutnost navázat kontakt s Rudou armádou. Úkolem V. Ryšánka bylo pomoci Rusovi Jakovu Ilikčjanovi dostat se přes Slovensko na ukrajinskou frontu. Rusova stopa však zmizela na Slovensku, je možné, že se ho V. Ryšánek zbavil, i když to nikdy nebylo prokázáno. I přes neúspěch akce se všichni dohodli na sloučení se skupinou generála Fassatiho pod vedením generála Luži. Začali také jednat s generálem Novákem a lidmi kolem PRNV v Praze o schůzce, kde by dohodli koncept celonárodního povstání. Ryšánek o tom byl jako člen skupiny informován a měl za úkol zorganizovat schůzku Luži a generála Nováka. O konfidentech se jako první dozvěděl J. Robotka. V Brně 20. května 1944 ho zastavil K. Paprskář, kterého znal přes Ryšánka, a který slíbil poskytnout svůj byt pro schůzku Luži s Novákem. Přiznal mu, že on, Ryšánek a Jizera jsou spolupracovníci gestapa. Prozradil to, protože zjistil, kdo stojí za vedením celé organizace a generála Luži si vážil.⁸⁸ Předtím už byl Ryšánek odhalen na Slovensku podplukovníkem Makoněm, ale jeho lidé neměli možnost dát vědět do Čech. Bylo také zjištěno, že skupina kolem generála Fassatiho neexistuje, že zneužili jen jeho jméno.

Protože J. Robotka měl za úkol prověřit Ryšánka a Jizeru a věděl, že nastalá situace je jeho chyba, navrhl, aby V. Luža, jeho syn a lidé Ryšánkovi známí hned odešli co nejdál. On chtěl stále dodávat Ryšánkovi informace, aby udržel zdání normalnosti. Schůzka s generálem Novákem se měla konat za pět dní, takže všichni zúčastnění měli jen krátkou dobu na to zmizet. 5. června poslal K. Štainer do Londýna zprávu, že Ryšánek a Jizera jsou zrádci a jako varování všem v Čechách to pak vysílal londýnský rozhlas. I když byli generál Novák a lidé kolem PRNV ihned varováni, gestapo zde mělo díky Ryšánkovi nasazené informátory. Generál Novák byl zatčen, ale dožil se ve vězení konce války. PRNV byl rozprášen a jeho vedoucí členové pozatýkáni. V. Lužovi, jeho synovi a nejbližším spolupracovníkům se podařilo ukrýt a Lužova skupina se stala největší fungující odbojovou organizací v Protektorátu.⁸⁹ Bez osobní odvahy J. Robotky, kdy na sebe vzal zodpovědnost za ohrožení svých spolupracovníků, by Rada tří možná zanikla. Samozřejmě že bylo velkou chybou důvěřovat konfidentům V. Ryšánkovi a S. Jizerovi, ale nebyl sám. Jejich důvěryhodnost potvrdil i E. Soška, který je také nezávisle na něm prošetřoval. Získali si i v té době již nedůvěřivého generála Lužu. Nesouhlasím proto se závěrem R. Luži, který J. Robotku ve své knize V Hitlerově objetí označil jako hlavního a jediného viníka, který ohrozil organizaci.

⁸⁸ LUŽA, Radomír. *V Hitlerově objetí. Kapitoly z českého odboje*, Praha, 2006, s. 176.

⁸⁹ ABS, 305- 453-1, s. 215.

Ze začátku roku 1946 se vzorem protinacistického bojovníka stal komunista Julius Fučík a začala perzekuce domácího demokratického odboje jako tzv. buržoazního. StB si nechala vypracovat hypotézu od Dr. Plačka, který rozdělil odboj na záporné bojary a kladnou komunu. Do tohoto schématu se pak komunistická vláda snažila napasovat všechny odbojáře. Do čela zpravodajské služby se dostal komunisticky orientovaný major Bedřich Pokorný. 8. ledna 1946 si pozval redaktory čtyř tehdy nejčtenějších novin, sociálně-demokratického Práva lidu, národně-socialistického Svobodného slova, lidovecké Lidové demokracie a komunistického Rudého práva. Informoval je o novém materiálu z dob okupace, který vyzdvihoval komunistický odboj a upíral zásluhy demokratickému. Sdělil jim, že z těchto archiválií zjistil, že existoval jen jeden odboj, a to komunistický, demokratický byl podle něj pouze výmysl a propagace určitých skupin lidí, které chtěly získat výhody a privilegia a během války si jen hráli na Maffii s vědomím gestapa. Začalo zneužívání zatčených předních nacistů, pracovníků gestapa a konfidentů, proti demokratickým odbojářům a politickým protivníkům.

Na už zmiňovaného V. Ryšánka bylo podáno trestní oznámení až v únoru 1946, ale ve vazbě byl od 4. června 1945. Byl obviněn z toho, že od roku 1940 až do osvobození byl stálým, placeným konfidentem a agentem provokatérem brněnského gestapa. Společně se S. Jizerou, K. Paprskářem a dalšími navázali spojení s odbojovými organizacemi a jejich vedoucími osobnostmi a informace o nich dodávali gestapu. Vyradil jejich plány a organizační složení jednotlivých skupin. Podle svého doznání udal několik stovek osob pro jejich činnost v odboji, následkem čehož bylo odsouzeno nejméně 130 osob, z toho kolem 30 na smrt.⁹⁰

V únoru 1946 byl převezen do věznice oblastní úřadovny Státní bezpečnosti v Brně.

V říjnu roku 1946 se s ním v Brně konal proces před zvláštním soudem, zřízeným speciálně pro stíhání kolaborantů. Ryšánek sice utekl na začátku května 1945 s některými brněnskými pracovníky gestapa před Rudou armádou do Rakouska, ale brzy se vrátil a 4. června 1945 se nahlásil u bezpečnostních orgánů v Brně.⁹¹

Možná doufal, že se zachrání poškozením pověsti demokratického odboje. Ve vazbě velmi nadstandardní zacházení. V únoru 1946 přišlo na oblastní úřadovnu Státní bezpečnosti v Brně hlášení, že byl několikrát viděn se volně procházet po městě, kde svým přátelům chlubil, že ho určitě pustí, protože se mnoho lidí obává, že by mohl mluvit. Bezpečnost ho pravděpodobně chtěla využít k objevení dalších spolupracovníků gestapa, a proto měl mnoho

⁹⁰ ABS, 302-116-2, s.72.

⁹¹ Tamtéž, s.101.

výhod. Na úřadovnu bezpečnosti také přicházela hlášení, že Vánoce 1945 strávil se svou přítelkyní Zelníčkovou a že se zde nachází poměrně často.⁹²

Soud s ním sice vyzněl jednoznačně, ale před tím byl využit k diskreditaci demokratického odboje. Takzvané hloubkové výslechy probíhaly přesně podle instrukcí Bedřicha Pokorného. Vypovídal, že odboj se dělil na dvě části, komunistickou a pravicovou a on samozřejmě patřil ke komunistům. Paradox, že jako komunista pracoval pro pravicové nacisty, nikoho nezajímal. Ze zmanipulované výpovědi mělo vyplynout, že demokraté v ilegalitě tvořili jen společnost naivních lidí, se kterými si gestapo jen hrálo.⁹³

V případě nabourání se do skupiny kolem Vojtěcha Luži tvrdil, že se snažil zneškodnit reakcionáře, kteří ničili úsilí komunistických odbojářů. V. Ryšánek byl po vypracování trestního oznámení předán mimořádnému lidovému soudu v Brně. Ke všemu se přiznal a nabídl se k „poctivé spolupráci“ s NKVD. Prohlašoval, že vydával odbojáře gestapu, aby pomohl komunistům se zbavit nepřátel z řad demokratického odboje. Vyšetřovatelé sice brali jeho výpovědi s rezervou a odmítli jeho nabídku pracovat pro NKVD. Nařídili ale, aby mohl mít občas kontakt s vnějším světem, protože z jeho nabídky bylo zřejmé, že má venku mnoho kontaktů a mohl by být ještě prospěšný.⁹⁴ Ze zpráv o Ryšánkovi je zřejmé, že vedoucí komunisté na Brněnsku měli strach z toho, co ví. Nechtěli ho ale pustit, jak se domníval, ale zjistit co ví, využít ho proti demokratickému odboji a potom se ho zbavit, což se i stalo. Byl popraven 7. Října 1946 v Brně. V Ryšánkově protokolu byly zaznamenány všechny osoby, s nimiž se stýkal, a díky tomu byly zařazeny na seznam spolupracovníků gestapa, i když pro odboj prokazatelně pracovaly. J. Robotka, K. Štainer a J. Grňa tak byli obviněni z nevědomé práce pro gestapo.

J. Robotka už v této době poznal, že ideály jednoty národa v boji proti nacismu jsou pryč a začínají se uplatňovat mechanismy, jež mají za cíl využít odkazu odboje k politickým cílům, což bylo obzvlášť markantní u komunistické strany. Průběh soudního líčení vypadal tak, že nebylo jasné, zda jsou souzeni prozápadní odbojáři nebo konfidenti gestapa. Soud více zajímaly spory mezi generálem Lužou a komunistou K. Štainerem, případně údajné rozkazy generála Ingra T1 – T4, jimiž měly být dány pokyny československým parašutistům k prozrazování komunistického odboje gestapu. Existence těchto rozkazů nebyla nikdy prokázána, ale V. Ryšánkovi to umožnilo sázet na kartu rozpadající se jednoty Národní

⁹² ABS, 302-116-2, s.115.

⁹³ POKORNÝ, Jindřich. Parsifal. Osudy jedné demokratické skupiny v letech 1938-1945 *s poválečným dovětkem*, Praha, 2009, s. 366.

⁹⁴ ABS, 302-116-2, s.130.

fronty, zdiskreditování demokratického odboje, a proto bylo soudem jeho argumentaci pozorně nasloucháno.

Díky přímému svědectví J. Robotky nebyli členové Rady tři označeni přímo za konfidenty, ale tento soudní proces byl znamením, že se politická situace nebude vyvíjet tak, jak si domácí demokratičtí odbojáři představovali. Tento soudní proces také dal základ pro budoucí stíhání J. Robotky a lidí s ním spojených, jak budu dále ještě popisovat, a proto si myslím, že je důležité se o něm zmínit v samostatné kapitole.

6.2. Pobyt v Sovětském svazu

Když J. Robotka zjistil, že jeho snaha ve SNR nepřináší žádné reálné výsledky a o důležitých věcech se rozhoduje úplně jinde, rezignoval na svoji funkci a vrátil se do armády. Nejprve byl zařazen na velitelství VO 3 v Brně a na konci roku 1946 mu bylo sděleno, že bude příští rok vyslán ke studiu na vyšší akademii pro důstojníky generálního štábu na Vorošilovovu akademii v Moskvě.

Na konci roku 1946 ale ještě žádné problémy neměl a byl poslán do přípravného kursu posluchačů vojenské akademie v Moskvě a po jeho absolvování odletěl 3. června 1947 do Sovětského svazu. Tam studoval až do Vánoc 1947, kdy jel na dovolenou domů.

V prosinci 1947 napsal z Moskvy několik dopisů své ženě, z nichž některé byly zabaveny Bezpečností. Zajímavé je, že dopisy byly v obálkách a zalepeny, i když se jinak korespondovalo na otevřených lístcích. Působí to dojmem, že nebyly cenzurovány, tedy že byly poslány neoficiální cestou. Velmi ostře v nich kritizoval poměry v Sovětském svazu a na akademii. V jednom z nich se zmiňuje, že kdybychom měli žít podle sovětské kultury, byli bychom sto let za opicemi. Na dovolené se manželce svěřil, že úroveň akademie je podle něj na úrovni naší poddůstojnické školy. Velmi mu vadilo, že tamním zvykem je studovat do půlnoci a vstávat až v deset hodin ráno a měl také pocit, že jim tam neříkají nic nového. Navrhoval proto změny, i když si byl vědom své nejisté pozice na škole.

V Sovětském svazu bylo zvykem slavit národní svátek podle národnosti frekventantů kurzu. Když Češi slavili 28. říjen, byla přítomna i sovětská generalita v čele s generálem Kutuzovem. Český přípitek prostému sovětskému člověku byl prý přijat velmi chladně.

Dále vykládal, že jeden jeho sovětský spolužák, asi sedmadvacetiletý generál, nemohl stále pochopit, že dráha letu střeby se liší od výstřelné. Uváděl to jako příklad toho, jakou úroveň asi akademii může mít a jak tito posluchači zdržují vyučování.⁹⁵

Z dovolené odjel začátkem ledna do Prahy, odkud měl s dalšími šesti účastníky kurzu F. Hourou, J. Dočkalem, J. Tokanem, V. Kratochvílem, J. Zahorou a F. Skokanem, kteří byli také na dovolené, odjet zpátky do Sovětského svazu. Po příletu do Lvova u nich provedli pasovou kontrolu a odebrali jim doklady. Při kontrole u něj objevili dopisy a balíčky, které chtěl bez povolení dopravit do SSSR. Podle jeho výpovědi byly tyto věci určeny československým občanům, kteří tam byli uvězněni. Jednalo se prý o až 2 000 lidí, mezi kterými byli českoslovenští důstojníci. Tito lidé utekli po okupaci do Polska, odtud překročili

⁹⁵ <http://www.ustrcr.cz/data/images/projekty/dokumentacni/robotka05.jpg>.

hranice do SSSR a za to byli odsouzeni k trestům až deset let vysokým, což jim později znemožnilo vstup do Svobodovy armády. Po provedení kontroly bylo všem účastníkům kurzu řečeno, že dál nepoletí kvůli špatnému počasí a byli ubytováni v dřevěné boudě u letiště. Ráno se dostavili úředníci z NKVD a všem kromě J. Robotky a F. Skokana, který balíčky a dopisy převážel také, vrátili doklady. Na letišti stála dvě letadla, pevná z nich odvezlo zbylých pět účastníků zpátky do Moskvy a druhé s J. Robotkou a F. Skokanem zamířilo do Prahy.⁹⁶

V. Nováčková popisuje jeho vyloučení z Vorošilovy akademie takto: „*Pak přišel rok 1945 a následující roky a začali jsme tušit, že to nebude dobré, protože komunisté začali vystrkovat rohy nebo parohy a můj strýc byl tenkrát na VO-3 v Brně. V roce 1947 ho nakomandovali ještě s dalšími šesti důstojníky do Vorošilovy vysoké školy do Moskvy. Odsud měli vyjít jako generálové. Tam ho kontaktovala ruská spojka, která žádala o pomoc za dva československé důstojníky, kteří seděli v Moskvě od roku 1945. Na Vánoce i se Skokanem jeli domů a oběma jejich manželkám předali lístek a žádali je, aby obě poslaly žádost o milost. Doufali, že se jim podaří tyto žádosti osobně předat Stalinovi. Při odletu do Ruska měl každý u sebe jeden dopis, ale asi se o nich okrajově zmínili před ostatními důstojníky a jeden je práskl. Ve Lvově je oba vysadili, vysvlékli je do naha, udělali jim prohlídku a vyslýchali je. Ty dopisy samozřejmě našli a poslali je zpátky do Prahy. Strýc pak nejdříve nastoupil do Tábora, ale byl tam jenom dva dny. Vrátil se a říkal, že je tam deklasovaný. Pak onemocněl a šel do vojenské nemocnice, odkud šel už do důchodu.*“⁹⁷

7. ledna byl s podplukovníkem F. Skokanem vrácen do Prahy a hned 10. ledna se hlásil u náčelníka štábu VO 3 v Brně. Podle důvěrné zprávy o jeho navrácení ze SSSR z 12. ledna jeho nadřízení usoudili, že v Moskvě už není žádoucí. Kritizoval bydlení, stravování, vyučování, klasifikaci, nechtěl se podvolit sovětským metodám psaní rozkazů a kreslení oleat (překreslování vojenských map na pauzovací papír). Příliš uplatňoval svoji individualitu, ale hlavním problémem byly podle jeho nadřízených styky se členy československého velvyslanectví a členy různých československých misí a komisí, které byly na návštěvě v Moskvě, bez povolení velitele akademie. Ten by ale pravděpodobně stejně nic takového neschválil.⁹⁸

Podle informátora krycím jménem Jaroslav by se z uražené ješitnosti mohl stát spolupracovníkem cizích výzvědných služeb. Považoval ho za velmi inteligentního a

⁹⁶ <http://www.ustrcr.cz/data/images/projekty/dokumentacni/robotka04.jpg>.

⁹⁷ Svědectví V. Nováčkové Jakubové z 5. listopadu 2013.

⁹⁸ <http://www.ustrcr.cz/data/images/projekty/dokumentacni/robotka03.jpg>.

pohotového, kritizoval ale jeho pracovní morálku a jeho způsob života a smýšlení přirovnával ke stylu rakousko–uherských důstojníků.

Jeho velitelé se báli, že se budou šířit různé dohady o tom, proč byl odvolán z Moskvy a nebyl mu povolen návrat, a proto žádali jeho okamžité přemístění z brněnské VO 3. Snažili se mu tím mimo jiné zabránit ve styku s ostatními politicky činnými osobami, které by také mohly vyprávět své zážitky ze SSSR. Obávali se, že díky své oblibě na Moravě by mohl mít na ostatní velký vliv.⁹⁹

Po návratu mu manželka prý vytýkala, že se neumí podříditi kázni, že je stále zvyklý na partyzánský život za okupace, že z jedné ilegality vyšel a druhou by chtěl dělat. J. Robotka se hájil tím, že neměl pocit, že by dělal něco špatného, že chtěl jen uvězněným pomoci.

Kriticky také vyprávěl o hospodářské situaci v SSSR, popisoval chudobu, kterou tam viděl na ulicích. Zmiňoval se o tom, že tam viděl mnoho žebráků, že je běžným jevem vidět lidi, hrabající se v odpadcích na smetištích, kteří tam sháněli cokoli k jídlu. Velmi se pozastavoval nad tím, že průměrný výdělek dělníka je 300 – 800 rublů měsíčně, přičemž vnitřní kupní hodnota rublu se rovná 1,-Kčs. O jejich výpravu ale bylo postaráno dobře, k snídani dostávali například špek nebo šunku s vejci.¹⁰⁰

Sledovali ho už od návratu z Moskvy. Informátorem byla neznámá žena, která se blízce přátelila s Robotkovými, která své informace předávala dál, ale nevěděla za jakým účelem.¹⁰¹

Pro informátory, kteří ho sledovali, bylo velmi těžké ho uhlídat, protože pasáž Alfa, kde měl byt on i V. Nováčková, měla mnoho východů. Ještě ke konci dubna 1949 nebyli jeho pronásledovatelé schopni odhalit jeho styky s ostatními protirežimně zaměřenými přáteli.¹⁰²

Pobyt v Moskvě mu reálně ukázal poměry v Sovětském svazu na konci 40. let, uvědomil si, že to není ten socialismus, o kterém debatoval se svými komunistickými přáteli J. Sedlákem nebo J. Wolfem během okupace. V této době si pravděpodobně uvědomil, že komunistické myšlenky nelze převést do praxe.

⁹⁹ <http://www.ustrcr.cz/data/images/projekty/dokumentacni/robotka03.jpg>.

¹⁰⁰ <http://www.ustrcr.cz/data/images/projekty/dokumentacni/robotka04.jpg>.

¹⁰¹ <http://www.ustrcr.cz/data/images/projekty/dokumentacni/robotka05.jpg>.

¹⁰² <http://www.ustrcr.cz/data/images/projekty/dokumentacni/robotka07.jpg>.

7. Ilegální činnost

V Praze se po únoru 1948 sešel s plk. A. Šedou, který se ho ptal na různé věci ohledně SSSR. Věděl, že A. Šeda nesouhlasí s politickou situací v Československu a ten mu to potvrdil tím, že se mu svěřil, že chce odejít za hranice a ptal se ho, jestli neví, jaká je situace v pohraničí a jak moc je to tam hlídané. Vyměnili si adresy a nabídl mu, že může utéci s ním, ale J. Robotka zatím nechtěl. Dohodli se, že odejde, až bude vhodná příležitost, A. Šeda uznal, že je zatím na našem území nepostradatelný.

Když v dubnu 1948 ležel J. Robotka ve vojenské nemocnici, A. Šeda ho navštívil a oznámil mu, že v nejbližších dnech odchází. Naznačil mu, kudy vede bezpečná cesta a dal mu telefonní číslo, na kterém by se v případě zájmu mohl dozvědět víc. J. Robotka poprosil J. Smolína, kterého znal z druhého odboje, aby mu číslo i cestu ověřil a ten zjistil, že je to kontakt na osobu z britského nebo amerického velvyslanectví v Praze. Také o všem řekl svému kamarádovi Z. Žárskému, se kterým se znal z Rady tří.¹⁰³

Poté odjel na další léčení do Trenčianských Teplic, v polovině jeho pobytu ho kontaktoval jakýsi Dvořák, že je ve městě bratr A. Šedy Josef, a že by s ním chtěl mluvit. Poprvé se sešli v kavárně Grand, kde se od něj dozvěděl, že A. Šeda utekl i s rodinou, poté že odešel i jeho syn Josef a synovci R. Boleslav a M. Šeda. Na to J. Robotka odvětil, „že *Boleslava dobře zná*.“ Tentýž večer byl pozván k J. Šedovi a k jeho velkému překvapení tam byl i R. Boleslav a potom co se ujistili, že se opravdu znají, a že je Robotka spolehlivý, domluvili si schůzku na další den. Zde mu nabídl jménem A. Šedy spolupráci se zpravodajskou službou, podařilo se mu tak spojit se s odbojovou centrálou, kterou ve spolupráci s americkou zpravodajskou službou CIC¹⁰⁴ vytvořil ve Frankfurtu právě A. Šeda. Měl předávat politické, hospodářské a hlavně vojenské informace, týkající se organizace armády, jejího výcviku, technického vybavení, výroby zbrojního materiálu, továrních objektů a vojenských i politických činitelů. R. Boleslav mu přesně popsal cestu přes hranice do Německa a J. Robotka ho informoval o situaci v Československu a o teoretických možnostech dalšího odboje u nás.¹⁰⁵

¹⁰³ MZA Brno, C 145 Státní soud Brno, karton 132, Or II/I 23, s. 403.

¹⁰⁴ Kontrašpionážní sbor (anglicky Counterintelligence Corps, zkráceně CIC) byla zpravodajská služba armády Spojených států založená v průběhu druhé světové války, a to v prosinci 1941.

Úkolem CIC bylo vyhledávat a eliminovat německé špióny v řadách spojeneckých armád. Její činnost spočívala i v získávání spolupracovníků v německé politické sféře a armádě.

Po druhé světové válce se zaměřila na sovětský blok, kdy spolupracovala mimo jiné i s československým zahraničním odbojem. Pomáhala vyhledávat a školit agenty, kteří plnili zpravodajské úkoly na území sovětského vlivu včetně Československa.

¹⁰⁵ NA, Státní prokuratura Brno, PSt II 117/50, nezpracováno, posudek vojenského znalce z 27. května 1950.

R. Boleslava vyslal do Trenčianských Teplic jeho bratranec J. Šeda ml., který se mezitím snažil najít kontakty a opěrné body pro zahraniční zpravodajskou službu na Jihlavsku a Novoměstsku. J. Robotka se spoluprací souhlasil a tak od nich obdržel asi 70 otázek ohledně československého území, o které se CIC zajímala, které byly rozděleny do tří okruhů: politického, vojenského a hospodářského. J. Robotka si seznam přečetl a hned poté ho spálil. Bavili se také o KSČ a jejích funkcionářích, CIC hlavně potřebovala muže pro obsluhu vysílačky, kteří by měli přejít od nás do Německa, a na oplátku sem měla být dodána jiná vysílací stanice, kterou měl převzít Z. Žárský v Praze a dopravit ji na Brněnsko. K převzetí vysílačky nikdy nedošlo, jen se o tom jednalo.¹⁰⁶

R. Boleslav ho také požádal o vytvoření zpravodajské sítě na Moravě a o to, aby sehnal dva schopné muže, kteří by se byli schopni naučit zacházet s vysílačkou, a kteří by kvůli tomu odešli do Německa. Určili si také tajné heslo „nesu vám pozdrav zdaleka od Rudy Bola“, což bylo Boleslavovo krycí jméno, kterým se Robotkovi měli hlásit všichni jeho spolupracovníci a zejména agenti chodci.¹⁰⁷

O schůzce se svěřil i J. Smolínovi a požádal ho, aby zjistil, jestli by se Široký nebyl ochoten zapojit do celé akce a aby prověřil jeho spolehlivost. Jeli k němu autem, ale on nechtěl spolupracovat s A. Šedou. Přes J. Smolína chtěli zapojit i J. Kocmánka a J. Nechanského, ale z toho sešlo, protože oba už pracovali v jiné buňce.¹⁰⁸ Jak ale vychází se srovnání s jinými prameny, J. Robotka Nechanskému nedůvěřoval, i když se znali už z Rady tří.¹⁰⁹

Od R. Boleslava obdržel zápalky na psaní neviditelným písmem, křídly, kterými bylo možné tajné zprávy vyvolat, hesla pro přechod hranice do Německa a adresu do Osterbergu v Nizozemsku, kam měly být zasilány všechny sebrané zprávy na jméno Drost, odkud putovaly k A. Šedovi. Domluvili se také, kam a jak bude neviditelným písmem psát, protože dopisy mohly být kontrolovány. Zprávy posílal v určitých intervalech pod krycím jménem Anina.¹¹⁰

Hesla pro přechod hranic byla jen pro něj samotného, Rudolf III znamenalo Rudolf Šeda a mělo mu pomoci přes jistého Ondráška ze Čkyně přejít zde hranici a druhé heslo Frank III mělo zajistit, aby ihned po přechodu byl předán americké zpravodajské službě, která by ho dopravila přímo k A. Šedovi a nemusel by tak být vyslýchán nebo umístěn do sběrného

¹⁰⁶ MZA Brno, C 145 Státní soud Brno, karton 132, Or II/I 23, s. 404.

¹⁰⁷ NA, Generální prokuratura, nezpracováno, posudek vojenského znalce z 27. května 1950.

¹⁰⁸ MZA Brno, C 145 Státní soud Brno, karton 132, Or II/I 23, s. 404

¹⁰⁹ NA, Generální prokuratura, nezpracováno nebo NA, Státní prokuratura Brno, PSt II 117/50, nezpracováno.

¹¹⁰ MZA Brno, C 145 Státní soud Brno, karton 132, Or II/I 23, s. 404.

tábora.¹¹¹

Hesla nakonec nepoužil pro sebe, ale pro svého synovce K. Nováčka a jeho přítele, kteří do Německa odešli na výcvik k obsluze tamní radiotelegrafické vysílačky. Po jejich odchodu dostal vzkaz od R. Boleslava, kde bylo napsáno: „*Hošici došli, sděl, zda jsou praví,*“ což potvrdil.¹¹²

V první řadě J. Robotka vyhledával lidi, se kterými se zúčastnil odboje za okupace, jako F. Smolína nebo Z. Žárského. Poté začal spolupracovat s F. Zajíčkem, F. Procházkou, V. Nováčkovou, K. Hájkem a J. Štorkem, přes které se seznámil s R. Jánem, R. Paláskem, J. Blísou a B. Endlicherem. Prostřednictvím Z. Žárského se spojil s F. Skokanem a prostřednictvím F. Zajíčka s Dr. Křepelkou a C. Musilem.¹¹³

Celkem poslal nezjištěný počet zpráv, ale mnoho z nich jich bylo zadrženo. Mezi nimi byly zprávy: o nezaměstnanosti v Čechách a na Moravě, o zařazení plukovníka Bílka, o výrobě ve Zbrojovce, o výcviku pozemních jednotek, o osobních změnách na ministerstvu vnitra a zpravodajském oddělení, o technickém vybavení bezpečnostních sborů, o zpravodajském kursu, o vojenských jednotkách v rámci VO3, o záležitostech kolem možné mobilizace, o zpravodajské službě včetně evidenčních čísel, o leteckých útvarech, o zatčení agenta cizí zpravodajské služby, o příchodech spojek, o přijetí financí ze zahraničí, o dalších pokynech k odbojové činnosti, o varování zahraničních spojek, o politickém kursu pro důstojníky, o dislokace vojenských útvarů na Moravě a mnoho dalších.¹¹⁴

F. Zajíčka, který byl také členem Rady tří, varoval před zatčením gestapem během okupace a od té doby se datovalo jejich bližší přátelství. Oba zaznamenali, že mnoho vyšších důstojníků utíká do zahraničí, doufali proto, že se tehdejší poměry neudrží a dojde k nějakému zvratu. Věděli také, že jejich spolubojovník z Rady tří Radomír Luža odešel do exilu a tam spolupracuje s lidmi, kteří nesouhlasí s komunistickým režimem, a proto chtěli také nějak přispět.

Když se těsně po Vánocích 1948 setkali, měl nastoupit F. Zajíček do zpravodajského kursu v Praze. Dohodli se, že z toho půjde určitě něco vytěžit. Když od něj Robotka dostal vzkaz, že posílá pozdrav z Božího daru, nevěděl, co si o tom má myslet. Brzy na to se ale F. Zajíček vrátil a přivezl s sebou rozsáhlé materiály o učební látce v kurzu, informace o věcech týkajících se vojenství a hlavně zprávy o Jáchymově, o tamním technickém personálu,

¹¹¹ MZA Brno, C 145 Státní soud Brno, karton 132, Or II/I 23, s. 404.

¹¹² Tamtéž.

¹¹³ Tamtéž, s. 1003.

¹¹⁴ NA, Generální prokuratura, nezpracováno, rozsudek z 27. května 1950.

o bezpečnostních opatřeních, o těžbě a o kapacitě závodu. Mimo to mu také dodal zprávy týkající se útvaru VO3 podle podřízenosti, o školení příslušníků československé armády na zámku v Šebetově, údaje o výcviku pilotů pro Izrael na našem území, o zřízení X. odboru na MNO a o opatřeních, která byla učiněna k dopadení zahraničních agentů. Přinesl i plány všech těžebních jam v měřítku 1 : 75000. Informoval ho také, že se tam vyskytují i inženýři ze Sovětského svazu. Vše mu řekl ústně, ale Robotka ho poprosil, aby mu to přehledně sepsal, že to pošle za hranice a on souhlasil.¹¹⁵

Pracoval také jako spojka mezi C. Musilem a J. Robotkou a tomu dodával i konspirační pomůcky. Podal informace o cizím agentu – chodci, zadrženém na našem území, o určitých důstojnících ve vojenských útvech na Moravě, o těžbě rudy v určitých dolech i s mapami, o válečných zajatcích, ruských inženýrech, o dislokaci vojenských útvarů na Moravě, o výcviku vojáků, o K. Steinerovi – Veselém atd. Díky známosti s C. Musilem a jejich společné lásce k lyžování zjistili, kde je možné na Šumavě přecházet hranice a využili to pro odchod Josefa Marka do ciziny. Navázal spojení také s podplk. Matouškem, kterého informoval o Robotkově činnosti pro odboj a F. Procházkou, který byl přímo Robotkovým spolupracovníkem.¹¹⁶

F. Zajíček prozradil J. Robotkovi a F. Procházkovi, že si jich Stb začíná všímat, a že v armádě už proti nim připravují také určitá opatření. Požádal Dr. Křepelku, aby J. Robotku varoval, aby nechodil na schůzku do Černých Polí s F. Procházkou, který už byl v této době sledován.¹¹⁷

F. Zajíček obdržel neviditelný inkoust pro J. Robotku od C. Musila a předal mu ho. V květnu 1949 se sešel s V. Křepelkou, který přinesl psací stroj a podle jeho diktátu napsal zprávu o dislokaci vojenských útvarů na Moravě. Scházel se také s profesorem Dufkem, který založil vlastní odbojovou skupinu, jejímiž členy byli vysokoškolští studenti, kteří v této době hlavně vydávali a rozšiřovali protistátní letáky. Při návštěvě v jeho bytě se dozvěděl, že Dufkova skupina vlastní vysílačku, ale neumí s ní moc pracovat. Poradil jim, jak se spojit se zahraniční emigrací, protože k tomu bylo potřeba znát od prověřených lidí provozní data jako délku vln, volací značky, šifrovací klíč a dobu vysílání. Díky své službě na oddělení VO 3 zjistil, že jeho kamarád R. Matoušek je sledován a kontrolují mu korespondenci a varoval ho. Zjistil také, že orgány VO 3 sledují F. Procházkou a kontrolují mu poštu, o čemž ho samozřejmě také

¹¹⁵ NA, Státní prokuratura Brno, PSt II 117/50, nezpracováno, zpráva o konečném zamýšleném postupu z 2. listopadu 1949.

¹¹⁶ NA, Generální prokuratura, nezpracováno, rozsudek z 27. května 1950.

¹¹⁷ Tamtéž.

informoval.¹¹⁸

Když J. Robotka potkal po únoru 1948 F. Procházku, kterého poznal v roce 1946 na VO 3 v Brně a svěřil se mu, že má obavy, že dočasná dovolená s čekatelným je jen předzvěstí jeho vyloučení z armády. Viděl, že se od něj postupně odklonilo mnoho přátel, které za své dlouhé působení v armádě získal. Myslel si, že většina z nich jsou zbabělci a prospěcháři, odsuzoval je, že se bojí zapojit do odbojové činnosti.¹¹⁹

F. Procházka s ním spolupracoval od února 1949. Sdělil mu, jak jsou organizovány vyšší jednotky VO3 a hesla k realizaci branného zákona. Navázali spolu užší spojení a F. Procházka mu dodával informace vojenského charakteru. Získal pro něj materiály československé výzvědné služby v zahraničí, zprávy o organizaci tankového praporu třetí divize, o organizačních opatřeních týkajících se leteckých pluků na Moravě, zprávy o nových technických zařízeních na všech letištích v Československu, o umístění armádních velitelství v případě mobilizace a hlavně o zatčení agenta CIC Milana Šedy, což jak se později ukázalo, mělo velký vliv na prozrazení celé Robotkovy skupiny.¹²⁰

F. Procházka mu slíbil předat zprávy o organizačních záležitostech armády, ke kterým měl díky svému povolání přístup. Informoval ho hlavně o dislokaci vojenských jednotek, o náladě v armádě a o jejich velitelích. Vše mu předal již napsané, uložené v cigaretě, kterou mu nabídl. V tomto případě nemělo ani cenu zapírat, StB o tom už dávno věděla.¹²¹

S K. Hájkem se J. Robotka seznámil v roce 1946 na SRN v Brně. Když se po delší době setkali v lednu 1949 po Robotkově vyhoštění z SSSR, bavili se o tamní situaci. Na to konto J. Robotka prohlásil, „že Rudá armáda a Rusové jsou primitivní, ale alespoň mají rádi děti.“¹²²

Poté co byl v červnu 1949 propuštěn z armády, ho K. Hájek u sebe zaměstnal v dílně na malování stínítek, aby se o něj nezačal zajímat pracovní úřad.¹²³ Díky podobnému názoru na nový režim se rychle sblížili a začali spolupracovat. K. Hájek měl informace týkající se normalizace materiálů, nedostatkového zboží a o obchodní spojení se Švédskem a Švýcarskem. Slíbil, že opatří razítka vyrobená podle otisků, která byla potřeba na zfalšování pasů. Měl příbuzného J. Pazourka pracujícího na americkém velvyslanectví, s nímž Robotku

¹¹⁸ NA, Státní prokuratura Brno, PSt II 117/50, nezpracováno, zpráva o konečném zamýšleném postupu z 2. listopadu 1949.

¹¹⁹ MZA Brno, C 145 Státní soud Brno, karton 132, Or II/I 23, s. 1004.

¹²⁰ NA, Státní prokuratura Brno, PSt II 117/50, nezpracováno, zpráva o konečném zamýšleném postupu z 2. listopadu 1949.

¹²¹ Tamtéž.

¹²² MZA Brno, C 145 Státní soud Brno, karton 132, Or II/I 23, s. 414.

¹²³ Tamtéž, s. 411.

seznámil, a tak mohli zprávy do zahraničí posílat diplomatickou cestou.¹²⁴

Na Vysočině kolovala informace, že zde seskočili parašutisté, a proto požádal J. Štorka, Robotkova známého z doby okupace (poznali se 24. března 1945 v R3), aby mu tuto zprávu ověřil a výsledek svého šetření sdělil Robotkovi. Takto získali dalšího člena, ale seskok parašutistů se nepotvrdil.¹²⁵

J. Štorek přinesl seznam lidí a aut s poznávacími značkami, kteří vyjíždějí za hranice a seznam nejdůležitějších osob, které hýbou brněnskou politikou a J. Robotka si vše opsal.¹²⁶

Podle K. Hájka k tomu řekl: „*Pepíku ta listina je dobrá, ty ani nevíš, cos mně dal.*“¹²⁷

Kvůli pasům kontaktoval J. Štorek R. Jána, a ten mu dodal seznam osob i s čísly jejich pasů, kteří pracují v zahraničí pro ČSR, seznam šesti zpravodajsky činných osob, pracujících pro VO3, kterým byly vydány pasy v roce 1949, a kteří pojedou do Rakouska, seznam osob, které jsou vedoucími postavami zpravodajské služby StB v Brně a trojjazyčný tiskopis k přechodu hranic, k němuž mu pracovník amerického velvyslanectví J. Pazourek opatřil výjezdni povolení (tzv. permit). J. Robotka vše poslal do ciziny. J. Štork se také chtěl podle StB podílet na únosu Hály a Šrámka do zahraničí a k akci nabízel svoje auto.

R. Ján byl ve spojení hlavně s J. Štorkem, J. Blísou a svým příbuzným R. Paláskem, kteří mu pomohli se záležitostmi kolem pasů a seznamů osob výše uvedených. Bylo mu jasné, že kvůli svému předúnorovému angažmá v národně-socialistické straně bude brzy propuštěn ze zaměstnání a pravděpodobně i stíhán, a proto chtěl emigrovat. B. Endlicher mu poskytl přesný plán cesty a R. Tomášek hesla pro pohraniční stráž, které předal i J. Štorkovi pro J. Robotku.¹²⁸

R. Palásek pracoval jako zástupce přednosta pasového oddělení ministerstva vnitra a předal R. Jánovi tiskopisy vystěhovaleckého povolení pro osoby německé národnosti s otisky asi 20 pasových razítek.¹²⁹

J. Blísa pracoval od roku 1930 jako policejní úředník a patřil do tzv. střední kategorie kriminální služby. Za druhé světové války byl zatčen a internován v koncentračních táborech Dachau a Buchenwald. V dubnu 1945 se mu podařilo utéct a vrátil se do Brna. Po osvobození byl pověřen, aby se podílel na obnově policejních složek v Brně. Později začal kritizovat některé členy nově vznikající Státní bezpečnosti a na poradách se svým postojem vůbec

¹²⁴ MZA Brno, C 145 Státní soud Brno, karton 132, Or II/I 23, s. 412.

¹²⁵ NA, Generální prokuratura, nezpracováno, rozsudek z 27. května 1950.

¹²⁶ MZA Brno, C 145 Státní soud Brno, karton 132, Or II/I 23, s. 412.

¹²⁷ Tamtéž, s. 413.

¹²⁸ NA, Generální prokuratura, nezpracováno, rozsudek z 27. května 1950.

¹²⁹ Tamtéž.

netajil. V roce 1947 došlo k personálním změnám, a proto byl převeden do všeobecné bezpečnostní služby, tzv. kriminálky. V únoru 1948 mu hrozilo vyloučení a jistý dr. Jobánek ho varoval, že by měl změnit svoje postoje. Na možné vyakčnění byl upozorněn i na konci roku 1948 přímo pracovníkem ministerstva vnitra dr. Čápem, ale protože své názory nezměnil, byl v červnu 1949 poslán do důchodu, protože jako šedesátiprocentní invalida nemohl být převeden do průmyslové výroby.¹³⁰

J. Blísa podával informace úřední povahy, R. Ján po něm chtěl vědět vše o funkci komise č. 14, která měla vést seznam politicky nespolehlivých osob, ale v tomto ohledu se mu nepodařilo zjistit nic. Informoval ho také o politickém přesvědčení a charakteru vedoucích osob v jeho úřadu a o vzniku nové školy, určené pro výcvik příslušníků StB. Podařilo se mu vyzvědět, kde jsou internováni Hála a Šrámek a kdo je hlídá atd. Byl zasvěcen do plánů na jejich útěk a věděl i o plánované emigraci R. Jána, kterému dal mapu pohraničí s mnoha informacemi o přechodech.¹³¹

A. Tomášek byl zatčen už na začátku roku 1948 v souvislosti s akcí proti Posedníkovi a spol. a propuštěn byl až 17. listopadu 1948. Během jeho věznění R. Ján pořádal peněžní sbírku na podporu jeho manželky. Po jeho propuštění se s ním hned sešel, a A. Tomášek se mu prý svěřil, že ho vazba ještě více utvrdila v pokračování v ilegální činnosti. Jeho spojení se zahraničím bylo přerušeno, ale pokoušel se ho obnovit. Když zjistil, že má R. Ján seznamy zpravodajsky činných osob působících v zahraničí, požádal ho, aby mu je dal, že je pošle ven. R. Ján mu ho dal a pro J. Štorka opatřil od R. Paláska ještě jeden.¹³²

B. Endlicher se znal s R. Jánem od dětství v Ketkovicích, po válce byl služebně přidělen do Trince k SNB. Řešili spolu situaci na hranicích a B. Endlicher se mu svěřil, že je na Sedlci, kde slouží, málo pohraničnicků, a že na její střežení nestačí. Poradil mu cestu kolem mlýna, kde se nacházel nejvýhodnější přechod u Inslu, a kdy se střídají stráže. Doporučil mu, co všechno si má vzít s sebou a nabídl se, že ho kus cesty doprovodí. V obhajobě tvrdil, že si myslel, že to R. Jána zajímá jako pracovníka StB, a že ze začátku nevěděl o jeho úmyslu přejít hranice.¹³³

R. Tomášek pracoval tiskárně, kde se tiskla tajná hesla pro pohraniční útvary. Dal R. Jánovi opsat ty pro zbytek dubna 1949 (na květnová už nedošlo) a on mu přislíbil pomoc, kdyby se

¹³⁰ MZA Brno, C 145 Státní soud Brno, karton 132, Or II/I 23, s. 848.

¹³¹ NA, Generální prokuratura, nezpracováno, dokument nezjištěn

¹³² Tamtéž.

¹³³ MZA Brno, C 145 Státní soud Brno, karton 132, Or II/I 23, s. 421.

také rozhodl emigrovat.¹³⁴

Od svého dobrého přítele Z. Žárského získal J. Robotka podrobné informace o výrobě zbraní u nás a o technickém vybavení bezpečnostních sborů. Jeho prostřednictvím odesílal z Prahy dopisy do zahraničí. Další zprávy odesílal s pomocí své neteře V. Nováčkové a agentů CIC, kteří se u nich občas stavovali. Z. Žárský mu také předal vzkaz od A. Šedy, že jeho informace v pořádku docházejí a jsou hodnotné a aby ve své činnosti pokračoval. Dále zde byly informace, že Atlantický pakt znamená sice značný pokrok, ale doba akcí je dosud vzdálena a aby posílal vše, co se dozví stále přes Holandsko.¹³⁵

V Brně v pasáži Alfa měla V. Nováčková svobodárnu a Robotkovi dvoupokojový byt, i když v té době už převážně pobývali v Bíteši. Když se J. Robotka vrátil z léčení, navštívil ji a řekl: „*Vlasto, opět nastává doba, kdy budu potřebovat tvoji pomoc.*“¹³⁶ V té době byla zaměstnaná jako sekretářka u ředitele Ryšánka ve Stavebním závodě, který zajišťoval stavbu vojenských objektů. Podávala vojenské a hospodářské údaje o tom, jak to v Československu vypadá, kde jsou vojenské posádky, vojenské stavby. Zpracovávala i informace, které se sešly u strýce. Vše bylo přísně utajováno a zabezpečováno. Ve skupině mezi sebou většinou neznali, věděla jen o několika lidech, stejně tak ostatní, protože kdyby došlo k zatčení, nepadla by tak celá skupina.¹³⁷

Z. Žárský jí přinesl psací stroj, na kterém tajným písmem zaznamenávala vše důležité, co se v podniku dělo. Předstírala, že má přítele v Holandsku, a že mu píše milostné dopisy. Mezi řádky naklepala neviditelným písmem všechny zprávy. Z Holandska dopisy převezl další kurýr bratrům Šedovým do Německa.

Agenty, které většinou neznala, přijímala obvykle večer. Museli se prokázat heslem: „Přicházím z daleka“, dala jim něco k jídlu a oni se zeptali, jestli se můžou vykoupat. Když se svlékli, prohlédla jejich kravatu, kde měl agent pod uzlem znamení, o kterém sám nevěděl. Podle toho poznala, že není nastrčený a potom převzala zprávy nebo ho navedla na další kontakt.¹³⁸

U V. Nováčkové si J. Robotka schovával psací potřeby k tvorbě neviditelných dopisů a psací stroj. Naučil ji, jak se vším zacházet a později už zprávy i sama psala a odesílala domluveným způsobem do ciziny. Nabídla se, že mu opatří informace o stavbě vojenských objektů, k nimž měla jako zaměstnankyně ČSZZ N.P. přístup.

¹³⁴ NA, Generální prokuratura, nezpracováno, rozsudek z 27. května 1950.

¹³⁵ Tamtéž.

¹³⁶ Svědectví V. Nováčkové Jakubové z 5. listopadu 2013.

¹³⁷ NA, Generální prokuratura, nezpracováno, rozsudek z 27. května 1950.

¹³⁸ Svědectví V. Nováčkové Jakubové z 5. listopadu 2013.

J. Robotkovi velmi uškodilo spojení na majora J. Nechanského ze skupiny Holub – Slavík (H – S) se kterým navázal styky přes J. Smolína a B. Káňovou. Se všemi se znal z okupace, kdy působili v Radě tří. J. Smolín se obrátil na J. Nechanského, aby jemu a jeho snoubence B. Káňové zprostředkoval přechod přes hranice. J. Nechanský mu sdělil, že jako člen KSČ nebude v zahraničí důvěryhodný, a proto by bylo nejlepší, kdyby se prokázal nějakou ilegální činností proti režimu. Pověřil ho vytvořením samostatné odbojové buňky na Jihlavsku. J. Smolín se tedy obrátil na známé z okupace J. Kocmánka, který se zapojením souhlasil, a F. Širokého, který se sice pozdějších akcí nezúčastnil, ale nakonec byl potrestán za to, že jejich činnost neohlásil. Na přelomu listopadu a prosince 1948 se v Jihlavě v jeho bytě sešli J. Nechanský, V. Wahl, J. Kocmánek a B. Káňová a jednali o založení samostatné zpravodajské skupiny na Moravě. V. Wahl později u výslechu potvrdil, že na této schůzce se J. Smolín a ostatní volně napojili na Nechanského skupinu. Na jaře 1949 požádal J. Nechanský Smolína, aby mu prozradil jména dvou osob, které by byly ochotné obsluhovat vysílačku pro spojení se zahraničím, spolehlivost těchto lidí měla být ověřena v USA a poté měly dostat vlastní vysílací stanici. Vybral Dr. Jiřího Motýla a Františka Stanka, které znal z druhého odboje. Projednat to s nimi sice díky okolnostem nestihl, ale věřil, že se zapojí. Vysílací stanici ale skupina nakonec nezískala.

J. Robotka znal J. Smolína také z doby okupace a i po válce se občas scházeli. Prozradil mu, že má spojení se zahraničím a dodává informace A. Šedovi do Německa. Snažil se přemluvit i F. Širokého k odchodu do emigrace, kde by se naučil obsluhovat vysílačku. J. Smolín mu také řekl o odbojové činnosti J. Nechanského, ale on mu nedůvěřoval.

Smolín proto kontaktoval V. Wahla, který mu Nechanského spolehlivost potvrdil. Aby se pojistil, své získané poznatky sděloval jak Nechanského, tak i Robotkově skupině, přičemž oběma zamlčel kontakty s druhou stranou. J. Robotka mu vyprávěl o svém pobytu na vojenské škole v Moskvě, netajil se před ním svými antikomunistickými postoji a poradil mu cesty na západ. Sdělil mu jména dalších zapojených osob, například Z. Žárského, kterého měl v případě jeho zatčení zastoupit. Pomáhala mu i B. Káňová, která za války spolupracovala s Radou tří. V její ordinaci se scházel s dalšími účastníky odboje, ukrýval u ní nevyplněné tiskopisy pracovních knížek a další věci. Díky její pomoci mohl za použití ordinačního reflektoru rozluštit tajnou zprávu, která byla psána neviditelným inkoustem a chemicky vyvolána. Jako jediná se snažila neprozradit ostatní členy skupin, popřela, že by cokoliv

věděla o Robotkově činnosti.¹³⁹

Od Jana Jelínka, který byl souzen s jinou skupinou, se J. Robotka dozvěděl, kde se v Brně schází pracovníci StB a kde mají tajný byt. Získal od něj také nevyplněný tiskopis pracovního průkazu a naučil ho, jak se sestavuje jeho evidenční číslo. J. Robotka ho chtěl použít pro sebe. V. Křepelka mu přes F. Zajíčka podával zprávy o vojenských útvech a jejich číslech v okolí a varoval je, že jsou pravděpodobně sledováni.

J. Jelínek při revizi svého případu v roce 1967 ale vypověděl, že pravdu o tajném bytě zjistila V. Nováčková. Bydlela totiž v sousedním bytě a přišlo jí divné, proč už tam nebydlí původní nájemník plukovník Duda, který se s J. Robotkou přátelil. Slyšela z něj divné zvuky a hlasy působící jako výslech. Několikrát padlo slovo Německo, a proto se domnívala, že zde drží a vyslychají osoby, které se tajně vrátily z německé západní zóny. Když se J. Jelínek náhodně sešel s J. Robotkou, ten se zmínil, že v sousedství mají nějaký čiperný byt. V. Nováčková nevyloučila možnost, že by na něj upozornila jako první, a proto se přiklání k tomu, že o něm J. Robotka věděl od ní a J. Jelínek měl za úkol zjistit, kdo v bytě bydlí, jak uvádí první obžaloba.

Když byl J. Robotka propuštěn z armády, obával se, že i přes to, že si našel jiné zaměstnání, bude zařazen do TNP jako nepracující, protože vyřízení pracovního průkazu trvalo tři až čtyři měsíce. Z tohoto důvodu u sebe chtěl mít alespoň nějaký průkaz jako krytí. Po obdržení pravého průkazu ho měl spálit, ale neudělal to a schoval ho v ordinaci B. Káňové, kde ho později našla Bezpečnost.¹⁴⁰

Vzhledem k tomu, že lidé v Robotkově skupině na sebe byli volně navázáni a pracovali i s jinými skupinami, se po odhalení jednoho člověka začalo zatýkání lavinově šířit.

Robotkova skupina spolupracovala například také se skupinou Z. Žárského (J. Jelínek, V. Křepelka). V. Křepelka přepisoval F. Zajíčkovi na stroji údaje o vojenských útvech na Moravě. Dalším blízkým spolupracovníkem byl pplk. F. Skokan, který mu sám dodával různé zprávy, pomáhal s jejich opisováním a odesíláním do zahraničí.

Činnost Z. Žárského byla známa i v cizině, proto fungoval jako jedna z Robotkových spojek. Do jeho bytu byl vyslán agent – chodec a dodal mu další konspirační materiál, jako například zápalky pro psaní zpráv neviditelným písmem, isolační papír k témuž účelu a dvojce křídly k vyvolávání těchto zpráv, které později předal J. Robotkovi.

F. Zajíček požádal V. Křepelku ze Žárského skupiny v květnu 1949 o zapůjčení psacího

¹³⁹ NA, Generální prokuratura, nezpracováno, zpráva o kontaktech J. Robotky s J. Nechanským.

¹⁴⁰ Tamtéž, revize případu J. Jelínka z roku 1967

stroje. Když mu ho přinesl, vytáhl F. Zajíček listinu, na které byl vidět nadpis Seznam vojenských útvarů v zemi Moravskoslezské. Informoval ho, že je to zpráva pro J. Robotku a začal ji přepisovat na průhledný papír, zřejmě určený pro leteckou poštu. Když V. Křepelka viděl, jak pomalu píše, nabídl mu, že to udělá sám. Seznam měl asi jeden a půl strany a V. Křepelka byl za jeho přepis později souzen.¹⁴¹

V červenci 1949 ji navštívil jeden z agentů CIC, který ji předal instrukce a balík s doutníky, prázdným papírem a obnosem 10 000,-Kč. Po vyvolání papíru se objevila zpráva, že se sice doba akcí už blíží, ale pokud by si byl vědom velkého nebezpečí, má ze všeho vycouvat. Peníze podle Robotkovy výpovědi měly být použity na pátrání a záchranu uvězněného Milana Šedy, který přešel do Československa jako agent chodec.¹⁴²

Jeho zatčení se stalo pro celou jejich skupinu osudné, vojenské orgány ho zadržely 1. dubna 1949 a na základě jeho výpovědi byli postupně zatýkáni jednotliví protagonisté.

¹⁴¹ NA, Generální prokuratura, nezpracováno, výpověď F. Zajíčka z 26. května 1950.

¹⁴² Tamtéž, výpověď J. Robotky z 26. května 1950.

8. Zatčení a uvěznění

Od roku 1949 se soustředila pozornost komunistického vedení na rodiny emigrantů a na bývalé partyzány. Podle pracovního plánu operativního útvaru StB se stalo hlavním úkolem pronikání do ilegálních skupin, hledání nových a často také jejich vytváření pod vedením bezpečnosti. Pracovníci bezpečnosti předstírali, že jsou také ilegálové nebo agenti západu, infiltrovali se do organizací. Některé organizace byly vytvořeny přímo na pokyn StB, někteří lidé tedy nevědomky a v dobré víře pracovali pro stát. Cílem bylo dostat postupně všechny skupiny pod kontrolu a odhalit lidi nespokojené s režimem.

Existovaly informace o podezřelých, tzv. svazky, které když nastal správný čas a funkcionáři bezpečnosti dali pokyn k realizaci, vytáhli na podezřelé.

Nejdříve byl v květnu 1949 zatčen Z. Žárský z jejich skupiny, poté i F. Zajíček a V. Nováčkovou začala sledovat StB. Věděla o nich, protože byli dost nápadní. V pasáži Alfa, kde bydlela, bylo mnoho východů i výtahů, takže nebylo tak těžké se jim ztratit. Vypráví: *„Když jsem chtěla, aby dotyčný seděl a čekal na ochoze, tak jsem vyjela na střechu výtahem a prošla do jiného. Udělala jsem si, co jsem potřebovala a vrátila se stejnou cestou nahoru. Pak jsem třeba jela nakoupit, to už mě mohl sledovat.“*¹⁴³

V červnu 1949 byla ale skupina zatčením J. Robotky rozbita. Když totiž příslušníci StB zatkli F. Zajíčka (krycí jméno Kamil), mučili ho a topili ve vaně tak dlouho, až ho přinutili napsat J. Robotkovi vzkaz, aby přišel na schůzku „ke křížku“ za Velkou Bíteš. S tímto lístkem za ním přijeli čtyři příslušníci StB a on s nimi bez jakéhokoliv podezření nasedl do auta. Nejdříve ho odvezli na Špilberk, kde byl jen krátce a potom do sklepa vládní vily v Pisárkách.¹⁴⁴

Při zatčení měl u sebe 474,-Kč, bílé náramkové hodinky značky Technos, občanskou legitimaci, tužku, bílé pouzdro na cigarety, zapalovač, potvrzení státních drah, kapesní nůž a zlatý snubní prsten. Přijímal ho dozorce Vojtíšek.¹⁴⁵

Když nepřišel domů, vydala se ho jeho žena hledat do Brna, jestli není náhodou u své neteře, ale ta nebyla doma, oznámila tedy jeho zmizení na policii.¹⁴⁶

V. Nováčková byla zatčena 6. srpna 1949 ve své kanceláři v 10:10, přišli pro ni čtyři příslušníci StB a začali s prohlídkou. Zeptali se, jestli je V. Nováčková, ona jim odpověděla,

¹⁴³ <http://www.politictivezni.cz/vlasta-jakubova.html>.

¹⁴⁴ Svědectví V. Nováčkové Jakubové z 5. listopadu 2013.

¹⁴⁵ MZA Brno, C 145 Státní soud Brno, karton 132, Or II/I 23, s. 166.

¹⁴⁶ Svědectví V. Nováčkové Jakubové z 5. listopadu 2013.

že ano a bylo jí řečeno, že je zatčena za protistátní činnost, a že půjde s nimi. Bránila se, že se určitě jedná o omyl, ale nikdo jí nevěnoval pozornost a prohlíželi jí stůl. Neměla v něm nic jiného než přihlášku důstojníka Burdy, který hledal ve Stavebním závodě zaměstnání, a poukázku na dovolenou na Šumavě. Na poukaz jen poznamenali: „*To jste si vymyslela dobře, abyste utekla. Já bych utekla, kdybych věděla, že je můj strýc zatčený, ale to já pořád nevěděla.*“¹⁴⁷ V. Nováčková měla od J. Robotky hesla pro přechod hranic a pokud by byla informována o jeho zatčení, mohla odejít za svým bratrem do Německa.

Pak ji odvezli do bytu do pasáže Alfa, kde prohlídka pokračovala. Podle protokolu o domovní prohlídce z 6. 8. 1949 příslušníci StB zabavili: 1 kufříkový psací stroj; 1 svazek chemických zápalek; 3 křídly na vyvolávání zpráv; 3 obálky leteckých dopisních papírů; několik papírů z amerických přesnídávek, které byly používány při psaní zpráv do zahraničí a 1 roli stejného papíru, svazek písemností; 1 pracovní knížku na jméno Karel Nováček čís. 280511723; 1 průkazku na ČSD čís. 965 na totéž jméno; 1 cestovní pas čís. 2501/1951/46 na jméno Vlasta Marie Nováčková.¹⁴⁸

Ten den měla v plánu jet se večer vykoupat na přehradu se svým snoubencem Josefem. Později vyprávěla: „*Řekli mi, že mu mám napsat, že jsem odjela na služební cestu. Josef skutečně ten lístek našel, ale byl celý naštvaný, že jsem si dovolila odjet. Ani on nevěděl, že jsem zatčena, i když jsem mu tyčinkou na rty na zrcadlo napsala „Jsem zatčena“. Jenže Josef si toho vůbec nevšiml, anebo to smazali. To já vůbec nevím.*“ Odvezli ji k výslechu do Příční ulice k výslechu, kde zůstala až do pozdních večerních hodin.¹⁴⁹ Odtamtud ji převezli do Orlí ulice, kde se setkala s J. Jetelinovou a N. Tesaříkovou, podezřelými v případě Světlana.¹⁵⁰

¹⁴⁷ Svědectví V. Nováčkové Jakubové z 5. listopadu 2013.

¹⁴⁸ AMV Kanice, Fond vyšetřovacích spisů, ev. č. V2676, Skup. vyš. sv. 3 proti akce „Šeřík“, fol. 295.

¹⁴⁹ Svědectví V. Nováčkové Jakubové z 5. listopadu 2013.

¹⁵⁰ odbojová skupina na území Československa, byla založena bývalým partyzánským velitelem Josefem Vávrou-Staříkem (jeho úloha je dosud velmi sporná). Byla založena v roce 1948 ve Zlíně. Skupina nesla název na počest dcery Vávry-Staříka „Světlana“. V jejím čele stanuli tři muži: kromě Vávry-Staříka to byli Josef Matouš a Rudolf Lenhard. Od března 1949 do květnových dní roku 1950 pozatýkala Státní bezpečnost přes 400 občanů na moravsko-slovenském pomezí, ale i na jižní a střední Moravě. Prokuratura spolu s vyšetřovateli StB vytvořila z členů Světlany celkem 16 skupin, které byly od dubna 1950 během dvou let odsouzeny v šestnácti procesech. Celkově vynesl Státní soud šestnáct rozsudků smrti, z nichž třináct bylo vykonáno včetně J. Vávry-Staříka, Josefa Matouše a Rudolfa Lenharda.

8.1. Vězeňství

Ještě před únorem 1948 nastaly velké změny nejen v politické, hospodářské a společenské oblasti, ale i ve sféře justice a vězeňství. V této části bych chtěla popsat některé typické mechanismy vězeňství a to zejména po nástupu komunistů k moci.

V demokratické společnosti slouží vězení k izolaci, trestu a převýchově zločince a obžalované osoby jsou souzeny nezávislým soudem s právem na nezávislého advokáta. Podmínky ve vězení také obvykle kontroluje odborná i laická veřejnost.¹⁵¹ V Československu po roce 1948 využívalo komunistické vedení výkon trestu k represivním účelům a ke stabilizaci své moci. Uvězněním skutečných i domnělých viníků se vytvářela ve společnosti atmosféra strachu, kterou komunistické vedení využívalo jako stabilizačního faktoru své moci, čímž si potvrzovalo správnost nastoupené politické linie.

V demokratickém režimu je jedním z principů právního státu presumpce nevinny. Mezi lety 1945 a 1948 byl tento princip ještě jakžtakž dodržován, i když na základě retribučních dekretů bylo lidovými soudy odsouzeno mnoho nevinných. K závažnému a rozsáhlému porušování presumpce nevinny začalo docházet po roce 1949 v souvislosti se zrušením funkce vyšetřujícího soudce a převzetí jeho kompetencí vyšetřovateli Sboru národní bezpečnosti a Státní bezpečnosti. Vyšetřující soudci měli za úkol prověřit důkazy proti obviněnému, znalecké posudky a kontrolovat práci pracovníků Bezpečnosti. Rozhodovali o uvalení vazby nebo o propuštění obviněného. Tím, že byla funkce vyšetřujícího soudce zrušena, odpadl důležitý kontrolní článek, který mohl zabránit nezákonnostem při vyšetřování. V novém trestním řádu z roku 1950 už bylo také stanoveno, že vazba se může vykonávat nejenom v soudních vazbách, ale také ve zvláštních odděleních, které podléhaly ministerstvu národní bezpečnosti, a právě v nich byly zadrženy osoby vystavené ponižujícímu a krutému zacházení.¹⁵²

Po roce 1948 začalo zneužívání práce vězňů podle sovětského vzoru pro plnění úkolů hospodářské politiky. Jejich práce bylo využíváno i v demokratických systémech, ale za účelem nápravy a přípravy na budoucí život na svobodě. Práce vězňů byla především využívána v těch oborech, kde se nacházel nedostatek pracovních sil, nebo v odvětvích, kde byla práce namáhavá a nebezpečná, které se civilní zaměstnanci snažili vyvarovat.

¹⁵¹ JANÁK, Dušan. Organizace a řízení československého vězeňství 1945–1955. In *Vězeňství ve střední Evropě v letech 1945–1955*. Praha: Vězeňská služba ČR, 2001, s. 4.

¹⁵² Tamtéž, s. 6.

Vězni pracovali především v těžkém průmyslu, který se stal prioritním odvětvím v poúnorovém hospodářském vývoji republiky. Vězeňství spadalo pod tři resorty a to pod ministerstvo spravedlnosti, národní obrany a vnitra, od 23. května 1950 pod nově vzniklé ministerstvo národní bezpečnosti. Po druhé světové válce rapidně narostl počet vězňů. Bezprostředně po ní naplnili věznice retribuční vězni. Po ustanovení známého zákona 231/1948 Sb. na ochranu lidově demokratické republiky začaly vznikat nové věznice a trestanecké tábory a ty se začaly plnit vězni politickými. V roce 1945 se v Československu nacházelo 16 142 vězňů. Jejich počet se v následujících letech postupně zvyšoval. Zlomovým rokem byl rok 1948. Už v roce 1951 byl počet vězňů téměř dvojnásobný a ve věznicích se nacházelo přes 31 tisíc vězňů. Vězeňská populace se ocitla na vrcholu v roce 1953, kdy se za vězeňskými zdmi v Československu ocitlo přes 46 tisíc lidí.¹⁵³

Ve vězení byli odsouzení rozděleni do několika kategorií, na nejnižším stupni žebříčku stáli političtí vězni. Ti byli považováni za nejvíce nebezpečné, protože neohrožovali jen jedince nebo menší skupinu, ale celou společnost. Vedení se obávalo, že by mohli rozvrátit celý vládnoucí systém.¹⁵⁴ Z usnesení Ústředního výboru KSČ z února 1951 se můžeme dočíst, že: „Represivní charakter trestu musí ostřeji vyniknout v boji proti buržoazii, kulakům a nepřátelům uvnitř dělnické třídy i agentům ve straně. Pseudohumanistické tendence, zvláště ve výkonu trestu, je třeba rázně odmítnout... ve vině i trestu bude ostře diferencováno mezi buržoazií a pracujícími.“ Z téhož dokumentu vyplývá, že pro výkon trestu odnětí svobody jsou důležité „třídní profil, dosavadní způsob života, zaměstnání a pracovní morálka, politická uvědomělost a intenzita jeho činnosti.“¹⁵⁵

Vězni se oficiálně dělili do tří kategorií na retribuční, kriminální a státně bezpečnostní (političtí). V demokratických režimech jsou vězni rozděleni podle toho, jak závažný čin spáchali a jestli už byli někdy trestáni. V komunistických věznicích spolu byli všichni dohromady, kriminální a retribuční vězni české národnosti byli obvykle využíváni k terorizování a šikaně politických. Ti spolu drželi pohromadě, často se znali už z druhého odboje a spojoval je systém hodnot a norem vypracovaných v jejich morálním vězeňském kodexu. Kriminální a retribuční byli často nasazováni do jejich cel, aby na ně donášeli vedení věznice.

Počet politických vězňů může být jen odhadován, skutečná povaha deliktů často neodpovídala

¹⁵³ KAPLAN, Karel. Komunistický režim a politické procesy v Československu, Brno 2001. s.213.

¹⁵⁴ PETRÁŠOVÁ, Ludmila. Vězeňské tábory v Jáchymovských uranových dolech 1949–1961. In *Sborník archivních prací*, č. 2, 1994, s. 367.

¹⁵⁵ http://www.euroskop.cz/gallery/52/15781-ceskoslovensti_politicti_vezni.pdf. s.16.

paragrafům, na základě kterých byly konkrétní osoby souzeny. Řada z nich byla odsouzena za hospodářské a kriminální činy. Sami političtí vězni také nebyli nijak homogenní skupinou. Šlo například o skutečné příslušníky protirežimního odboje, spolupracovníky zahraničních tajných služeb, členy odbojových skupin, členy a sympatizanty nekomunistických politických stran a spolků, představitele buržoazie, vlastníky pozemků, duchovenstvo, představitele západního protinacistického odboje, ale osoby, které byly souzeny za pouhý i „pouhé“ oběti provokací Státní bezpečnosti či neuvážený výrok, pronesený na veřejnosti.¹⁵⁶

Zvláštní postavení měli dřívější prominentní komunisté, kteří doplátili na hledání zrádců ve vlastních řadách. Byli sice odsouzeni jako političtí, ale nestali se součástí skupiny odsouzených opravdových odpůrců režimu, kteří je stále brali jako posluhovače režimu.

K zajišťování kázně vězňů se po únoru začaly používat militantní prvky, například od roku 1951 vězni museli dozorce pozdravit v pozoru, smeknout čepici a otočit hlavu. Ženy se musely uklonit. Od roku 1953 museli vězni vojensky hlásit jejich počet na cele. Požadovalo se také pořadové vystupování vězňů při hromadných nástupech a přesunech. Režim se navíc snažil o izolaci vězňů od vnějšího světa. Vězňům nebyly poskytnuty téměř žádné informace o každodenních událostech, byly zásadním způsobem omezeny návštěvy a setkávání s rodinou. Často se však nedočkali návštěvy ani po uplynutí dané doby, protože mohli být potrestáni za jakoukoliv maličkost a návštěva byla zrušena, nebo návštěvy byly omezovány jinými způsoby.

¹⁵⁶ http://www.euroskop.cz/gallery/52/15781-ceskoslovensti_politicti_vezni.pdf. s.35.

8.2. Praktiky vyšetřovatelů

Vyšetřování bylo vedeno podle výslechových plánů, které vypracoval vyšetřovatel a schválil je nadřízený, u důležitějších případů sovětští poradci. Výslechové protokoly byly někdy už předvyplněné, často se po výslechu nebyl obžalovaný ani schopen podepsat. Jeho souhlas s obviněním byl vynucen různými metodami jako nonstop stání nebo chození v cele, bitím, zákazem spánku nebo temnicí.

Vyšetřovací protokoly předurčovaly odpověď a tím vylučovaly obhajobu. Vězni byli nuceni se sami obviňovat a používat formulace jako naše podvratná organizace, můj nepřátelský vztah apod. Sovětští poradci obohatili výslechy o konfrontace. Vyšetřovaný byl přiveden do zvláštní místnosti a jiný vězeň ho obvinil z nějakého trestného činu, většinou jako svého komplice nebo nadřízeného. Text jeho výpovědi byl předem sepsán vyšetřovatelem, vězeň se jej naučil nazpaměť a po své výpovědi byl odveden pryč. Nato se vyšetřovatel zeptal, jestli souhlasí s obviněním. I když ho vyslýchaný odmítl, nebylo mu to nic platné, konfrontace se stejně uváděla úspěšná.

Jako příklad vyslyšací praxe bych uvedla svědectví B. Doubka ze září 1952. *"Hlavní linií při vyšetřování bylo přimět vyšetřovance k doznání za každou cenu, i když v převážné většině případů jsme nedostali od operativy vůbec žádný materiál nebo materiál naprosto nehodnotný. Když jsem se proti tomu bránil, bylo mi zdůrazňováno sovětskými poradci, že nejlepším materiálem je vyšetřovanec sám a že je jen třeba si s ním vědět rady."*¹⁵⁷

Vyšetřovatelé byli posuzováni podle rychlosti získání přiznání a operativci podle množství zatčených, a proto byly vyhlašovány oficiální soutěže o co nejlepší výsledky. Tato hodnotící měřítka je podněcovala k používání nelidských vyšetřovacích metod. Většina obětí byla na vyšší intelektuální, odborné a morální úrovni a mnoho z vyšetřovatelů si tento rozdíl uvědomovalo a snažilo se ho překonat tvrdými a bezohlednými praktikami.¹⁵⁸

V přípravě procesů mělo doznání obžalovaného klíčový význam a bylo považováno za hlavní důkaz trestné činnosti. Tento názor byl bezpodmínečně přijat a obsahoval ho také rozkaz ministra z 5. dubna 1952, který nařizoval "vést neumdlévající a úporný boj za úplné odhalení a objasnění trestných činů a zajistit spoluviníky."¹⁵⁹

Většinu lidí nakonec zlomili, bylo skoro nemožné neřict vůbec nic. Našli se ale i výjimky, které zůstaly pevné ve svých názorech. Pomáhala jim víra v pravdu, vydrželi i fanatičtí

¹⁵⁷ KAPLAN, Karel. Komunistický režim a politické procesy v Československu, Brno 2001. s. 186.

¹⁵⁸ Tamtéž, s.187.

¹⁵⁹ Tamtéž.

komunisté ve snaze nepoškodit stranu. Obžalovaní si na začátku většinou uvědomili, že je pro ně nejdůležitější přežít a věřili, že spravedlnost přijde později. Přiznávali menší prohřešky, ale neuvědomovali si, že vyšetřovatelé po nich budou chtít stále víc a tím se obvykle zapletli do jejich sítě. Vyšetřovatelé se snažili vězně postavit proti sobě, vybraným povolovali výhody navíc, ostatním byly odebrány. Trestem byl zákaz kouření, dopisování, odnětí knih a slamníku, časté kontroly cel, omezení jídla, temnice nebo časté buzení.

Výslechy byly velmi tvrdé, obžalovaní byli mučeni různými způsoby, jak vyplývá například z dokumentů MNO: „*Jeho metoda výslechu je taková, že se nejprve pokouší dostat, jak on říká, vyslýchaného do nálady, tj vyprovokovat ho k úplnému nervovému vypětí (křikem, ranami, škracením, litím vody do obličeje). Ke svým výslechům má jako nutnou pomůcku bejčák... Z počátku používal tzv. rajštoku, kterým tloukl vyslýchaného na malý mozek.*“ O používání tzv. kolotoče vypovídají zprávy:....*"týranému zavázali oči, svlékli jej do naha a tento se musel točit stále dokola a při tom do něj bylo stále mláceno mokkými ručníky. Tento způsob týrání vydržel málokdo více než půl hodiny.*"¹⁶⁰

Je zvláštní, i když ne nepochopitelné, že většina vyslýchaných ještě stále věřila v jakousi spravedlnost československé justice, podle mého názoru to bylo i tím, že svůj dospělý život prožili v tradicích a morálních hodnotách první republiky a stále nebyli schopni pochopit tehdejší politický systém.

Ve fázi vyšetřování nastoupily metody, které neznaly mezí. Součástí výslechů tak bylo bití, lámání prstů, kopání do vyčerpaných těl zatčených, vytrhávání vlasů, elektrické šoky, temnice s přerušovaným prudkým oslněním elektrického světla a další.

Pokud vyšetřování nebyli bití, byli mučeni stálým psychickým nátlakem, ničení strachem. Strachem nejen o vlastní osobu, ale o své blízké. Kombinace obou metod pak přinášela kýžené výsledky.

¹⁶⁰ KAPLAN, Karel. Komunistický režim a politické procesy v Československu, Brno 2001. s.91.

8.3. Robotkova skupina ve vazbě

Výslechy K. Hájka začaly 20. srpna 1949, vyšetřovatelé se ho snažili fyzickým týráním zlomit. „*V takových případech nejdříve došlo k fackám, pak dokonce k bití gumovým obuškem na nohy a chodidla. To dělo se tím způsobem, že jsem se musil vyzouti a kleknouti na židli, na které mě referent přidržoval, při čemž některý z pomocníků referentových mně krátkým a poměrně tenkým obuškem bil. Tohoto způsobu výslechu bylo použito několikrát a ran bylo tak mnoho, že chodidla podlitá sraženou krví nakonec praskla, zčernala a otekla.*“¹⁶¹

Ze strachu z dalšího mučení uvedl, že k Robotkovi chodil kdosi s krycím jménem Vořech a doufal, že ve výpovědi před soudem bude moci vysvětlit, proč se ke všemu přiznal. Tuto možnost samozřejmě nedostal. Ještě před přelíčením musel podepsat protokol, který obsahoval doznání ke všem činům a jeho referent ho upozornil, že musí vypovídat v souladu s ním, jinak by se vystavil dalším výslechům, čehož se bál. Přesto se pokusil před soudem odvolat některé výpovědi a vyvrátit tak obvinění, která byla podle něj nesmyslná, ale soudce ho okřikl, že je Švejka. Jeho snaha tak vyšla naprázdno, jak píše ve svém odvolání: „*a já jsem v tu chvíli poznal, že moje výpověď bude marná. Ostatně, všechna moje námaha v tomto směru byla by stejně bezúspěšná, neboť administrativní protokol, který jsem podepsal pod nátlakem, obsahoval moje doznání se k činům, které jsem nespáchal, rozhodl již předem o mém osudu.*“¹⁶²

Při jeho výsleších si referent psal poznámky tužkou, k podpisu mu ho později přinesli napsaný na psacím stroji. Když se zdráhal podepsat kvůli značným nesrovnalostem se svou původní výpovědí, referentův pomocník, který ho předtím mučil, mu pohrozil, „*že půjde znovu k výslechu, nepodepíše li, a bude to ještě horší.*“ Doporučil mu, aby klidně podepsal, že nemůže dostat více než pět nebo šest měsíců. Pod tímto nátlakem a jistotou, že dostane celkem krátký trest. K. Hájek proto protokol podepsal.¹⁶³

J. Štork byl obviněn z vyzvědačství, z plánování únosu Msg. Šrámka letadlem do zahraničí a mnoha dalších činů. Vše popíral, ale výslechy byly prováděny soustavně celé dny i noci až do jeho psychického zhroucení. Při jednom výslechu, kde byla přítomna i zapisovatelka se koukal po vodovodu, protože měl žízeň. Referent se ho zeptal, jestli se chce napít a když přisvědčil, řekl zapisovatelce, ať mu dá vodu a sám odešel z místnosti. Ta vodu sice natočila, předstírala, že mu ji chce podat, ale místo toho mu ji chrstla do obličeje se slovy, že kdyby

¹⁶¹ NA, Státní prokuratura Brno, PSt II 117/50, nezpracováno, žádost o revizi případu K. Hájka z roku 1956.

¹⁶² Tamtéž.

¹⁶³ Tamtéž.

ona byla referentem, měla by přiznání za dvě hodiny podepsané, protože by vzala drát a tloukla by ho přes penis tak, že by se rychle doznal. Když se do kanceláře vrátil referent a viděl, že je politý, zeptal se, co se stalo. Nato zapisovatelka prohlásila: „*No vidíš, vždyť se neumí ani napít.*“ Pak oba odešli a místo nich přišli další dva muži, kteří ho bili a kopali tak dlouho, až mu přerazili žebra a on zůstal ležet na zemi. Musel být převezen do nemocnice Sv. Anny v Brně, kde zůstal na léčení 28 dní. Ke konci léčení za ním přišel vyšetřující referent s čistopisy protokolů, kde bylo uvedeno, že se dopustil protistátní činnosti a že se k ní přiznává. Když odmítl, referent prohlásil, že půjde zpátky na Bezpečnost, kde ho podepsat už donutí. Protože si uvědomoval, co ho tam čeká, z obavy z dalšího mučení raději protokoly podepsal. Po propuštění z nemocnice Sv. Anny ho převezli do nemocnice Na Cejlu, kde zůstal až do hlavního přelíčení. U hlavního líčení se snažil přesvědčit předsedu senátu, že byl k podpisu donucen, ale ten mu na to odpověděl, že pokud se jednou přiznal, protokol je tedy pravdivý. Jeho advokát Bedřich Fertig ho přemlouval, aby prohlásil, že podepsané protokoly jsou pravdivé, že to bude bráno jako polehčující okolnost, nebude vynesena rozsudek smrti, a proto J. Štork souhlasil.¹⁶⁴

R. Ján při revizi argumentoval, že byl bit a fyzicky i psychicky mučen. Mlátili ho obuškem a gumovou hadicí přes chodidla i přes obličej, několikrát také dostal pěstí. Vyšetřovatelé mu tvrdili, že jeho žena zemřela, vyhrožovali mu, že když nebude mluvit a nepodepíše, že by se nemusel soudu vůbec dočkat, že není problém, aby se někam ztratil nebo aby ho pověsili bez řádného odsouzení.¹⁶⁵

R. Palásek musel klečat na židli a zezadu ho bili gumovou hadicí přes chodidla. Také mu vyhrožovali, že zavřou i jeho ženu.¹⁶⁶ A. Tomáška zkopali tak, že mu musela být později v Leopoldově operována varlata a kýla. Samozřejmě ho také vydírali zatčením jeho blízkých.¹⁶⁷ F. Procházka vypovídal na základě protokolů sepsaných s J. Robotkou. V roce 1956 tvrdil, že bit nebyl, ale vyhrožovali zmlácením býkovcem.¹⁶⁸ J. Blísu drželi během vazby v temnici. Žádal také o konfrontaci s R. Jánem a M. Pazderovou, což mu nebylo umožněno. Svoji obžalobu slyšel až před soudem.¹⁶⁹ B. Endlicher v roce 1966 popíral správnost sepsaného protokolu. Fyzicky týrán nebyl, ale snažili se ho psychicky zlomit.¹⁷⁰

¹⁶⁴ NA, Generální prokuratura, nezpracováno, žádost o revizi případu J. Štorka z roku 1966.

¹⁶⁵ Tamtéž, žádost o revizi případu R. Jána z roku 1966.

¹⁶⁶ Tamtéž, žádost o revizi případu R. Paláska z roku 1966.

¹⁶⁷ Tamtéž, žádost o revizi případu A. Tomáška z roku 1966.

¹⁶⁸ Tamtéž, žádost o revizi případu F. Procházky z roku 1967.

¹⁶⁹ MZA Brno, C 145 Státní soud Brno, karton 132, Or II/I 23, s. 849.

¹⁷⁰ NA, Generální prokuratura, nezpracováno, žádost o revizi případu B. Endlichera z roku 1966.

Uvěznění nebyli mučeni jen fyzicky, ale byl na ně vyvíjen i psychický nátlak. Vyšetřovatelé vězňům neustále říkali, že o ně už nikdo nemá zájem, že jejich manželky jim nejsou věrné a děti se jich zřekly. Vyšetřovatelé vězňům také neustále vyhrožovali temnicí, ostrými výslechy a omezením jídla, uvězněním nebo perzekucí manželky, rodičů a dětí. Nebyli informováni o svém případě a nebyl jim povolen kontakt s jejich blízkými.

J. Robotka psal zoufalé dopisy na ministerstvo spravedlnosti a ministerstvo národní bezpečnosti, aby mu povolili kontakt s jeho ženou Helenou. Nedostal od ní žádné dopisy a nebyla přes 14 měsíců mu povolena její návštěva, obvyklá po hlavním a odvolacím přelíčení. Její poslední dopis obdržel koncem června 1950, datovaný 16. června t.r. Od té doby byl úplně beze zpráv o své rodině, nedostal ani povolené věci osobní potřeby, o které manželku prosil. Normálně měl mít předpisy povolený písemný styk s rodinou a nárok na balíky s povolenými osobními věcmi, jako bylo např. oblečení.¹⁷¹

Od 16. července 1950 byl izolován v krajské soudní věznici v Brně a držen v samovazbě a pravděpodobně z tohoto důvodu mu nebyly doručovány dopisy od ženy a jí od něho.

Jeho poslední nadějí byl jeho advokát, na kterého se dopisem obrátil, aby se pokusil mu zprostředkovat setkání s manželkou. „*Od 16. června t.r. nedostal jsem od manželky jediný dopis, ačkoliv jí píši v pravidelných povolených lhůtách, marně očekávaje odpovědi. Možná, že na mě zanevřela, snad zemřela – nevím opravdu, jak si mám její vytrvalé mlčení vysvětlit. Obracím se proto na Vás, abyste ji – je-li ještě naživu – poprosil mým jménem o dodání zimní výbavy prádla a šatstva. Již ve dvou dopisech a jedním telegramem jsem o tyto věci prosil, nic jsem však dosud nedostal. Nastávají chladné dny a i člověku odsouzenému na smrt je zima.*“¹⁷²

Jeho žena mezitím také marně žádala o povolení návštěv, které jí bylo pokaždé zamítnuto. Dopisy, které pravidelně psala, J. Robotka nikdy neobdržel. Vyšetřovatelé ho schválně drželi v nejistotě, co se s jeho manželkou stalo, aby ho psychicky zlomili. Situace musela být velmi těžká pro oba, H. Robotková už věděla, že dostal trest smrti a není možnost odvolání a určitě se musela obávat tvrdého zacházení a šikany, kterou musel její fyzicky nemocný a psychicky zlomený manžel snášet. Z následujících řádků obhájci z 5. října 1950 je vidět, že byl se smrtí poměrně smířený, ale obával se o své duševní zdraví. „*Smrt si pro mne již jede. Už ji slyším cválat. Vzhledem k tomu Vás prosím, pane doktore, kdybyste mě laskavě navštívil. Chtěl bych totiž dříve, než budu viseti a pokud mám ještě poněkud pohromadě rozvrácené smysly, uvést*

¹⁷¹ MZA Brno, C 145 Státní soud Brno, karton 132, Or II/I 23, číslo strany je kvůli poškození materiálu nečitelné.

¹⁷² Tamtéž.

do pořádku poslední věci člověka na tomto nelítostném světě.“¹⁷³

I ti, kteří měli povolený písemný kontakt, dopisy nedostávali pravidelně a hlavně s velkým zpožděním. Často byla zdržována jak psaní z vězení, tak do něj.

Všichni byli udržováni v nejistotě, co se s jejich blízkými děje. Muže se tak snažili přesvědčit, že jejich manželky a rodina už za nimi nestojí a tím je psychicky vydírat. K. Hájek psal své ženě Marii 17. března 1950 z věznice Cejl: *„již od 12. ledna nemám od tebe žádných zpráv, nedovedu si tento stav představit ani vysvětlit, to proto, že jsi mi v posledním lednovém dopise psala, že mně pišeš skoro každý týden. Samozřejmě že ty nemáš ani moje dopisy, poněvadž jsem tě prosil o zaslání černé rádiovky a pásku ke kalhotům a dodnes nic nemám. Prosím tě Maňulenko podej mi aspoň zprávu korespondenčním lístkem co je s Tebou.*“¹⁷⁴.

Do vězení také nesměly být posílány žádné léky nebo vitamíny, K. Hájek se bál, že se psychicky zhroutí jako v letech 1938 a 1939. *„Celé noci probdím, točí se mi hlava a doktor říká jen klid. Já toho klidu mám, až mě z toho bolí hlava a kdybych tady na písárně neměl tu práci, tak bych se snad z té nudy doopravdy zbláznil.*“¹⁷⁵ V dopisech se také zajímal o své rodiče v Praze, o kterých neměl žádné zprávy, o příbuzné a kamarády. Snažil se vyřešit finanční bytovou situaci své ženy a snaží se dělat pro ně plány do budoucna. Z následujících řádků je vidět beznaděj, rezignace, ale i stále slabá víra ve spravedlivý proces.

„Co bude se mnou stále nevím, naše spisy jsou asi v Praze, a kdy bude soud, to bůh ví. Táhnou pomalu 9. měsíc a nemám potuchy, kdy budu přesně vědět rozsudek. Konečně začíná mi být všechno jedno a jsem již se vším smířen, ať to dopadne jakkoliv, já si žádné viny vědom nejsem a tohleto, co se se mnou děje, bude mít ten výsledek, že se nadobro budu stranit lidí. Věřím ale, že spravedlnost existuje a nebude ke mně slepá.Buď hodná a zdravá, neplakej a netrap se, snaž se být statečnou.“¹⁷⁶

V. Nováčková chodila denně k výslechům a její situace se stále zhoršovala. *„Ze začátku mi i dokonce nosili obědy z restaurace, ale pak to šlo ráz na ráz. Někdy jich tam bylo i sedm. Jednou mě tam nechali 24 hodin, svázali mě do kozelce, a to bylo dost nepříjemné. Já o výsleších ale nerada mluvím. Bylo to plné ponižování a nerada na to vzpomínám. Po výsleších jsem se pak dostala do soudní věznice na Cejl. Tam už to bylo lepší.*“¹⁷⁷

Při výslechu se jí snažili namluvit, že pokud se přizná, může dostat jen dva roky, ale pokud

¹⁷³ MZA Brno, C 145 Státní soud Brno, karton 132, Or II/I 23, číslo strany je kvůli poškození materiálu nečitelné.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 195.

¹⁷⁵ Tamtéž.

¹⁷⁶ Tamtéž.

¹⁷⁷ <http://www.politictivezni.cz/vlasta-jakubova.html>.

ne, tak klidně dvacet. Na to odpovídala: „*Pane referente, to už je jedno, jestli dostanu dva nebo dvacet. To jsme ale říkali všichni. Protože my jsme pořád věřili, že se to obrátí. Ale nakonec to dopadlo tak, že jsme si odseděli deset i více let.*“¹⁷⁸

Její rodiče byli v té době na dovolené na Slovensku, a proto nevěděli, že byla zatčena, informován nebyl ani její snoubenec.¹⁷⁹ Když se vrátili, poslala jim N. Tesaříková, kterou mezitím propustili, protože na ní nenašli žádné spojení s případem Světlana, vzkaz, že jejich dcera je ve vazbě. Také jim sdělila, že můžou každý čtvrtek posílat balíčky, a vyměňovat jí oblečení. Než ji rodiče navštívili, nosila jedny kalhotky, podprsenku a halenku.¹⁸⁰

Na Cejlu se dozvěděla, co se se strýcem stalo, a že je ve vazbě ve Znojmě. „*Po věznici šly tamtamy. Někdo přijel ze Znojma, řekl to šálkařům, kteří roznášeli obědy, a ti to zase roznesli po celém Cejlu. Kdo se dostal do Znojma z Cejlu, roznesl zprávy zase tam. Že je strýc ve Znojmě, jsem se dověděla od šálkařů, se kterými jsem si dopisovala prstovou abecedou. Z přízemí byla otevřená okna a oni měli okna nahoře, a tak jsme si společně dopisovali. Když přijel strýc ze Znojma, dali ho naproti mně a Slávek mi napsal: „Máme na cele tvého strýce, plukovníka Robotku. Co nám řekne, to ti přepíšu.“ Já byla překvapená, ale tímto způsobem jsem se dozvěděla, že byl na Špiláku pár dnů, potom ve vládní vile a odsud ho dali do Znojma. Měl potíže s páteří, měl ischias, a proto ho dali do nemocnice, kde ho ošetřoval vojenský lékař MUDr. Vyskočil. Na tu nemocnici jsme měli taky kontakt. Hlavně Maryčka Filová, která vařila pro čůzáky obědy, a přes jednoho velitele, který se jmenoval Nezdařil, jsem potom i já posílala strýci cigarety a někdy i jídlo. Já měla jídla dost. Naši mě často zásobovali. Každý čtvrtek mně posílali na Cejl balíčky. Po soudu to ale skončilo. Já jsem mu posílala salámy a hlavně cigarety, protože strýc byl silný kuřák. Nezdařil nám velice pomohl, zprostředkoval i večerní návštěvy. Mně sice ne, ale jiným, a to se mu stalo osudným a dostal 15 let, pak jsem se s ním sešla ve Znojmě. To byl jeden z těch starších, kteří byli ještě proti komunismu.*“¹⁸¹

Podmínky na Cejlu byly tvrdé, na její cele číslo 64 bylo 14 žen, politické vězenkyně dohromady s kriminálními. Kavalce byly položeny na zemi, každá z nich měla k dispozici jednu deku, prostěradlo a podhlavník. V jednom rohu se nacházela dřevěná budka, nahoře otevřená, a v ní „žanek“, jak říkaly kbelíku, který sloužil jako WC a který chodily vylévat do kanálu na dvůr. K dispozici bylo jedno plechové umyvadlo a konev na vodu. V druhém rohu cely stála malá kamínka „vincek“ s denním přídělem uhlí 2 kg. Uprostřed stál velký stůl a dvě

¹⁷⁸ Svědectví V. Nováčkové Jakubové z 5. listopadu 2013.

¹⁷⁹ Později byl také zatčen a uvězněn v Mimoni.

¹⁸⁰ Svědectví V. Nováčkové Jakubové z 5. listopadu 2013.

¹⁸¹ Tamtéž.

lavice, kde se pracovalo. Hlavně za začátku draly peří, lepily papírové pytlíky nebo krabičky, přebíraly fazole nebo škrábaly brambory pro hostinec na Cejlu.¹⁸²

V té době byla velitelkou ženského oddělení Zahradníková, přezdívaná vězenkyněmi Máter, která měla slabost pro vojáky a V. Nováčkovou si oblíbila, protože byla z vojenského případu. Vzadu na dvoře chovala slepice a několikrát ji vzala s sebou nakrmit je. Odehrálo se to vždy v době, kdy měli muži na dvoře vycházku, takže si krátce mohla promluvit se Z. Žárským, který až na Cejlu zjistil, že byla také zatčena. I když převezli Františka Zajíčka z Prahy na Cejl, ihned jí Zahradníková přišla říct i to, že je v cele nad ní. V. Nováčková se s ním ihned motáky spojila. Posílání motáků bylo celkem prosté, vězni z vyšších pater budovy vždy spustili pytlík, adresáti ho odřízli a na něj přivázali zase svůj vzkaz.¹⁸³

F. Zajíčka nejdřív jeho spoluvězni nepřijali, protože přišel v koženém kabátu, nošeným představiteli armády, když ho zatkli, byl totiž přednostou na OBZ na VO 3, ale později si jejich důvěru získal.

Domů posílala motáky přes velitele Nezdařila, dávala je mu je okýnkem a on je posílal jejím rodičům. Vězni měli na sobě civilní oblečení, museli ho domů posílat pravidelně na vyprání, rodina ho pak posílala čisté zpět a do balíku přidávala jídlo.¹⁸⁴

¹⁸² Svědectví V. Nováčkové Jakubové z 5. listopadu 2013.

¹⁸³ <http://www.politictivezni.cz/vlasta-jakubova.html>.

¹⁸⁴ Svědectví V. Nováčkové Jakubové z 5. listopadu 2013.

9. Soudní proces s Robotkovou skupinou

V této kapitole bych chtěla ukázat roli státních orgánů podílejících se na přípravě soudních procesů a popsat průběh soudu, odvolání a popravu.

9.1. Instituce připravující soudní procesy

První články na výrobu procesů tvořily instituce komunistické strany, její vedoucí orgány, aparát a jimi ustanovené komise. Nejvyšší komunistické orgány určovaly oficiální politiku a způsob její realizace. Členové úzkého vedení KSČ zasahovali do případů, kde prokuratura navrhla trest smrti, schvalovali konání procesů, politickou koncepci žaloby i rozsudky a to vše bylo pro soud závazné. Mocenskou skupinu v letech 1948 až 1954 tvořili členové politického sekretariátu a organizačního sekretariátu ÚV KSČ, od roku 1954 členové politického byra a sekretariátu ÚV KSČ. Do roku 1954 rozhodoval politický sekretariát většinou na základě ústních zpráv ministrů národní bezpečnosti, spravedlnosti nebo informací K. Gottwalda. Často rozhodoval i K. Gottwald sám, nebo se radil se čtyřmi členy politického sekretariátu ÚV. K jeho nejbližším spolupracovníkům patřili R. Slánský, A. Zápotocký, A. Čepička, J. Dolanský a V. Široký, který se staral o záležitosti na Slovensku.

V krajích a okresech hrála hlavní roli v přípravě procesů předsednictva krajských a okresních výborů KSČ. Schvalovala politickou koncepci, rozsudky, organizaci soudu, dodání vhodného publika a propagandistické využití. V letech 1949 až 1951 se v procesech angažovaly bezpečnostní komise strany, rozdělené podle důležitosti a velikosti na ústřední, krajské a okresní.

Bezpečnostní komisi ÚV KSČ tvořili ministr spravedlnosti, náměstek ministra obrany, ministr národní bezpečnosti, velitel StB a vedoucí bezpečnostního oddělení a evidenčního výboru ÚV KSČ a spadala pod generálního tajemníka ÚV KSČ. Věnovala se procesům celostátního významu, u kterých byl předpokládán trest smrti, a zajišťovala propagandistické využití.

Krajská komisi se říkalo bezpečnostní pětka a tvořili ji krajský politický tajemník KSČ, bezpečnostní referent krajského národního výboru, krajský velitel StB a krajský bezpečnostní tajemník KSČ. Za úkol měla procesy celokrajského významu a důležité okresní.

Okresní komise, tzv. bezpečnostní trojka se věnovala hlavně kulackým případům pod vedením okresního politického tajemníka, bezpečnostního referenta okresního národního výboru a okresního velitele StB.

Krajské bezpečnostní pětky často kritizovaly špatnou přípravu procesů a byly zklamané z jejich politických a propagandistických účinků, dělo se to hlavně v brněnském kraji. Při projednávání případu Akce Robotka si 23. března 1950 brněnská pětka stěžovala, že nebyla zcela objasněna Robotkova činnost za okupace a před ní. *„Bezpečnostní pětka má za to, že celá organizace Rada tří byla gestapáckou organizací, nebo že všichni byli agenti západních*

mocností již v této době." Dále požadovala objasnění činnosti jeho spolupracovníků J. Grni a K. Štainera. Protože ve Velké Bíteši a okolí je Robotka velmi kladně posuzován, „*proto odhalení Rady tří, tj organizace Grni a agenta Luži, jako přinejmenším volavčí sítě gestapa, by mělo velký politický význam.*“¹⁸⁵

Politické směrnice k procesu s J. Robotkou zněly: „*odhalit, že celá organizace Rada tří byla gestapáckou organizací nebo že byli všichni agenti západních mocností v této době.*“ Na poradě náměstka ministerstva spravedlnosti a velitele StB 30. března 1950 velitel sdělil, že „*je zájem v kampani proti USA provést případ Robotka.*“ Předpokládali, že se jim podaří odhalit Robotkovy kontakty s R. Lužou.¹⁸⁶

To se jim sice během soudního procesu nepodařilo, ale je zde vidět snaha zdiskreditovat domácí nekomunistický odboj. Když se ho nepovedlo očernit během soudu s V. Ryšánkem, snažili se o to i v 50. letech. Ze směrnic je vidět velké úsilí zničit jakoukoliv možnost odporu. J. Robotka by byl pravděpodobně odsouzen i bez jeho kontaktů s A. Šedou, komunistický režim si nemohl dovolit žádné potenciální nepřátele, hlavně ne ty, kteří měli kontakty na Západ a znalosti partyzánského boje a zpravodajství.

Bezpečnostní komise zanikly v roce 1951 a nahradilo je příslušné oddělení komunistického aparátu. V krajích a okresech je nahradily porady konané před každým závažnějším procesem, krajský nebo okresní tajemník na ně svolával prokurátora, soudce a velitele StB. Do přípravy procesů do roku 1951 zasahovalo oddělení komunistického ústředí, tzv. Komise stranické kontroly, v krajích a okresech kádrové a bezpečnostní oddělení. Oddělení dávala podněty k perzekuci, materiály o politicky nespolehlivých občanech a dohlížela na průběh soudu.

Rozsudky schválené komunistickými institucemi byly závazné, i pokud soudce nebo prokurátor nesouhlasil, čímž vnikalo napětí mezi těmito institucemi, ale soudní činitelé se nakonec obvykle podřídili komunistickému vedení.

Z bezpečnostních orgánů patřily do mechanismu tvorby procesů především útvary Státní bezpečnosti a obranného zpravodajství, což jim přinášelo značné mocenské výhody¹⁸⁷. StB se po roce 1948 rychle rozrůstala, na začátku 50. let už měla kolem 9 500 členů.

Příslušela jí klíčová role ve výrobě politických procesů, které byla hlavní formou jejich činnosti. Zcela určovala nebo spoluurčovala okruh postižených, organizovala provokace, prováděla výslechy, při kterých používala fyzického násilí a psychologického nátlaku,

¹⁸⁵ KAPLAN, Karel. Komunistický režim a politické procesy v Československu, Brno 2001. s.169.

¹⁸⁶ Tamtéž, s.103.

¹⁸⁷ Obranné zpravodajství (OBZ) – vojenská zpravodajská služba působící v rámci československé armády.

sestavovala a upravovala výslechové protokoly, vymýšlela trestné činy a konstruovala obvinění, uměle vytvářela protistátní skupiny, sepisovala obžalovací spisy, připravovala obviněné pro soudní líčení. Útvary Bezpečnosti měly zcela pod kontrolou celou přípravu a průběh procesu, od počátečního sledování vybrané oběti, až po vynesení rozsudku. Důležité kroky si nechávaly schvalovat stranickými orgány. V důsledku utajovaných a nezákonných metod při ovlivňování mnoha oblastí života společnosti byla její mocenská pozice skoro stejně silná jako komunistického vedení. Dobré fungování StB bylo nezbytná pro udržení komunistické moci, měla totiž informátory všude, což vedlo k nedůvěře a podezírání ve společnosti.¹⁸⁸

Mimořádně významnou funkci a klíčovou pozici ve všech významnějších procesech měli sovětské poradci v Bezpečnosti. Tvořili v ní samostatný útvar, řízený z Moskvy, zaváděli sovětskou praxi výroby procesů a z pozadí řídili celý bezpečnostní článek mechanismu. Všichni, včetně politických orgánů a ministrů, jejich návrhy, pokyny, doporučení a záměry plně respektovali, řídili se jimi a přejímali jejich způsob myšlení. První dva sovětské poradci přišli do StB v říjnu roku 1949, od jara 1950 začali působit na ministerstvu a krajských zprávách bezpečnosti ve větším počtu. Řídili výrobu procesů, čímž si získali respekt. Zavedli nové prvky ve vyšetřování například otázkové protokoly, organizované konfrontace a několikahodinové výslechy beze spánku. Pracovníci StB je měli za vzor, posilovali jejich přesvědčení, že jednají správně.

¹⁸⁸ KAPLAN, Karel. Komunistický režim a politické procesy v Československu, Brno 2001. s.173.

9.2. Vlastní soudní proces

Státní soud s vojenským senátem probíhal ve dnech 26. května a 27. května 1950. Na soud byli obžalovaní přivezeni antonem, J. Robotku zavřeli dozadu do klece (ajnclíku), ostatní se namačkali na lavici. R. Ján se během cesty zhroutil a začal sprostě nadávat bachařům, zavázali mu oči i pusou. Vedoucí eskorty o jeho chování informoval předsedu senátu i prokurátora, kteří kvůli tomu zajistili dva psychiatrické znalce.¹⁸⁹

Vyložili je vzadu na dvoře a dovnitř museli jít sklepem, protože příbuzní a přátelé čekali před budovou. Obvinění doufali, že je uvidí v soudní síni, ale pustili tam jen jednoho člena rodiny a jen na nacionále a vynesení rozsudku. Za J. Robotku tam byla jeho žena a za V. Nováčkovou její otec. Jakmile přečetli nacionále, tak příbuzné vyloučili a prázdná místa zaplnili adepty na příslušníky StB, kteří se tak mohli učit přímo v praxi. Seděli ve dvou řadách, každý z nich měl přiděleného hlídače, takže seděli vždy ob jednoho. První v řadě byl J. Robotka, pak F. Zajíček, F. Procházka a V. Nováčková. Jak umístili ostatní, se mi zjistit nepodařilo.¹⁹⁰

Ještě v předsáli J. Robotka požádal svého hlídače, aby mohl promluvit s V. Nováčkovou, omlouval se jí, že ji dostal do této situace a prosil ji o odpuštění. To s ním mluvila naposledy. Soudu předsedal Dr. Antonín Piak, funkci soudců z povolání vykonávali Dr. Emil Polák a špkt. Josef Zbraněk, funkci soudce z lidu špkt. Martin Vincenec a dělník Karel Babolka.

Státní viceprokurátor navrhl, aby z hlavního přelíčení byla vyloučena veřejnost, protože se projednávaly věci, které by podle něj mohly ohrozit státní tajemství a bezpečnost země. Po dohodě byla veřejnost vyloučena. Napomenul obžalované, aby dali pozor na obžalobu, jež se bude přednášet a na průběh jednání. Poté byla přednesena obžaloba státní prokuratury v Brně z 22. listopadu 1949.¹⁹¹

Činnost Robotkovy skupiny hodnotila obžaloba jako velmi závažnou a bezpečnost státu ohrožující. *„V souzeném případě jde o rozvětvenou organizaci špiónů a vlastizrádců, kteří obětovali svoji čest, příslušenství k národu a státu, kteří zradili svoji krev a vlast, aby pomáhali nepříteli v rozšíření neofašismu, v chorobné hegemonii po světovládě, v ničení pokroku a tím nového vyššího a dokonalejšího společenského řádu. Je sotva možno v jednotném pojmu říci, jak závažná a nebezpečná byla jejich činnost pro stát, jak nebezpeční jsou oni pro společnost, jak důležitý byl jejich poměr k věci, na níž mnozí přísahali, či čestně*

¹⁸⁹ <http://www.ustrcr.cz/data/images/projekty/dokumentacni/robotka09.jpg>.

¹⁹⁰ Svědectví V. Nováčkové Jakubové z 5. listopadu 2013.

¹⁹¹ MZA Brno, C 145 Státní soud Brno, karton 132, Or II/I 23, s. 404.

slibovali a jakou škodu národu a státu svojí zločinností způsobili.“¹⁹²

Od 8:30 vypovídali obžalovaní o svých osobních poměrech jako rodina a vzdělání. Byli seznámeni se svým právem vylíčit, jak se události odehrály a jestli vidí nějaké nesrovnalosti oproti obžalobě. V reálu to samozřejmě vypadalo jinak, možnost se obhájit prakticky neexistovala, obžalovaní už předtím pod nátlakem podepsali protokol, že je obžaloba pravdivá, a že s ní souhlasí. Pokud se někteří o obhajobu pokusili, soud je umlčel.

R. Ján musel být ze soudní síně vyveden pro nepřístojné chování, pravděpodobně díky své psychické nemoci tlak neustál. Státní víceprokurátor navrhl, aby bylo jednání zatím vedeno v jeho nepřítomnosti a aby byl dodán posudek o jeho duševním zdraví dvěma lékařskými znalci z oboru psychiatrie, kteří byli u soudu přítomni. Po tiché poradě zúčastněných převedli R. Jána do oddělené místnosti soudní budovy, kde byl přezkoumán jeho zdravotní stav.¹⁹³

Byl souzen v nepřítomnosti pouze pod svými iniciály, byl držen ve vedlejší místnosti, kde prý recitoval stati z Bible. U soudu sám sebe tituloval Já svatý Ján, podle V. Nováčkové byly výslechy tak kruté, že se z toho zbláznil.¹⁹⁴

Podle lékařů MUDr. Krátkého a MUDr. Šňupáčka, kteří ho vyšetřovali po jeho zvláštním chování při procesu, netrpěl R. Ján žádnou duševní chorobou. Na všeobecné otázky odpovídal normálně, jen na otázky spojené s jeho odbojovou činností začal mluvit zmateně a prokládat věty náboženskými a politickými odkazy. „*Velmi rychle se dostává do afektu a vede „kazatelské“ řeči, ale kladením obyčejných otázek o jeho předchozím životě se dostane do normálního stavu.*“¹⁹⁵ Při tělesném vyšetření nejevil známky duševního onemocnění, mimo lehkých příznaků astenie a neuropatie, které se projevují třesem prstů, šlachovými zvraty a dermatografismem. Na základě vyšetření se vyšetřující lékaři shodli, že se nejednalo o bipolární poruchu nebo akutní psychózu, ale o účelovou obrannou reakci, kdy si uvědomil následky svých činů. Usoudili, že se svým chováním nesnaží simulovat nemoc, což by mu u soudu jistě přitížilo, ale že jde o reakci na těžkou situaci. Zdůraznili také, že jeho stávající chování nemohlo mít vliv psychický stav v době spáchaných činů.¹⁹⁶

Zprávy, které se podařilo obžalovaným poslat do zahraničí, posoudil vojenský znalec špkt. Z. Tyč jako velmi nebezpečné a ohrožující bezpečnost státu. „*Prozrazením těchto skutečností jest dána cizí moci možnost účinně pracovati k rozvrácení našeho lidově demokratického zřízení tím, že může pracovati proti orgánům, jejichž úkolem je lidově demokratické zřízení*

¹⁹² MZA Brno, C 145 Státní soud Brno, karton 132, Or II/I 23, s. 1002.

¹⁹³ Tamtéž, s. 402.

¹⁹⁴ Svědectví V. Nováčkové Jakubové z 5. listopadu 2013.

¹⁹⁵ MZA Brno, C 145 Státní soud Brno, karton 132, Or II/I 23, s. 427

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 428.

chránit.“¹⁹⁷ Za zpracování posudku si 500,-Kčs.¹⁹⁸

Ústřední postavou celé organizace určili J. Robotku. Podle obžaloby „*udržoval nejen čilý a dlouhotrvající styk se zrádnou emigrací, fungující ve zpravodajských službách jisté cizí moci, ale vybudoval na území ČSR rozvětvenou síť pomocníků, jako sběratelů nejzávažnějších státních tajemství, jež této nepřátelské službě dodával, ať už pomocí spojek (kurýrů), leteckou poštou přes cizinu, neviditelným písmem nebo jinak. Pomocníky rekrutoval z řad zarputilých odpůrců státu různých společenských kategorií, aby mohl uspokojovat svého „šéfa“ v zahraničí nejen skutečnostmi z oboru vojenského, ale i hospodářského a politického.*“¹⁹⁹

Z hlediska funkcí byl J. Robotka tehdejší jazykem označen za hlavu celé organizace, tedy jejím předsedou a V. Nováčková administrativní úřednicí, jejímž úkolem bylo zpracovat materiál a dodat ho na místo určení, čímž se podle vyšetřovatelů stala jednatelkou organizace.²⁰⁰

Všichni obžalovaní až na A. Tomáška prohlásili, že litují svých činů a nikdy nechtěli bojovat proti lidové demokracii a prosí o mírnější trest. A. Tomášek se sice také připojil k závěrečnému projevu svého obhájce, ale trval na tom, že se ničeho špatného nedopustil.

Pro lepší ilustraci uvádím prohlášení J. Robotky: „*Lituji svého počínání, připojuji se k závěrečnému projevu svého obhájce. Prosím, aby okolnost, že jsem se přiznal, byla vzata v úvahu a byl mi vyměřen mírný trest. Lituji svého počínání, nemínil jsem pracovat proti lidové demokracii. Způsobila to u mne zatrpkllost po tom, když jsem musel od armády*“²⁰¹

J. Robotka u soudu potvrdil, že protokol, který sepsal s StB je správný. Vypověděl, že byl 8. ledna vrácen ze studií v Moskvě, ale tvrdil, že nemá ponětí proč. Po návratu ho přemístili z gen. Štábu v Praze zpět do Brna, odkud byl odvelen do Znojma. Potvrdil také spekulace, že se v Moskvě stýkal s dívkou jménem Nina, ale dále se o ní nevyjadřoval.²⁰² Podle V. Nováčkové byla jen jeho kontaktem v SSSR, ale sexuální vztah s ní neměl. Dopisoval si s ní ale i po svém návratu z Moskvy.²⁰³ Souhlasil, že kritizoval poměry a výuku jednoho profesora v Moskvě, myslel si ale, že když kritiku provedl před celým důstojnickým sborem, nezpůsobí to nějaké problémy. Uznal, že to asi nebylo vhodné v sovětských poměrech, ale on

¹⁹⁷ MZA Brno, C 145 Státní soud Brno, karton 132, Or II/I 23, s. 347.

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 301.

¹⁹⁹ Tamtéž, s. 1002.

²⁰⁰ NA, Generální prokuratura, nezpracováno, rozsudek z 27. května 1950.

²⁰¹ MZA Brno, C 145 Státní soud Brno, karton 132, Or II/I 23, s. 403.

²⁰² Tamtéž, s. 403.

²⁰³ Svědectví V. Nováčkové Jakubové z 5. listopadu 2013, paní V. Nováčková Jakubová o ní odmítla dále mluvit, protože ještě žije a ona k tomu nemá její svolení.

v tom prý za nic zvláštního nepovažoval.²⁰⁴

Přiznal, že dodával zprávy A. Šedovi do Německa a označil své spolupracovníky a jejich role ve skupině. Jednal sice proti svému přesvědčení, ale bylo mu slíbeno, že pokud vše přizná, obžaloba pro něj nebude žádat trest smrti. Svoji neteř chránil, popřel, že by mu dodala nějaké zprávy, „...„připouštím, že podléhala mému vlivu. Ona sama mi žádnou zprávu nedodala.“²⁰⁵

Zapírat stejně nemělo cenu, StB měla výpovědi jeho přátel, které pro něj nevyznívaly dobře.

J. Robotka se hájil tím, „ že vše dělal jen ze zlosti nad tím, že jeho vrácení z vojenské školy v SSSR, dáním na dovolenou s čekatelným a předčasným penzionováním mu bylo ublíženo.“

Tato obrana samozřejmě nemohla před sudem obstát: „Je jisté, že postoj obžalovaného, jako typického maloměšťáckého povýšence k lidově demokratickému zřízení byl od počátku nepřátelský a že tudíž sám zavdal příčinu k tomu, co muselo následovat.“ Toto obvinění ještě potvrdili F. Zajíček, F. Procházka, J. Štork a K. Hájek, kteří prohlásili, že je Robotka k činnosti zmanipuloval, že jednali na jeho žádost, a sami žádnou ilegální činnost nevyvíjeli.²⁰⁶

Držení zbraní obhajoval tím, že na všechny měl vojenský pas. J. Štorkovi daroval malou pistoli ráže 6,35 mm, Zajíčkově velkou pistoli. Další pistoli ráže 6,35 mm si u něj uschoval Z. Žárský.²⁰⁷ Tohoto obvinění ho ale nakonec zprostil, protože vlastnil zbrojní pas na všechny zákonem povolené a ráže ani jejich počet v něm nebyla uvedena.²⁰⁸ Po jeho výpovědi bylo hlavní přelíčení ve 13.15 na hodinu přerušeno a poté byli vyslýcháni ostatní.²⁰⁹

Většina obžalovaných tvrdila, že o Robotkově činnosti neměla ani ponětí a když jim bylo dokázáno, že ano, uváděli, že podléhali jeho vlivu nebo své aktivity bagatelizovali.

F. Zajíček prohlásil: „moji činnost zavinila jenom jediná cesta a to, když jsem narazil na Robotku.“ *Stále jsem Robotkovi uhýbal, ale nakonec jsem byl úplně v jeho osidlech. Neměl jsem již vlastní vůle.*“²¹⁰

J. Robotka se znal s F. Procházkou z VO 3 od roku 1946, ten se ve své obhajobě vymlouval na to, že trpí stále se vracející malárií, kterou si přivezl z bojišť druhé světové války. Přesvědčoval soudce, že Robotkovi předával jen nevýznamné zprávy, aby zmátl zahraniční odboj.²¹¹

²⁰⁴ MZA Brno, C 145 Státní soud Brno, karton 132, Or II/I 23, s. 403.

²⁰⁵ Tamtéž, s. 408.

²⁰⁶ NA, Generální prokuratura, nezpracováno, výpověď J. Robotky z 26. května 1950

²⁰⁷ MZA Brno, C 145 Státní soud Brno, karton 132, Or II/I 23, s. 407.

²⁰⁸ Tamtéž, s. 423.

²⁰⁹ Tamtéž, s. 408.

²¹⁰ Tamtéž.

²¹¹ Tamtéž, s. 410.

Na to J. Robotka kontroval: „*není pravda, že bych u Procházky provozoval nějakou politickou agitaci. Bylo to u Procházky jeho spontánní připojení se ke mně a ztotožnění se s mými myšlenkami. Sám až jsem se tomu divil. Zmínil jsem se mu přímo o tom, že sám ilegální činnost provádím. Bylo to myslím u nás vzájemné dohodnutí.*“²¹²

K. Hájek ve své výpovědi u soudu popřel, že by se J. Robotka hanlivě vyjadřoval o poměrech v SSSR, řekl mu prý jenom, že „*je to tam divoké, a že on se svojí plechovou hubou by se tam nemohl vyjadřovat tak jako zde.*“ Svěřil se mu prý také, že tam měl známost s nějakou dívkou. O jeho činnosti v ilegalitě prý nic nevěděl, vše zjistil až po zatčení.²¹³

J. Štork se seznámil s J. Robotkou 24. března 1945 v Radě tří a s R. Jánem v roce 1948 na plese. R. Ján mu měl sehnat pas, u soudu se vymlouval, že poprvé ho potřeboval, aby se zajel podívat na hrob svého bratra ve Vídni a podruhé tam potřeboval koupit pneumatiky. Popíral Hájkovu výpověď, že o ilegální činnosti nic nevěděl, prý se hovorů mezi ním a Robotkou normálně účastnil. Jako důvod Hájkovy nedůvěryhodnosti uvedl jeho časté pití, ... „*co se týče ing. Hájka, já jsem jej u nás nikdy neviděl střízlivého.*“²¹⁴

J. Štork nejprve vinu popíral, ale nakonec ho k přiznání donutili. Ve spisech je sice napsané, že se spontánně doznal, ale každý si asi umí představit přesvědčovací metody vyšetřovatelů. Jeho obhajoba, že byl do ilegální činnosti vtažen J. Robotkou, nebyla uznána, protože už před navázáním styků s ním spolupracoval s R. Jánem. R. Ján se také přiznal, ale vinu se snažil shodit na J. Štorka a dokonce ho podle StB v motáku, který zadržela, prosil, aby vzal vinu na sebe. R. Palásek prý jen poslechl R. Jána, který mu tvrdil, že brzy přijde převrat a on jako komunista by mohl být stíhán, a proto by si práci pro odboj měl zajistit alibi. Toto přiznání mu ale spíše přitížilo, protože jako straník neměl o režimu pochybovat. J. Blísa jen uvedl, že ze začátku vůbec netušil, že se účastní něčeho ilegálního a trestného. B. Endlicher tvrdil, že plánek na přechod hranic dal R. Jánovi ještě předtím, než se dozvěděl o tom, že chce emigrovat a že vůbec neměl v úmyslu ho na cestě doprovázet. Jeho tvrzení ale při výslechu R. Ján ani R. Tomášek, kteří o útěku věděli, nepotvrdili. R. Tomášek se ke všemu přiznal.²¹⁵

Všichni obžalovaní si potvrzovali vinu navzájem, ale zároveň se snažili prozradit co nejméně. Pravděpodobně nemělo cenu zapírat to, co už StB stejně věděla od zadržených z jiných skupin nebo ze zachycených zpráv a motáků. Velmi známé jsou také vyšetřovací metody StB, takže není možné kategoricky odsoudit obžalované, že v mnoha případech udali své

²¹² MZA Brno, C 145 Státní soud Brno, karton 132, Or II/I 23, s. 411.

²¹³ Tamtéž.

²¹⁴ Tamtéž, s. 414.

²¹⁵ NA, Generální prokuratura, nezpracováno, výpovědi obžalovaných z 26. a 27. května 1950.

spolupracovníky. V. Nováčková svého strýce nezradila, nevymlouvala se na jeho vedoucí úlohu. „*Dělala jsem to pro strýce. Nepřemýšlela jsem o tom. Strýc mě nijak neovlivňoval. Měla jsem strýce ráda jako přízeň a byla bych pro něj udělala víc.*“²¹⁶

Každý měl svého právníka, V. Nováčkové ho objednali za 15 000,-Kčs rodiče, i když jim z vězení poslala moták, ať žádného neshánějí, že jí stačí ex-offo, že tresty už jsou stejně předem určené. Moc jí nepomohl, protože jedině, co udělal na její obranu, bylo, že jí řekl: „*Slečno, bylo by nejlepší, kdybyste se ke všemu hrdinně přiznala.*“ Když ji hájil, žádal, aby přihlédli k jejímu věku, že je moc mladá a vše dělala z nerozvážnosti a z obdivu ke svému strýci, pod jehož vlivem byla.²¹⁷

Obhájce R. Jána Dr. Haluza se snažil o snížení trestu potvrzením o jeho dlouhotrvající duševní nemoci ze 7. června 1949, kterou potvrdila ambulance MUDr. Zieglera. Advokát K. Hájka Dr. Zrchadle přinesl potvrzení z kliniky nervových a duševních chorob M.U. Brno, že se tam léčil v období od 15. listopadu 1938 do 19. listopadu 1938.²¹⁸

Dodal také opis konečné lékařské zprávy ze sanatoria pro nervové a vnitřní choroby ve Vráži, kde byl hospitalizován od 20. prosince 1939 do 31. ledna 1940, potvrzený primářem Sachsem.²¹⁹

Dr. A. Moravec předložil za A. Tomáška legitimaci Svazu přátel SSSR, kam se přihlásil už v září 1945, čímž dal najevo své sympatie k Sovětskému svazu. Měl mu také pomoci připsat UNV v Brně z 11. října 1946, že se kladně zúčastnil budování v letech 1945 a 1946, potvrzení o jeho prověřeném členství v SNR z 16. července 1947 a vyznamenání československým válečným křížem a křížem za zásluhy I. stupně za svou činnost za okupace.²²⁰

Aby dokázal Robotkův obhájce Dr. Kamenář jeho bezúhonnost a zásluhy předložil poděkování ZNV v Praze za spolupráci z 12. října 1945, potvrzení o udělení československé medaile za zásluhy I. stupně, československé medaile za chrabrost, československého válečného kříže a odznaku československého partyzána (26. března 1947). Donesl také svazek časopisů Rovnost z roku 1945 a revue Nová svoboda z 28. září 1945, které měly dokázat kladný postoj obžalovaného k režimu.²²¹

Advokát F. Procházky Dr. Vašek navrhl, aby byl brán jako polehčující okolnost lékařský nález z vojenské nemocnice, že jeho klient trpí již od války stále se vracející malárií, která

²¹⁶ MZA Brno, C 145 Státní soud Brno, karton 132, Or II/I 23, s. 418.

²¹⁷ Svědectví V. Nováčkové Jakubové z 5. listopadu 2013.

²¹⁸ MZA Brno, C 145 Státní soud Brno, karton 132, Or II/I 23, s. 422.

²¹⁹ Tamtéž, s. 423.

²²⁰ Tamtéž.

²²¹ MZA Brno, C 145 Státní soud Brno, karton 132, Or II/I 23, s. 423.

oslabila jeho rozhodovací schopnosti a on tak podlehl návrhům J. Robotky.²²²

Za J. Štorka podal jeho právník Dr. Fertig potvrzení o jeho dobrém chování od Svazu bojovníků za svobodu z 15. září 1949, od nadřízených Vitouše a Procházky z lesního úřadu z 25. a 26. září 1949, od ZO a KČS československých státních lesů z 26. září 1949, od MNV v Sudicích z 19. října 1949, od MNV v Ketkovicích z 2. října 1949 a od mnoha dalších úřadů.²²³

Předseda senátu po poradě připustil všechny obhajobou předložené písemné důkazy, až na návrh obhájce F. Procházky ohledně jeho onemocnění malárií a následků s ní spojených. Jako polehčující okolnost přiznal soud R. Jánovi fakt, že se plně doznal a že usvědčil jiné pachatele. Ten prosil, aby bylo ještě bráno v úvahu, že „*jsem jednal na ponouknutí Štorka, že jsem se do ilegální činnosti dostal pro příležitost, která se naskytla, nikoliv podle předem vypracovaného plánu a konečně, že jsem slabého a mdlého rozumu.*“²²⁴

Ve své písemné obhajobě vyvracel názor lékařů z roku 1950, že se jedná o afektivní účelovou poruchu, vyplývající z jeho těžké situace, a oponoval potvrzením, že už v červnu 1949, kdy ještě nebyl obžalován, se léčil na psychiatrii v Brně a trpěl neuropatitidou.²²⁵ Tyto důkazy měly být brány v potaz při výměře délky trestu.

27. května v 18:30 byl na vyhlášení rozsudku přiveden i R. Ján, ale protože nezměnil své chování, byl opět vyveden. Výše trestu byla oznámena v jeho nepřítomnosti a rozsudek mu byl doručen písemně přes jeho obhájce.²²⁶

Nakonec se soud odebral k poradě, která trvala pět hodin. Rozsudek nad obžalovanými byl jednomyslně přijat.²²⁷ První návrh soudu zněl sedm trestů smrti, trvalo se však na třech a nakonec byl vyřčen jeden. J. Robotka byl odsouzen k trestu smrti, F. Zajíček a F. Procházka na doživotí a oba k pokutě 50 000,-Kčs. J. Štorek byl odsouzen na 25 let těžkého žaláře zostřeného půlletně jedním tvrdým ložem a peněžitým trestem ve výši 30 000,-Kč. R. Ján dostal 30 let, R. Palásek 20 let, V. Nováčková 18 let oba muži museli zaplatit pokutu 30 000,-Kč, Nováčková 20 000,-Kčs a trest byl všem zostřen stejně jako u předchozích. K. Hájek byl odsouzen na 15 let (pokuta 30 000,-Kč, tvrdé lože), J. Blísa na 16 let (pokuta 20 000,-Kč, tvrdé lože), A. Tomášek na 13 let (pokuta 20 000,-Kč, tvrdé lože), B. Endlicher na 12 let (pokuta 10 000,-Kč, tvrdé lože) a R. Tomášek na 10 let (pokuta 10 000,-Kč, tvrdé lože).

²²² MZA Brno, C 145 Státní soud Brno, karton 132, Or II/I 23, s. 423.

²²³ Tamtéž.

²²⁴ Tamtéž, s. 239.

²²⁵ Tamtéž.

²²⁶ <http://www.ustrcr.cz/data/images/projekty/dokumentacni/robotka09.jpg>

²²⁷ MZA Brno, C 145 Státní soud Brno, karton 132, Or II/I 23, s. 349.

Podle zák. č. 231/1948 Sb. byl všem obžalovaným zkonfiskován majetek a byli zbaveni čestných občanských práv, z toho J. Robotka, F. Zajíček a F. Procházka navždy. J. Štorek, R. Ján, R. Palásek, V. Nováčková, K. Hájek, J. Blísa a A. Tomášek je mohli získat zpět za deset let po uplynutí výkonu trestu a B. Endlicher a R. Tomášek za pět let. K. Hájek ztratil živnostenské oprávnění na pět let. Nabytí práv po uplynutí dané doby nebylo automatické a dávalo režimu možnost kontrolovat a vydírat nepohodlné lidi.

Odsouzeným byla do trestu započítána zajišťovací i vyšetřovací vazba a to: J. Robotkovi od 25. července 1949 od 19.00, F. Zajíčkovi od 12. července 1949 od 19.30, F. Procházkovi od 27. července od 17.00, K. Hájkovi od 11. srpna 1949 od 16.30, J. Štorkovi od 11. srpna 1949 od 17.00, R. Jánovi také od 11. srpna 1949 od 17.00, R. Paláskovi od 17. srpna 1949 od 20.00, V. Nováčkové od 6. srpna 1949 od 10.00, J. Blísovi od 31. srpna 1949 od 7.00, A. Tomáškovi od 18. září 1949 od 8.00, B. Endlicherovi od 9. září 1949 od 9.30 a R. Tomáškovi od 10. září 1949 od 1.00.²²⁸

J. Robotka, F. Zajíček a F. Procházka dostali nejvyšší tresty, protože jako vojenské osoby, i když třeba mimo službu, byli povinni zachovat státní tajemství, a proto na ně bylo pohlíženo jako na dvojité zrádce. B. Endlicher a R. Tomášek pracovali v SNB a R. Ján, R. Palásek a J. Blísa podléhali také vojenské pravomoci jako pracovníci ředitelství národní bezpečnosti. Na situaci nezměnil nic ani fakt, že J. Blísa a J. Robotka byli zrovna ve výslužbě.

StB považovala skupinu kolem J. Robotky za rozsáhlou zpravodajskou síť, napojenou na zahraniční centrálu ve Frankfurtu a v Řezně, kterou řídil přímo A. Šeda. Přitížilo jim, že pro Šedu pracovali placení agenti chodci, kteří se s Robotkovou skupinou stýkali a ti proto byli také bráni placení spolupracovníci CIC. Do jeho organizace byli zahrnuti i lidé, kterých se probíhající trestní řízení netýkalo, to ale neznamená, že by se trestu vyhnuli. Většina z nich byla totiž souzena s jinými skupinami v jiných procesech. Podle Bezpečnosti zahrnovala organizace až 20 lidí, kromě obžalovaných ještě Dr. Káňovou, Smolína, Pazderovou, Žárského, Dr. Jelínka, Dr. Křepelku, Musila, Širokého a Kocmánka. Ti byli souzeni ve stejné budově, ale v jiné místnosti. Z. Žárský měl dostat také trest smrti, ale trest mu byl zmírněn na doživotí.²²⁹

Podle vyprávění V. Nováčkové ji ani tak nezarazilo, že dostala 18 let, ale to, že byl vynesena rozsudek smrti. *„Jak vám říkám, osm nebo osmnáct, to bylo jedno, ale tam byl vyřčen rozsudek smrti, a to se mnou hnulo. S tím jsem nepočítala, ale říkala jsem si, že snad dojde*

²²⁸ NA, Generální prokuratura, nezpracováno, rozsudek z 27. května 1950.

²²⁹ Tamtéž, dokument nezjištěn.

ještě k obnově. Proces sice byl, ale potvrdili mu rozsudek. Teta vůbec neměla se strýcem tři a půl roku kontakt, žádnou návštěvu. Jen když mohl, poslal moták, kde psal, aby moták okamžitě po přečtení spálila. Vždycky se nějaký dozorce našel, kdo pomohl. Proto, když je odsuzují, tak by měli říct i to, že tam byli lidé, kteří pomáhali. To byla velká pomoc, když strýc mohl napsat svůj poslední moták.“²³⁰

Období strávené ve vazbě se odečítalo z trestu. Peníze, cennosti a ostatní věci, které měli odsouzení ve vězeňské úschovně, byly předány finančnímu referátu ONV. V depozitu si mohli nechat jen nezbytné ošacení a osobní věci a snubní prsten.²³¹

F. Zajíček a F. Procházka se vzdali opravného prostředku a přijali trest. Ostatní, kromě J. Robotky požádali o písemné doručení rozsudku do rukou obhájců. Za J. Robotku podal jeho zástupce odvolání. Chtěl, aby jeho klient byl vzhledem k přiznání se a projevené lítosti navržen Státním soudem k milosti prezidenta republiky.²³²

J. Robotka dodal: „*I já, byť postižen trestem nejvyšším, musím ocenit velkomyslnost Státního soudu, s níž posuzoval vinu spoluobčanů, jejichž osud tak nešťastně jsem spojil se svým osudem. Děkuji proto soudu za ně.*“²³³

Soud skončil ve 20:30 a všichni odsouzení byli odvedeni do trestní vazby.²³⁴ Po soudu už nemohli odsouzení mluvit s rodinami ani mezi sebou. Odvedli je sklepem do nákladního auta a vezli zpět na Cejl. Až druhý den měla V. Nováčková povolenou návštěvu s rodinou asi na 10 minut a cestou potkala J. Robotku, byli od sebe ale daleko a nemohli si promluvit, ale zamával jí a zavolala na ni jejich partyzánský pozdrav „Zdar a sílu slečno!“ Začal ji tak oslovovat už za protektorátu, když měl dobrou náladu, své ženě říkal milostpaní.

I když byla návštěva po soudu obvykle povolená, její teta Helena se se svým manželem Josefem Robotkou nesetkala, viděla ho až těsně před popravou.²³⁵

Pracovníci soudu byli velmi pyšní na zvládnutí celého případu,.... „*je škoda, že hlavnímu přelíčení nemohlo být přítomno několik mladších soudruhů, pro které by byl případ značným přínosem co do zpracování apod.*“²³⁶

²³⁰ Svědectví V. Nováčkové Jakubové z 5. listopadu 2013.

²³¹ MZA Brno, C 145 Státní soud Brno, karton 132, Or II/I 23, s. 338.

²³² Tamtéž, s. 425.

²³³ Tamtéž, 425.

²³⁴ Tamtéž.

²³⁵ Svědectví V. Nováčkové Jakubové z 5. listopadu 2013.

²³⁶ <http://www.ustrcr.cz/data/images/projekty/dokumentacni/robotka09.jpg>

9.3.Odvolání

Rozsudek byl 15. června 1950 doručen Dr. Volnému za obžalovaného R. Paláska, Dr. Zachrdlemu za K. Hájka, Dr. Fertigovi za J. Štorka, Dr. Haluzovi za R. Jána, Dr. Hejnému za V. Nováčkovou, Dr. Řezníčkovi za J. Blísu, 16. června Dr. Uličnému za R. Tomáška, Dr. Moravcovi za A. Tomáška, 17. června Dr. Kamnářovi za J. Robotku a 19. června Dr. Sklenářovi za B. Endlichera.

Odvolání podali R. Palásek (16. června), R. Ján (17. června), J. Robotka ústně do protokolu a písemně (19. června), B. Endlicher (21. června), J. Blísa (21. června) a A. Tomášek (20. června).

Veřejnost byla ze soudního slyšení vyloučena. Generální prokurátor navrhl už předem, aby odvolání bylo zamítnuto.²³⁷

Ústní odvolací líčení se konalo 10. července 1950, soudu předsedal Dr. Michal, jako soudci z lidu byli ustanoveni J. Haleš a L. Vilímkovský, profesionálními soudci byli Dr. Gorner, Dr. Ronchetti, pplk. Dr. J. Fulín a major A. Srp. J. Robotku zastupoval brněnský obhájce P. Kramář, R. Jána pražský advokát V. Dolanský, R. Paláska pražský advokát J. Pužman, J. Blísu brněnský obhájce J. Řezníček a A. Tomáška a B. Endlichera pražští advokáti A. Moravec a F. Jelínek.²³⁸

J. Robotka sice v odvolání ze 17. června 1950 zopakoval, že plně uznává svou vinu a nechce bagatelizovat míru provinění. Podal odvolání do výroku o vině i o trestu. Ve směru výroku o vině poukázal, že už nalézací soud proti tvrzení obžaloby pokládal za prokázané, že by za zločin velezrady dostal zapláceno. Popřel, že by se velezrady vůbec dopustil, protože skutkové okolnosti, za které byl z tohoto zločinu obviněn, jsou už obsaženy v odsouzení za vyzvědačství, za které ho odsoudil už první soud. Tvrdil, že svého synovce Karla Nováčka a jeho spolubydlicího Josefa Šedu neposlal do zahraničí, aby pracovali pro zpravodajskou službu CIC, ale že měli jen vyzkoušet cestu, po které by později v případě nebezpečí odešel on sám. Kódem hošiči je prý nedoporučoval ke zpravodajskému školení, protože toto slovo běžně používal k označení mladého muže. Tímto skutkem sice podle něj porušil zákon na ochranu republiky, ale neúčastnil se velezrady, jak ji kvalifikovala obžaloba.²³⁹

Argumentoval také tím, že se po zatčení přiznal, ale odmítl, že by vytvářel špionážní síť. *„Nezastíral jsem, že jsem byl jakýmsi středem, u něhož se vyzvídané skutečnosti*

²³⁷ NA, Generální prokuratura, nezpracováno, návrh generálního prokurátora z 1. července 1950.

²³⁸ MZA Brno, C 145 Státní soud Brno, karton 132, Or II/I 23, s. 266.

²³⁹ Tamtéž, s. 243.

shromažďovaly a byly předávány do zahraničí. Vyložil jsem však, že jsem za tím účelem nevytvářel žádnou organizaci, nýbrž že vyzvědačská síť mně narůstala shodou okolností a náhod.“²⁴⁰

Napadl i popsanou délku svého ilegálního působení, v obžalobě je zapsáno, že se trestné činnosti dopouštěl do října 1949, ale v této době už byl dávno zatčen. Odvolání bylo ale i přes všechny chyby v obžalobě zamítnuto. Soud nesouhlasil, že by vyslání hošíků bylo součástí vyzvědačství a uznal ho za samostatný zločin velezrady.

Obvinění se zakládalo na skutečnosti, že spolupracoval s R. Boleslavem, který mu sám řekl, že má spojení na pracovníka CIC A. Šedu. R. Boleslav ho požádal, aby mu sehnal dva schopné hošíky. Do Německa potom poslal A. Šedovi zprávu, že hošiči, kteří v pořádku došli, byli poslání jím a že jsou praví. Tato zpráva byla brána jako důkaz, že o jejich pravém poslání věděl, sám ho inicioval a blízce spolupracoval s cizí výzvědnou službou, čímž naplnil skutkovou podstatu velezrady. Přitěžující okolností bylo jeho poměrně vysoké postavení v armádě. V domnění, že se vyhne trestu smrti, se ke všemu přiznal a prohlásil, „*že ustrnul v národním okupantském postoji, který mu nedovolil pochopiti nový historický vývoj a že jeho kajicné doznání zabránilo škodám jím pro stát chystaných.*“²⁴¹

Vzhledem k tomu, že mu bylo řečeno, že pokud přizná celou svoji vinu a prozradí své spolupracovníky, vyhne se trestu smrti, proto pravděpodobně musel být výrokem soudu překvapen. Jeho obhájce tak ale neměl moc velké šance na úspěch při podání odvolání. Proto se také J. Robotka snažil najít sebemenší okolnost, která by mu pomohla. Roli v jeho doznání hrály i tvrdé podmínky a mučení, které ve vězení podstoupil, proto jeho doznání není na tuto dobu nijak překvapivé. V závěru svého odvolání uvedl: „*Můj osud, přirozená povaha, prostředí a zejména moje činnost okupační vytvořila na jedné straně předpoklady této mé zločinné činnosti, na druhé straně zábrany, abych se včas a správně mohl zorientovat v celém dnešním historickém dění, takže pohlížeje dnes na svoji činnost vidím, jak živelně a v jistém směru mimo rámeček svého úmyslu byl jsem puzen a sám sebou přiveden k této činnosti. Dnes vidím, že v době našeho národního a státního osvobození ustrnul jsem na svém okupantském národním a společenském postoji a zatímco historicky uvolněné síly společenské nesly a nesou vývoj dále v linii společenského pokroku, postavil jsem se já na odpor. Že tomu u mne bylo, a že tedy toto je principiálním osvětlením mé neblahé činnosti, plyne z toho, že ihned po mém zatčení doznal jsem se plně ze své činnosti, že jsem tuto spontánně vyšetřujícím orgánům*

²⁴⁰ MZA Brno, C 145 Státní soud Brno, karton 132, Or II/I 23, s. 244.

²⁴¹ NA, Státní prokuratura Brno, PSt II 117/50, nezpracováno, odvolání J. Robotky do výroku o vině a trestu ze 17. června 1950.

*vyličil a v celé šíři rozvedl, že se v tomto svém doznání neuhýbám a důsledně na něm setrávám. Jsem si nyní vědom dosahu i a zavrženíhodnosti své činnosti, nahlížím, že jsem plně zdiskreditoval svoji záslušnější minulost, a že mé jednání je svrchovaně trestné. Mám však za to, že mé úplné a kající doznání, s nímž jest spojena možnost škodám mnou uchystaným pro stát zabrániti, nejasnost a zmatenost mého stanoviska pocházející z mého původu, výchovy a společenského postavení, stupňovaná mými neúspěchy po osvobození a vášnivostí z toho pochodící, jsou přece polehčující okolnosti tak závažné, že by uložený mi trest nejvyšší byl nepřiměřeně přísný.*²⁴²

A. Tomášek ve svém odvolání obvinil R. Jána, že si vymyslel, že po něm žádal seznam šesti osob a ten pak chtěl poslat do ciziny. Tvrdil, že po zkušenostech z vězení neměl žádný zájem se zaplést do jakýchkoliv ilegálních akcí. Vyvracel, že by nějaký seznam obdržel, protože R. Ján ho navštívil začátkem března a seznam se objevil až v květnu nebo červnu, jak vypovídal R. Palásek, od kterého ho R. Ján získal. Poukazoval také na Jánův psychický stav a zdůraznil, že se díky tomu také nezúčastnil hlavního přelíčení a nemohl se tak k rozporům při přelíčení vyjádřit.²⁴³

Myslel si také, že R. Ján svou výpověď podal tak, aby jeho provinění vypadalo zanedbatelně a vina se rozložila na ostatní obžalované. Chtěl, aby byl R. Ján kvůli své duševní nemoci prohlášen za nevěrohodného svědka. Ale vzhledem k tomu, že byl soudními lékaři prohlášen za zdravého, nemohla tato námitka obstát. Uškodila mu i výpověď R. Paláška, který vypovídal shodně s R. Jánem.²⁴⁴

A. Tomášek v zastoupení své ženy požádal 30. května 1950 o převoz do vězeňské nemocnice, kde by přezkoumali jeho zdravotní stav. Argumentoval tím, že trpí kornatěním mozkových tepen, což by mohlo vést k mozkové mrtvici. Doufal, že díky potvrzení Dr. S. Kaderky, by mu mohl být přerušen nebo dokonce prominut trest.²⁴⁵

B. Endlicher popřel, že by věděl o odbojové činnosti R. Jána, když se s ním poprvé sešel. Soud jeho obhajobu zamítl a jako správnou uznal jeho předchozí výpověď, že mu poradil, jak se dostat do zahraničí. Řekl mu o cestě kolem mlýna i hodiny, kdy se střídají strážé a kdy je nejlépe vidět. R. Ján jeho první výpověď potvrdil a dodal, že mu dokonce nabídl svůj doprovod.²⁴⁶

R. Ján se hájil, že byl k činnosti sveden J. Štorkem. Domáhal se snížení trestu s ohledem na

²⁴² MZA Brno, C 145 Státní soud Brno, karton 132, Or II/I 23, s. 245., 246.

²⁴³ Tamtéž, s. 247.

²⁴⁴ NA, Generální prokuratura, nezpracováno, odvolání A. Tomáška z. 20. června 1950

²⁴⁵ Tamtéž.

²⁴⁶ Tamtéž, odvolání B. Endlichera z 21. června 1950.

svoji duševní nemoc. Odvolání bylo zamítnuto jako neopodstatněné, psychickou poruchu mu nepřiznali.²⁴⁷

Protože byl psychicky způsobilý, byla jeho výpověď, že mu R. Palásek předal 15 kusů nejdůležitějších razítek z pasového oddělení, trojjazyčný tiskopis, který se používal pro dobrovolný odchod Němců a bezdomovců za hranice a seznam zpravodajsky činných osob s jejich evidenčními čísly, aby je mohl dát J. Pazourkovi z amerického velvyslanectví, brána jako pravdivá a z tohoto důvodu bylo Paláskovo odvolání zamítnuto.²⁴⁸

J. Blísa podal odvolání 19. června 1950, ve kterém žádal o zmírnění trestu. Jako polehčující okolnosti uvedl úplné doznání a upřímnou lítost. Doložil, že pochází z dělnické rodiny, a prosil soud, aby přihlédl k jeho odbojové činnosti za okupace a k internaci v Buchenwaldu, kde pracoval v dílně na výrobu střelných zbraní a odkud vynášel munici a zbraně pro odbojovou skupinu v táboře, vedenou převážně vězni komunistického smýšlení. Mimoto poukázal na to, že se musí starat o manželku a osmiměsíční dítě. Za to, že se zapletl s odbojem, obvinil R. Jána, který prý využil jeho sexuálního poměru s M. Pazderovou, aby na něm mohl vyzvídat.²⁴⁹

Ani věznění za války, ale ani dodávání zbraní odbojové buňce nemělo na snížení trestu vliv. Jako příslušník kriminální služby se podle vyšetřovatelů provinil vlastně dvakrát, protože zradil důvěru v něj vloženou. Odvolání bylo zamítnuto.²⁵⁰

Odvolání všech byla zamítnuta, soud novým výpovědím neuvěřil. Soud prohlásil, že, *všichni obvinění jsou typickými představiteli a zástupci buržoazně-kapitalistické koncepce, prospěcháři těžce nesoucí vládnoucí režim lidově demokratického řádu.*²⁵¹

Rozsudek nad R. Jánem, R. Paláskem, J. Blísou, B. Endlicherem a A. Tomáškem byl potvrzen 10. července 1950 Nejvyšším soudem v Praze. J. Robotkovi byl stejným soudem a ve stejný den potvrzen trest smrti. J. Blísa, B. Endlicher, K. Hájek, R. Palásek, R. Tomášek a F. Zajíček byli 6. června 1950 převezeni z krajské soudní věznice v Brně do trestního ústavu pro muže v Plzni, R. Ján 7. listopadu 1950. 1. června 1950 byl F. Procházka do věznice krajského trestního soudu v Brně.

V. Nováčkovou převezli 18. května 1951 z Brna do krajské soudní věznice v Liberci. Rozsudek v té době ještě nenabyl právní moci, ale byla v něm poznámka, že odsouzená by neměla pracovat venku. Jelikož ale uvnitř věznice nebylo žádné místo volné, požádal velitel

²⁴⁷ NA, Generální prokuratura, nezpracováno, odvolání R. Jána z 17. června 1950.

²⁴⁸ Tamtéž, odvolání R. Paláska z 16. června 1950.

²⁴⁹ MZA Brno, C 145 Státní soud Brno, karton 132, Or II/I 23, s. 241.

²⁵⁰ NA, Generální prokuratura, nezpracováno, odvolání J. Blísy z 21. června 1950.

²⁵¹ Tamtéž, zamítnutí všech odvolání z 10. července 1950.

zařízení J. Dušek o její přeložení na venkovní práce.²⁵²

Odsouzení museli zaplatit náklady trestního řízení, K. Hájek měl uhradit 4 366,- Kč a 50 haléřů (31,- Kč a 50 haléřů za poštovné a 4 335,- Kč za náklady spojené se zaopatřením ve vyšetřovací vazbě).²⁵³ R. Ján platil 8 734,- Kč (poštovné 31,- Kč a 50 haléřů, náklady vzniklé u nejvyššího soudu 54,- Kč, náklady spojené se zaopatřením ve vyšetřovací vazbě 8 648,- Kč).²⁵⁴ R. Palásek měl uhradit 4 320,-Kč (poštovné 31,- Kč a 50 haléřů, náklady vzniklé u nejvyššího soudu 54,- Kč, náklady spojené se zaopatřením ve vyšetřovací vazbě 4 335,- Kč).²⁵⁵ Částku 7 425,-Kč dlužil B. Endlicher (poštovné 31,- Kč a 50 haléřů, náklady vzniklé u nejvyššího soudu 54,- Kč, náklady spojené se zaopatřením ve vyšetřovací vazbě 3 901,- Kč, náklady spojené se zaopatřením v trestní vazbě 3 438 Kč).²⁵⁶ R. Tomášek měl uhradit náklady ve výši 6 554,-Kč a 30 haléřů (poštovné 31,- Kč a 50 haléřů, náklady spojené se zaopatřením ve vyšetřovací vazbě 3 887,- Kč, náklady spojené se zaopatřením v trestní vazbě 2 635,-Kč a 80 haléřů).²⁵⁷ Zaplatit částku 4 164,-Kč a 20 haléřů měla V. Nováčková (poštovné 31,- Kč a 50 haléřů, náklady spojené se zaopatřením ve vyšetřovací vazbě 4 132,- Kč a 70 haléřů).²⁵⁸

Částka byla určena poměrně podle stupně zavinění a majetkových poměrů odsouzených.

²⁵² NA, Státní prokuratura Brno, PSt II 117/50, nezpracováno, dokumenty nezjištěny.

²⁵³ MZA Brno, C 145 Státní soud Brno, karton 132, Or II/I 23, s. 440.

²⁵⁴ Tamtéž, s. 443.

²⁵⁵ Tamtéž, s. 444.

²⁵⁶ Tamtéž, s. 445.

²⁵⁷ Tamtéž, s. 446.

²⁵⁸ Tamtéž, s. 447.

10. Poprava

J. Robotka strávil povynesení rozsudku ještě chvíli na Cejlu a poté ho převezli do ruzyňské věznice, kde byl až podzimu 1952 na samotce.²⁵⁹

Když byl ještě v Brně, celá věznice věděla, že čeká v cele na popravu, ale nikdo netušil, kdy to bude. Nikdo k němu neměl přístup, kromě chodbaře, který mu mohl do pootevřených dveří podat ešus s jídlem, a ozbrojeného dozorce, který ho hlídal, aby nemohl spáchat sebevraždu. Vězeň Konrád Laube byl v té době chodbařem na prvním patře mužského oddělení. Samotka ústila do malého dvora, kde byla i kuchyně. J. Robotka se tam každý den krátce procházel, doprovázený dozorcem. K. Laube se ho snažil povzbuzovat, ale to bylo možné jen tehdy, když se jeho hlídač vzdálil. Jednou se mu podařilo zašeptat: „*Josefe, musíš být klidný, za měsíc to praskne.*“ Na to mu J. Robotka celkem klidně odpověděl: „*Než k tomu dojde, budu viset.*“²⁶⁰ Zdá se tedy, že byl se smrtí celkem smířený a nedělal si velké naděje. Bohužel se zmýlil v tom, že ho popraví hned, ještě další dva roky ho převáželi po různých věznicích a krutě mučili.

Na tomto rozhovoru je vidět, že opravdu velká část lidí stále věřila, že se politická situace v nejbližší době změní, že současný stav nepovažovali za nic trvalého. Ale jak vzpomínal K. Laube v roce 1992: „*Žel stalo se to až v roce 1989, kdy už jsme všichni většinou byli doma a staří.*“²⁶¹

Přestože mu nedocházela pošta a jeho oficiálně povolené dopisy jeho žena nikdy nedostala, podařilo se mu propašovat pomocí neznámých soucitných lidí motáky domů, ve kterých žádal hlavně o nutné věci osobní potřeby a potravinové balíčky. Po nezdařeném odvolání ale propadl depresím a domů poslal moták ve znění: „*Jsem smířen se svým osudem, očekávaje klidně jeho naplnění. Víru jsem již téměř ztratil, naději si však pokusím udržet až do konce. Tvou přítomnost pociťuji v myšlenkách, jež jsou téměř nepřetržitě u Tebe a které jediné naplňují můj neradostný život, na jehož krásy se pokusím zapomenout.*“²⁶²

V dubnu 1952 se ale situace obrátila, poslal své ženě další moták: „*Vím, že jsem dostal milost. Neztrácej mne ze zřetele.*“²⁶³ Dále napsal, že mu vyšetřující soudce sdělil, že mu byla udělena milost a trest mu byl změněn na doživotí. Měl být odeslán na Pankrác do společné cely, radoval se, že konečně po třech letech nebude sám. Skutečně ho přesunuli na Pankrác, ale

²⁵⁹ Vzpomínky H. Robotkové, osobní archiv V. Nováčkové Jakubové.

²⁶⁰ Vzpomínky spoluvězně K. Laubeho, osobní archiv V. Nováčkové Jakubové.

²⁶¹ Tamtéž.

²⁶² Moták J. Robotky z 2. srpna 1950, soukromý archiv V. Nováčkové Jakubové.

²⁶³ Moták J. Robotky z 1. dubna 1952, soukromý archiv V. Nováčkové Jakubové.

proč se najednou rozhodlo o tom, že bude popraven, se nedozvěděl ani on, ani jeho žena Helena. Předpokládal, že oznámení o udělení milosti obdrží i jeho žena, ta ho ale nikdy nedostala. Zato 8. listopadu přišlo oznámení, že jeho žádosti nebylo vyhověno. Jak ve svých vzpomínkách uvedla H. Robotková, byl to pro ni nepředstavitelný šok, protože předtím dostala moták, že popraven nebude. Ihned kontaktovala Robotkova obhájce JUDr. P. Kamenáře, ale ten ji ujišťoval, že je to nesmysl, protože podle zákona musí být popraven do 90 dní. V opačném případě by musel být znovu postaven před soud a znovu odsouzen, což by on jako jeho právní zástupce musel vědět a také by musel být přítomen na jeho popravě. Poslala ihned zprávu příbuzným do Prahy, aby se informovali, co se děje a poslali jí telegram. Žádný nedostala, a proto se rozhodla jet v nejbližší možné době do Prahy osobně. Peníze na cestu si musela půjčit od kamarádky, protože ona sama na vlak neměla.²⁶⁴

J. Robotkovi sdělili 11. listopadu 1952 ve 12:15 v přítomnosti zástupce senátu Dr. V. Siegla, státního prokurátora Dr. K. Čížka a zapisovatelky O. Grundové, že rozsudek o trestu smrti nabyl právní moci, a že žádosti o milost nebylo 4. listopadu 1952 vyhověno.²⁶⁵

Jeho žádost o milost prezidenta republiky byla zamítnuta s odůvodněním: „*zatímco valná většina národa se tvůrčím způsobem zapojila do budování nového státu, obžalovaný z důvodu osobní ctižádosti postavil se do řad nepřátel republiky a pracoval k jejímu rozvrácení a zničení. Takto se vyloučil sám ze společnosti poctivých lidí a nadšených budovatelů republiky. Jedině skutečný výkon trestu může být alespoň částečným odčiněním jeho veliké viny a zároveň výstrahou těm, kdož by na jím započaté cestě chtěli pokračovat a spolupracovat s nepřáteli republiky ať uvnitř státu nebo v zahraničí.*“²⁶⁶

Oznámili mu, že bude popraven oběšením 12. listopadu 1952 v pět hodin ráno, měl tedy jen málo času se vším srovnat, rozloučit se a připravit se na smrt. Jakákoliv další žádost o milost nemohla pozastavit výkon trestu, směl jen projevit svá přání ohledně návštěvy příbuzných a duchovního a rozhodnout se, jestli kněz bude u popravě přítomen.²⁶⁷

11. listopadu po druhé hodině odpoledne neznámý člověk zavolal H. Robotkové z úřadovny StB v Brně, že má právo na poslední rozloučení s manželem na Pankráci a to od půl dvanácté do dvanácti v noci. Sdělili jí, že pokud ho chce ještě naposledy vidět, ať nasedne na rychlík z Brna do Prahy v 17:00. Jak ve svých vzpomínkách uvádí: „*Cesta byla hrozná, nesvítilo se ve vlaku, netopilo, byla mně zima a nevnímala jsem nic kolem sebe, protože jsem byla asi*

²⁶⁴ Vzpomínky H. Robotkové, osobní archiv V. Nováčkové Jakubové.

²⁶⁵ MZA Brno, C 145 Státní soud Brno, karton 132, Or II/I 23, s. 309.

²⁶⁶ NA, Generální prokuratura, nezpracováno, zamítnutí žádosti o milost J. Robotky ze 4. listopadu 1952.

²⁶⁷ MZA Brno, C 145 Státní soud Brno, karton 132, Or II/I 23, s. 309.

v nějakém transu. Stále jsem přemýšlela, co by se dalo ještě dělat. V jednu chvíli mě napadlo, že by ho mohli partyzáni nějak vysvobodit, ale to bylo jen takové fantastické přání.“²⁶⁸

Na poslední chvíli jí dovolili si s sebou vzít ještě další dvě osoby, tak si vybrala svoji sestru Boženu Štěpánovou a její dceru Dušanu Votrubovou, které bydlely v Praze. K věznici dorazily kolem jedenácté večer, ale musely čekat, protože probíhalo i jiné poslední rozloučení. Po chvíli viděla vycházet starší manželský pár a mladou ženu s dítětem v náručí. Po té jim dovolili vstoupit. Místnost, kde se s ním měla rozloučit, byla rozdělena dvojitými mřížemi, které od sebe byly asi metr vzdáleny, a mezi nimi procházel hlídač se zbraní. Na jedné straně seděl J. Robotka, za ním stálo devatenáct strážných, na druhé seděla H. Robotková se svou sestrou a za nimi stáli tři strážní.

Řekl jí, že když byl propuštěn z Ruzyně, informoval ho vyšetřující soudce, že dostal milost. Doslova řekl: „*Dostal jste milost, trest Vám byl změněn na doživotí, zařídte si život podle toho.*“ Když se ho zeptala, jestli se stalo něco nového, odpověděl jí, že nic, že mu po převozu na Pankrác jen suše sdělili, že bude popraven. Když H. Robotková začala plakat a křičet, kde to žijeme, že přece není možné milost udělit a pak ji zase bezdůvodně zrušit, že poprava po tak dlouhé době je nezákonná, velitel policie se ji snažil vyhodit. J. Robotka se prý jen usmíval a říkal: „moje paní je rozčilená, máme však půlhodinovou rozmluvu povolenou od prokurátora.“ Velitel nakonec s pokračováním souhlasil, ale varoval je, aby si dávali pozor. J. Robotka svoji ženu uklidňoval, snažil se ji přesvědčit, že smrt je pro něj nejlepším řešením, že už by tvrdé podmínky a zacházení déle nevydržel. V té době už byl velmi těžce nemocný, měl revma, ischias a mnoho dalších nemocí, spojených například s podvýživou. Prosil ji, aby si představovala, že odešel na těžkou operaci a už se z ní nevrátil. Omlouval se jí, že jí přivedl do takové situace a žádal ji, aby si zařídila život, jak nejlépe to půjde a H. Robotková ho ujišťovala, že se o sebe dokáže postarat. Potom jí sdělil, že odmítl kněze, protože už v nic nevěří. Zeptala se ho na posmrtný život, ale on jí řekl, že na něj nevěří také. Oponovala mu, že ona v něj ale věří. Nato J. Robotka odpověděl: „*jestli něco existuje, tak ti to přijdu říct.*“

Ptal se také, proč mu nikdy neposlala vánoční balíček. Vždy dostal vyplnit povolenku, ale nikdy ho nedostal, vždy mu jen řekli, že se na něj žena vykašlala. H. Robotková ale jela s balíčkem do věznice na Cejl, protože nevěděla, kde se její muž právě nachází a marně žádala o povolenku a posledním autobusem se na Štědrý den vracela domů do Velké Bíteše. Potom pokračoval: „všichni mě opustili, jen ty jediná jsi mi zůstala.“ Její sestra Božena ho hned začala ujišťovat, že na něj všichni myslí a zdraví ho. „To jsem rád“, odpověděl.

²⁶⁸ Vzpomínky H. Robotkové, osobní archiv V. Nováčkové Jakubové.

J. Robotka nesměl při rozloučení o případu mluvit, ale chtěl své ženě naznačit, koho viní z té náhlé změny. Proto když se blížil konec návštěvy, prohlásil: „*Nestalo se nic nového, nic jsem neprovedl, ale vždy, když jsem narazil na Rusy, měl jsem smůlu.*“ Dnes v noci se mně zdálo o našem generálovi z Pereoloku v Moskvě a v poledne mě přišli oznámit, že zítra budu popraven a jaké je moje poslední přání. Chtěl jsem vidět Tebe.“

Chtěl tím naznačit, že za změnu v jeho případě mohou Sověti a pravděpodobně měl pravdu, protože v roce 1952 už byla naše justice ovládána sovětskými poradci. Díky svým kontaktům v Sovětském svazu a svým znalostem, jak to tam chodí, a kontaktům, jim byl určitě nepohodlný.

Jakmile se o tom zmínil, nastal mezi dozorcí poplach a chtěli okamžitě přerušit návštěvu. Sdělil jí také, aby si vyzvedla 3 000,-Kčs, které mu posílala, aby si mohl dokoupit nějaké jídlo, ze kterých on nikdy neviděl ani korunu. Peníze samozřejmě zpět nedostala, nevrátili jí ani snubní prsten, hodinky a cigaretové pouzdro, na kterém bylo vyryto Helena. Po soudu obdržela jen jeho šaty, když ho převlékli do vězeňského oblečení.

Ať při posledním setkání řekli cokoli, dozorcí se všemu smáli a dělali nepředstavitelný hluk, jeden z nich dokonce začal tančit kozáčka. Bylo to pravděpodobně cílené, aby se slyšeli co nejméně, obzvláště když se rozhovor stočil na případ nebo věznění. Velitel dozorců z řad StB neustále vyhrožoval, že přeruší návštěvu. Když se čas, který pro sebe měli vyměřený, chýlil ke konci. J. Robotka požádal manželku, aby od něj pozdravovala jeho přátele, kamarády a především rodiče a ostatní příbuzné. Prosil ji, aby jeho mamince neříkala, jak zemřel. Ona jí tu nikdy neřekla, ani nikdo z rodiny, ale samozřejmě se našli „dobří“ lidé, kteří jí to velice nešetrně sdělili. H. Robotková si se svým mužem nemohla ani podat ruku, když ho odváděli, tak běžela kolem mříží a volala na něj jejich partyzánským pozdravem Zdar a sílu a on se otočil a usmál se na ní. Co ho i jeho ženu muselo stát přemáhání, si asi vůbec nedovedeme představit. O čem přemýšlel, jestli něčeho litoval nebo se bál, můžeme jen spekulovat.²⁶⁹

Do Brna ho převáželi asi dvakrát nebo třikrát, to H. Robotková nevěděla jistě. Dozvídala se to záhadným způsobem, někdo jí do schránky házel anonymní vzkazy. Od vězeňského lékaře na Cejlu se dozvěděla, že když ho přivezli z Ruzyně, skoro nechodil, vážil 42 kg a byl tak vyhublý a ztrhaný, že ho i přes delší známost nepoznal, než se mu připomenul. Tehdy lékař řekl, že už toho má dost, a že by bylo lepší, kdyby s ním už skoncovali, protože na Ruzyni ho denně spouští do kanálu, kde ho nechávají dlouhé hodiny mezi krysami a jinou havětí. H. Robotková se to od lékaře dozvěděla, když ji žádal, aby mu posílala na Cejl vydatnou

²⁶⁹ Vzpomínky H. Robotkové, osobní archiv V. Nováčkové Jakubové.

stravu. Když se ale dal trochu popořádku a byl na tom fyzicky i psychicky lépe, převezli ho opět zpět na Ruzyni.²⁷⁰

Přítomnost kněze si J. Robotka z výše uvedených důvodů nepřál, výkonu trestu přihlíželi prokurátor Dr. K. Čížek, předseda senátu Dr. V. Siegel a zapisovatelka M. Baumruková. Do popravčí místnosti byl přiveden v 5:31 ráno, se samotnou popravou se začalo v 5:32 a mistr popravčí prohlásil v 5:34, že byl trest v 5:34 vykonán. Přítomný lékař konstatoval, že smrt nastala v 5:40. Poslední slova J. Robotky zněla: „*Pane prokutárore, mě bylo řečeno....*“²⁷¹ Větu nedopověděl, takže se můžeme jen dohadovat, co chtěl říci, možná to, že mu předtím byla udělena milost, což si myslí i V. Nováčková²⁷²

Manžel D. Votrubové JUDr. Votruba, chtěl zjistit na žádost jeho ženy Heleny, jestli mrtvý je opravdu J. Robotka, protože se proslýchalo, že ho na poslední chvíli unesli. Bohužel to nebyla pravda, jak se na vlastní oči přesvědčil. Jeho dobrá známá ho pustila do márnice, když rakev otevřel, byl to pro něj otřesný pohled. J. Robotka v ní ležel úplně nahý, vyhublý na kost, zbytky vlasů měl úplně bílé, v obličeji byl zarostlý, na krku měl rýhu po provazu a v obličeji byl úplně odulý. JUDr. Votruba došel domů pro nějaké oblečení, aby mohl být pohřben alespoň trochu důstojně.²⁷³

Robotkovy dopisy na rozloučenou, které H. Robotková nikdy nedostala, si chtěla vyzvednout v Justičním paláci v Brně, protože to bylo jeho poslední přání. Prokurátor Piak jí ale sdělil, že jí je nevydá, protože jejich obsah nezávadný. Když oponovala, ať vše nevhodné začerní a zbytek, kde se píše o soukromých věcech, jí vydá, rozkřiknul se na ní: „*Ne a nedám Vám je!*“ Když odcházela, zeptala se vrátného na jméno prokurátora, ten na ní začal křičet, co si vlastně myslí a jakým právem chce vědět jeho jméno.²⁷⁴

Kremace ve Strašnicích byla naplánována na 25. listopadu 1952, H. Robotkové to oznámili příbuzní z Prahy, kteří se o všechno starali. Účast mužů byla zakázána, nebyly povoleny ani květiny. Na kremaci se tak dostavily H. Robotková, její sestra Božena, její neteř Dušana a Robotkova sestra Marie Sládková. Nejdříve v kanceláři zaplatily veškeré výdaje za kremaci, jako byl převoz mrtvoly a její ohledání, pitva, rakev, poduška atd. Pak je odvedli zadním vchodem do malé místnosti, kde stála rakev. H. Robotková dostala na rozloučení pět minut. Tehdy jí povolily nervy, začala křičet a tímto výbuchem získala asi deset minut navíc. Když vyšly ven, před budovou pobíhal nějaký muž a stále dokola opakoval a ukazoval nahoru na

²⁷⁰ Vzpomínky H. Robotkové, osobní archiv V. Nováčkové Jakubové.

²⁷¹ MZA Brno, C 145 Státní soud Brno, karton 132, Or II/I 23, s. 310.

²⁷² Svědectví V. Nováčkové Jakubové z 5. listopadu 2013.

²⁷³ Vzpomínky H. Robotkové, osobní archiv V. Nováčkové Jakubové.

²⁷⁴ Tamtéž.

kouř, že právě spalují jeho bratra, který byl popraven s J. Robotkou.²⁷⁵

Urnu s popelem ji nevydali a ředitel krematoria ji soukromě upozornil, že by neměla žádat o její vydání, protože by se mohlo stát, že by si ji vyzvedla StB a popel by někam vysypali. V pozdějších letech byly urny popravených a těch, o které neměl nikdo zájem, zakopány do záhonu ve Strašnickém krematoriu vlevo u sochy. V trávě jsou mramorové desky vždy asi s třiceti jmény. Jde vlastně o společný hrob popravených a tuláků.²⁷⁶

²⁷⁵ Vzpomínky H. Robotkové, osobní archiv V. Nováčkové Jakubové.

²⁷⁶ Tamtéž.

11. Manželky

Perzekuce na začátku padesátých let byla důsledná, týkala se vězňů i jejich rodin. Není pochyb, že osud uvězněných byl tragický, ale měla by být také věnována pozornost dopadu výkonu trestu na rodinu odsouzeného, která se v ničem neangažovala, a přesto se musí vyrovnat s následky uvěznění. Pro manželky, partnerky, děti nebo staré rodiče, kteří často byli na odsouzených emočně a hlavně finančně závislí, je odnětí svobody trestem i pro ně.

Většina odsouzených se snažila držet své manželky stranou své činnosti. V našem případě sice nemůžeme říct, že všechny ženy odsouzených nevěděly, že jejich manželé pracují v ilegalitě, ale samy k tomu nijak nepřispívaly. H. Robotková nebyla po roce 1948 v protikomunistickém odporu aktivní, ale vzhledem k tomu, že se svým mužem pracovala pro druhý odboj, je nepravděpodobné, že by se jí nepsvěřil, co má v úmyslu.

Nebyla ale v tak těžké finanční situaci, jako ostatní manželky, protože byli bezdětní a v této době pracovala jako kreslička v Kovotechně. J. Robotkovi byla zabavena penze, kterou měla dostávat v době jeho pobytu ve vazbě jeho žena. Aby ho uklidnila, poslala mu 29. března 1950 do věznice ve Znojmě telegram ve znění: „*O pensi je mi vše známo. Nedělej si žádných starostí o mne. Uživím se sama. Píši dopis. Libám tě Helena.*“²⁷⁷

Velkým problémem manželek odsouzených bylo, že většina majetku byla psána na jejich muže. Ty vzdělanější měly potíže získat zaměstnání podle své kvalifikace, některé byly zvyklé se starat jen o domácnost. Část jich také měla malé děti, a proto jít vydělávat ani nemohly nebo se musely svých dětí dočasně vzdát. Řešili také další potíže, domy a byty, kde bydlely, byly obvykle napsány na jejich muže, a proto jim hrozilo vystěhování. Například A. Palásková musela žádat o převedení nájemní smlouvy na své rodiče manžele Rozmanovi. Zajímavé je, že potřebovala souhlas svého muže, který byl už toho času ve vazbě.²⁷⁸

Odsouzeným byl zabaven majetek a jejich ženy musely dokazovat, že si některé věci pořídily samy, nebo že je dostaly do výbavy, aby jim vůbec něco zbylo. Když byl u B. Endlichera prováděn soupis majetku, měla jeho žena a dítě štěstí, že bydlely ve společné domácnosti s její matkou, na kterou byl psán byt. Obývala zde jeden pokoj a musela složitě dokazovat, že jeho zařízení jí koupili rodiče do výbavy a zbytek jí matka pořídila v roce 1951 až po zatčení manžela. Po manželovi jí byly uvolněny vázané vklady u Spořitelního a záloženského spolku v Ketkovicích ve výši 10 000,-Kč na její obživu a výbavu pro dítě narozené 28. března 1950.

²⁷⁷ MZA Brno, C 145 Státní soud Brno, karton 132, Or II/I 23, s. 177.

²⁷⁸ NA, Státní prokuratura Brno, PSt II 117/50, nezpracováno, žádost A. Paláskové z roku 1949.

Peníze dostala ale až v roce 1952 a do té doby si musela vystačit sama, přestože s tak malým dítětem pracovat nemohla. Po manželovi jí zůstalo jen starší a už používané oblečení, jehož odhadovaná cena musela být úřady vyčíslena: starší obnošený zimník (1 050,-Kč), nošené štrávkové šaty (900,-Kč), stará pracovní uniforma (150,-Kč), čtyři obnošené košile (320,-Kč), dvojce dlouhé opotřebované spodky (100,-Kč), pět kapesníků (50,-Kč), světlý klobouk značky Janýška (60,-Kč), troje staré opravované polobotky (180,-Kč) a pět starších kravat (100,-Kč). Jeho starší, ale dosud nositelné uniformy SNB byly poslány na stanici SNB v Rosicích.²⁷⁹

Protože byl R. Jánovi zabaven všechen majetek a měl být prodán ve veřejné dražbě, prosila na začátku prosince 1952 jeho žena Květoslava, aby z exekuce byly vyjmuty některé šaty, ze kterých chtěla přešít oblečení na jejich dvě děti ve věku tři a šest let. Ve své žádosti zdůrazňovala, že nechce nic pro sebe nebo manžela, že chce jen zabezpečit děti, které za nic nemůžou. „*Doufám, že okr. prokuratura mojí žádosti vyhoví, neboť nejde o prospěch můj nebo odsouzeného manžela, ale jde o zájem nevinných dětí, jejichž ochranu postavila vláda republiky právě teď na nový právní základ.*“²⁸⁰

Její žádost se začala řešit v lednu 1953, kdy správce krajské prokuratury požádal o přešetření jejich rodinných a majetkových poměrů. Oblečení po manželovi pro nezletilé děti nakonec 16. ledna 1953 získala.²⁸¹

Majetek F. Zajička bylo těžké dohledat, protože úředníci, kteří ho měli zabavit, nevěděli, kde se nachází jeho žena a neměli k dispozici její jméno a osobní údaje. Podle bývalých sousedů se přestěhovala k rodičům na Českomoravskou vysočinu a přesné místo pobytu nebylo známo. Když později získali spis, zjistili, že se jmenuje Marie a v roce 1950 bydlela v Radňovicích patřících pod okres Nové město na Moravě.²⁸²

Také E. Blisová měla potíže uživit svoji skoro čtyřletou dceru Elišku, a proto podala žádost, aby si propadlé oblečení svého manžela mohla pro ni nechat. Vzhledem k její chudobě a malé hodnotě věcí si je nakonec 13. dubna 1953 směla vyzvednout.²⁸³

Pracovala jako prodavačka v obchodě s drobným zbožím v Brně Žabovřeskách a bydlela na svobodárně v Zahradníkově ulici. Protože jiné ubytování nesehnala a pracovní doba byla dlouhá, musela svoji jedinou dceru Elišku, narozenou 11. září 1949, dát dočasně na výchovu dítěte ke své sestře V. Švihálkové. Její příjem 2 950,-Kčs hrubého měsíčně na výchovu dítěte

²⁷⁹ MZA Brno, C 145 Státní soud Brno, karton 132, Or II/I 23, s. 342.

²⁸⁰ Tamtéž, s. 343.

²⁸¹ Tamtéž, s. 350.

²⁸² Tamtéž, s. 557.

²⁸³ Tamtéž, s. 433.

nestačil, i když se snažila na ni přispívat a často ji navštěvovat.²⁸⁴

Manželky obžalovaných se pokoušely zjistit, kdy a kde budou jejich muži souzeni. V Brně nebylo možné tyto informace získat, protože celá věc byla postoupena do Prahy. Od doby jejich zatčení je většinou nemohly navštívit, například Anna Palásková, Anna Tomášková a Eliška Blisová ve svých dotazech na soud píší, že své muže neviděly už sedm měsíců.(s. 349, 50, 51) Většina z nich také neměla své vlastní příjmy, a proto se snažily získat alespoň část bývalých příjmů k zabezpečení sebe a svých dětí.²⁸⁵

Snažily se své muže ve vězení psychicky podporovat, pokud to měly povolené, psaly jim zprávy z všedního života doma, hlavně zprávy o dětech, aby zachovaly alespoň nějaké zdání normality. A. Blisová psala: „*Když ta naše „Babulička“ usne, tak Ti mohu aspoň v klidu napsat zase pár řádků, abys věděl, že na Tebe stále myslíme a jak Tě máme rádi, jak nám všude scházíš. Daufám, že teď jsi opět klidnější, a že v naší lásce nacházíš sílu a útěchu.*“ Dopis dále pokračuje informacemi o jeho dceři, co všechno vypila a snědla a jaké dělá pokroky. Popisuje také jejich výlet za kmotrou a známými a líčí každodenní život celé širší rodiny. Svého muže nesměla navštívit, tak mu alespoň psala: „*Jsem také šťastna, že jsi dobré myslí, to víš, stále mám o tebe starosti. Kdybychom Tě aspoň na chvíli mohly vidět. Pár slov si říct, hned by nám bylo lepší.*“ Dopisy obžalovaní dostávali s velkým zpožděním. „*Páni cenzori by měli být trochu milosrdnější a dát Vám dříve poštu, ať o nás aspoň něco víte. Takhle máš už šest dopisů pozadu. Snad je ještě dostaneš, byla bych jim vděčná.*“²⁸⁶

A. Štorková psala zoufalé dopisy státnímu prokurátorovi v Brně, ve kterých ho prosila, aby jejího manžela propustil, protože je neviný. Argumentovala jejich dělnickým původem, jako lidé pocházející z chudých poměrů se prý nikdy neměli lépe, a proto neměli žádný zájem na poškození režimu. Zaručila se za jeho nevinu, podle ní měli tak dobré manželství, že by o jeho činnosti musela vědět, což bylo docela odvážné, protože se tak vystavila možnému stíhání. Vyzdvihovala hlavně jeho aktivity v odboji za okupace, jeho záchranu sovětských partyzánů, shozených na naše území a pozdější spolupráci s nimi. „*V kritické chvíli v odbojové práci bylo zjištěno u nás v hájence ve Stropěšíně u nás ubytovanými členy Horácké skupiny, že v lese leží dva sovětské parašutisté s břišními průstřely. Po dlouhé domluvě nebylo nikoho, kdo by měl odvahu dovést je do hájenky. Můj manžel, jako otec rodiny se dobrovolně přihlásil, parašutisty dovezl, postaral se o jejich ošetření a tak je zachránil. Od té doby oba sovětské vojáci žili s námi, v době, kdy nejstarší syn byl sedmiletý a*

²⁸⁴ MZA Brno, C 145 Státní soud Brno, karton 132, Or II/I 23, s. 454.

²⁸⁵ Tamtéž, s. 349., 350., 351.

²⁸⁶ Tamtéž, s. 178.

mladší se měl teprve naroditi. Šlo o všechno, ale nedovedla jsem při vši úzkosti mu brániti v jeho činnosti, i když jsem si byla vědoma, že tím dává v sázku nás všechny. Nevěřím proto, že to, za co nasazoval svůj i náš život, naši republiku, že by i nyní nepodporoval, jak nejlépe dovedl.“²⁸⁷

Z dochovaných dopisů a z toho, co jsem se dozvěděla od V. Nováčkové Jakubové, lze usoudit, že aktéři mé práce měli štěstí v tom, že za nimi stála celá rodina a manželky se k nim neotočily zády, i přes silný nátlak režimu.

²⁸⁷ MZA Brno, C 145 Státní soud Brno, karton 132, Or II/I 23, s. 300.

12. Propuštění

I když doba, kterou strávili protagonisté ve vězení, není tématem mé práce, ráda bych krátce shrnula jejich osudy.

Po amnestii byl z 9. května 1953 F. Zajíčkovi zmírněn trest na 25 let, R. Jánovi z 30 také na 25 let. F. Procházkovi byl trest po amnestii z 9. května 1955 snížen na 25 let. R. Paláskovi byl trest po té samé amnestii upraven na 18 let, po další amnestii z 9. května 1955 na 16 let.

Při revizi byl spis srovnáván s originálními vyšetřovacími materiály, které byly uloženy v na KS MV Brno. Všichni odsouzení potvrdili správnost svých výpovědí z prvního vyšetřování, opravovali jen maličkosti.²⁸⁸

Ve svých odvoláních se většina odsouzených snažila shodit všechnu vinu na J. Robotku, což je myslím pochopitelné, protože mrtvý se nemůže hájit a ani mu to už nemůže tolik ublížit. Je otázkou nakolik to mohlo poškodit jeho ženu a širší rodinu, ale měli bychom si uvědomit, jak tvrdé byly podmínky ve věznicích a pracovních táborech. Robotkovi spolupracovníci shodně vypovídali, že o jeho činnosti nic nevěděli, případně že neměli ani ponětí, co za materiály mu předávají, což samozřejmě není možné. Je jasné, že usilovali o své očištění, ale některé obhajoby zašli dle mého názoru až moc daleko. K. Hájek ve své žádosti například napsal: „*Po skončení přelíčení Robotka pod dojmem své velké viny přišel mezi nás a poprosil Procházku za odpuštění, tento ho odbyl s poznámkou, že ho nechce slyšet. Totéž prosil u Nováčkové a omlouval se, že ji strhl do neštěstí. Nováčková mu prominula. Pak prosil mě za odpuštění, načež jsem ho odkázal, aby odprosil moji manželku, kterou učinil nešťastnou, poté se obrátil se slzami v očích na Štorka a prosil ho za odpuštění. Štork ho kategoricky odmítl, že nechce o něm slyšet. Robotka mě po tom požádal, abych Štorkovi vyřídil, že ho prosí za odpuštění. Tohoto trapného výjevu a výčitek svědomí byl přítomen pan prokurátor Horňanský. Prosím, aby revizní soud uvěřil, že jsem až u soudu se dozvěděl o činnosti Josefa Robotky.*“²⁸⁹

R. Jánovi byla ve vězení diagnostikována halucinatorní vazební psychóza, a proto byl lékařem doporučen převoz na psychiatrické oddělení, kde pobýval od 12. ledna 1957. Kvůli nemoci nebyl prý schopen chápat výchovný účinek trestu, takže byl převezen na zvláštní oddělení č. 2 v Praze v Bohnicích. Při pozdějším zkoumání znalců byl ale za své činy uznán plně zodpovědným. Usoudili, že ať už svou nemoc simuluje nebo jí opravdu trpí, nemůžou ho

²⁸⁸ NA, Generální prokuratura, nezpracováno, dokument nečitelný.

²⁸⁹ NA, Státní prokuratura Brno, PSt II 117/50, nezpracováno, žádost o revizi případu K. Hájka z prosince 1956.

pustit na svobodu, protože to není za dané situace politicky bezpečné. Pokud by nemoc nepředstíral, nemohl být stejně propuštěn a podle lékaře ho bylo nutné izolovat. Propuštěn byl 11. srpna 1974.²⁹⁰

J. Štork byl vzat do vazby 11. srpna 1949 a propuštěn byl 13. května 1960, takže si odpykal 10 let, 9 měsíců a 2 dny. A. Tomášek byl vzat do vazby 15. září 1949, propuštěn byl 9. května 1960, takže si odpykal 10 let, 7 měsíců a 24 dní. K. Hájek byl vzat do vazby 15. září 1949, propuštěn byl 18. ledna 1960, takže si odpykal 10 let, 5 měsíců a 7 dní. V průběhu roku všichni tři podali žádost o revizi. R. Ján odvolal svoji původní výpověď, ve které je usvědčil ze spolupráce s odbojem. Uvedl, že podepsal v době svého nervového zhroucení a pod psychickým i fyzickým nátlakem.²⁹¹

V. Nováčková byla ve vazbě od 6. srpna 1949 do 21. června 1950 a byla vězněna od 21. června 1950 do 22. října 1959, peněžitý trest 20 000 Kčs jí byl prominut pro nedobytnost.²⁹²

Ostatní odsouzení byli také propuštěni na květnovou amnestii v roce 1960.²⁹³

Krajský soud v Brně ve veřejném zasedání 12. května 1967 zrušil rozsudky. R. Ján byl brán jako nedůvěryhodný svědek. Psychicky se zhroutil, přímo z jednací síně byl odvezen na psychiatrii. Ani po několika hodinách lékařské péče se nebyl schopen dostavit znovu k soudu. Duševní porucha mu byla oficiálně přiznána až v roce 1960, ale revizní soud uznal, že byl nemocný už během původního vyšetřování. Byla uznána i Štorkova obhajoba, že chtěl StB informovat o ilegální činnosti, ale kvůli svému zatčení to už nestihl. Jeho a Hájkovy kontakty s pracovníkem amerického velvyslanectví Johnem Pazourkem byly shledány neškodné, protože J. Pazourek neměl na našem území žádné speciální pověření. Nakonec inspekce ministerstva vnitra naznačila, že metody výslechu neprobíhaly úplně korektně a řada skutečností byla zkreslena.²⁹⁴

²⁹⁰ NA, Státní prokuratura Brno, PSt II 117/50, nezpracováno, psychiatrický posudek R. Jána, datum nezjištěno.

²⁹¹ Tamtéž, žádosti o revizi z roku 1960.

²⁹² MZA Brno, C 145 Státní soud Brno, karton 132, Or II/I 23, s. 7.

²⁹³ Tamtéž.

²⁹⁴ Tamtéž.

13. Závěr

Tato diplomová práce čerpá z archivních pramenů a je doplněna vzpomínkami neteře a spolupracovnice J. Robotky a zprostředkovanými zápisky jeho ženy Heleny. Přináší zajímavá zjištění o průběhu spolupráce Robotkovy skupiny se zpravodajskou službou CIC a detaily z vazby, soudního procesu a popravu.

Robotkova skupina byla neobvyklá v tom, že její členy tvořili převážně vojáci a lidé, pracující v bezpečnostních složkách, a proto by informace poslané do zahraničí mohly mít v případě propuknutí konfliktu velký význam. Dnes už sice víme, jak vše dopadlo, ale v zakladatelských letech komunismu mnoho lidí, včetně našich aktérů, věřilo, že dojde k ozbrojenému měření sil mezi Východem a Západem. V praxi měly tyto informace spíše symbolickou hodnotu, protože ukazovaly nespokojenost lidí s režimem.

Jeho skupina také jako jedna z mála nebyla infiltrována agenty StB, její rozbití způsobilo zatčení agenta-chodce M. Šedy, synovce A. Šedy, který je po krutém mučení prozradil Robotkovo spojení se CIC.

Důležitost J. Robotky si uvědomovaly i státní orgány, přestože bylo obvyklé odsouzeného popravit co nejdříve po vynesení rozsudku, on putoval po různých věznicích skoro dva a půl roku. Vzhledem k tomu, že odbojové skupiny na Moravě na sebe byly volně navázané, snažila se StB vytěžit z jeho kontaktů co nejvíce a použít jeho znalosti proti ostatním skupinám²⁹⁵. To je zřejmé z toho, jak často putoval jeho spis po různých vyšetřovatelích, kteří právě připravovali jiné soudní procesy.²⁹⁶ Byl také stále znovu vyslýchán kvůli nově vyšetřovaným případům, v některých ho potřebovali jako svědka²⁹⁷, a proto byl jeho trest na žádost ministerstva spravedlnosti stále odkládán.²⁹⁸ Když už ho dále nepotřebovali, byl po dlouhých dvou a půl letech nezákonně popraven. Proč byla mu nebyla udělena milost, kterou předpokládal, jsem se bohužel nedozvěděl, ale sám J. Robotka si myslel, že za to můžou sovětští poradci, k čemuž se přikláním.

Po pádu komunistického režimu byli všichni odsouzení z jeho skupiny rehabilitováni a Josef Robotka byl v roce 1991 povýšen do hodnosti generálmajora in memoriam. Navíc 28. 10. 1997 obdržel z rukou prezidenta ČR Řád bílého lva III. třídy.

²⁹⁵ ABS, 310-96-3, s. 98. (Jednalo se například o případ jihlavské skupiny faráře Bully, nad kterým měl být vyneset trest smrti.)

²⁹⁶ NA, Generální prokuratura, nezpracováno, různé žádosti o Robotkův spis.

²⁹⁷ ABS, 310-96-3, s. 99. (Jednalo se například o případ M. Čichovského)

²⁹⁸ Tamtéž, s. 91n.

Prameny

AMV Kanice, Fond vyšetřovacích spisů, ev. č. V2676, Skup. vyš. sv. 3 proti akce „Šeřík“

ABS, fond Vyšetřovací spisy-Brno, archivní číslo V-2676 BN-V

ABS, 302-116-2

ABS, 305- 453- 1

NA, Generální prokuratura, nezpracováno

NA, Státní prokuratura Brno, PSt II 117/50, nezpracováno

MZA Brno, C 145 Státní soud Brno, karton 132, Or II/I 23

VHA, 308- 79- 1

VHA, 308- 80- 2

Soukromý archiv Vlasty (Nováčkové) Jakubové

GRŇA, Josef. Sedm roků na domácí frontě, Brno: Nakladatelství Blok, 1968

Literatura

BABKA, Lukáš – VEBER, Václav. Za svobodu a demokracii. Třetí protikomunistický odboj, III. díl, Hradec Králové: Miloš Vognar, 2002, ISBN 80-9030-246-7

CUHRA, Jaroslav – VEBER, Václav. Za svobodu a demokracii. Odpor proti komunistické moci, I. díl, Praha: Karolinum, 1999, ISBN 80-7184-794-1

GAĎOUREK, Ivan – NEHNĚVAJSA, Jiří. Žalářování, pronásledování a zneuznaní, Brno: Masarykova univerzita, 1997, ISBN 978-80-2101-718-4

GEBAUER, František a kol.: Soudní perzekuce politické povahy v Československu 1948-1989. Statistický přehled. Sešity Ústavu pro soudobě dějiny AV ČR. Svazek 12. Praha: Ústav pro soudobě dějiny AV ČR, 1993, ISBN 978-80-8527-024-2

HANZLÍK, František – KONEČNÝ, Karel. Čs. vojenský exil pro obnovu demokracie v Československu po únoru 1948, Brno: Univerzita obrany, 2009, ISBN 978-80-7231-681-6

HANZLÍK, František – VONDRÁŠEK, Václav. Armáda v zápase o politickou moc v letech 1945-1948. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2006, ISBN 978-80-7278-356-4

HEJL, Vilém: Zpráva o organizovaném násilí, Praha: Univerzum, 1990, ISBN 978-80-8520-701-9

JANÁK, Dušan. Organizace a řízení československého vězeňství 1945–1955. In Vězeňství ve střední Evropě v letech 1945–1955. Praha: Vězeňská služba ČR, 2001, ISBN 978-80-7285-030-3

KAPLAN, Karel. Komunistický režim a politické procesy v Československu, Brno: Barrister Principal, 2001, ISBN 978-80-7364-049-1

KURAL, Václav. a kol. Partyzánské hnutí v Československu za druhé světové války. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Naše vojsko, 1961

LIPTÁK, Ján – RYBECKÝ, Vladislav. – MICHŇÁK, Alois. KSC o ozbrojených silách, Praha 1976

LUŽA, Radomír. V Hitlerově objetí. Kapitoly z českého odboje, Praha: Torst, 2006. ISBN 80-7215-286-6

PEJČOCH, Ivo – TOMEK, Prokop. Od svobody k nesvobodě 1945-1956. Praha: VHÚ Praha, 2011, ISBN 978-80-7278-571-1

PERNES, Jiří – POSPÍŠIL, Jaroslav – LUKÁŠ, Antonín. Alexej Čepička šedá eminence rudého režimu. Praha: Nakladatelství Brána, 2008, ISBN 978-80-7243-382-7

POKORNÝ, Jindřich. Parsifal. Osudy jedné demokratické skupiny v letech 1938-1945 s poválečným dovětkem, Praha: Academia, 2009, ISBN 978-80-200-1606-5

RADOSTA, Petr. Protikomunistický odboj. Historický nástin. Praha: EGEM, 1993

RUPNIK, Jacques. Dějiny Komunistické strany Československa. Od počátků do převzetí moci. Praha: Academia, 2002, ISBN 978-80-2000-957-9

VEBER, Václav – BUREŠ Jan a kol. Třetí odboj. Kapitoly z dějin protikomunistické rezistence v 50. letech 20.století, Praha: USTR, 2011, ISBN 978-80-7380-306-3

Sborníky

PETRÁŠOVÁ, Ludmila. Vězeňské tábory v Jáchymovských uranových dolech 1949–1961. In Sborník archivních prací, č. 2, 1994

Věcní věstník ministerstva národní obrany ze dne 10.9. 1945, číslo 23, In: BÍLEK, Jiří. a kol. Vojenské dějiny Československa. V. díl (1945-1955). Praha 1989

Internetové zdroje

http://www.euroskop.cz/gallery/52/15781-ceskoslovensti_politicti_vezni.pdf.

http://www.euroskop.cz/gallery/52/15781-ceskoslovensti_politicti_vezni.pdf

<http://www.politictivezni.cz/vlasta-jakubova.html>

http://www.totalita.cz/txt/txt_zakon_1948-231.pdf

<http://www.ustrcr.cz/data/images/projekty/dokumentacni/robotka03.jpg>

<http://www.ustrcr.cz/data/images/projekty/dokumentacni/robotka04.jpg>

<http://www.ustrcr.cz/data/images/projekty/dokumentacni/robotka05.jpg>

<http://www.ustrcr.cz/data/images/projekty/dokumentacni/robotka07.jpg>

<http://www.ustrcr.cz/data/images/projekty/dokumentacni/robotka09.jpg>

Další zdroje

Rozhovor s paní Vlastou (Nováčkovou) Jakobovou ze dne 5. listopadu 2013.